

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 โดยผู้วิจัยศึกษาจากตำรา เอกสาร วารสาร บทความ แหล่งความรู้ต่าง ๆ พร้อมกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. รูปแบบ
2. วงจรควบคุมคุณภาพ PDCA
3. การประกันคุณภาพการศึกษา
 - 3.1 ความเป็นมาของการประกันคุณภาพการศึกษา
 - 3.2 ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา
 - 3.3 หลักการและแนวคิดในการประกันคุณภาพการศึกษา
 - 3.4 กระบวนการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา
 - 3.5 ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา
4. คุณภาพและมาตรฐานการศึกษา
5. ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
 - 5.1 แนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา
 - 5.2 วิวัฒนาการของระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
 - 5.3 ความหมายของระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
 - 5.4 หลักการสำคัญของระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
 - 5.5 สภาพการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
 - 5.6 กระบวนการและขั้นตอนการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายใน
 - 5.7 ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553
6. รูปแบบการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
7. บริบทของเขตพื้นที่การศึกษา
8. การวิจัยและพัฒนา
9. กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปแบบ

1. ความหมายของรูปแบบ

คำว่า “รูปแบบ หรือ Model” หรือบางครั้งเรียกว่า “ตัวแบบ” เป็นคำที่ใช้เพื่อสื่อความหมายหลายลักษณะซึ่งมีนักวิชาการได้ให้นิยามความหมายไว้หลายท่านดังนี้

วิลเลอร์ (Willer. 1967 : 125) ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบเป็นการสร้างมโนทัศน์ (Conceptualization) เกี่ยวกับชุดของปรากฏการณ์ โดยอาศัยหลักการ (Rationale) ของระบบรูปนัย (Formal System) และมีจุดมุ่งหมายเพื่อการทำให้เกิดความกระจ่างชัดของนิยามความสัมพันธ์ และประพจน์ที่เกี่ยวข้องหรือ โพรเทอร์พอล (Procter, Paul. 1978 : 174) ให้ความหมายคำนี้ไว้ใน Longman Dictionary of Contemporary English โดยสรุปแล้วจะมี 3 ลักษณะใหญ่คือ โมเดล (Model) ที่หมายถึง สิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของจริงความหมายนี้ตรงกับภาษาไทยว่า แบบจำลอง เช่น แบบจำลองของเรือดำน้ำ เป็นต้น โมเดล (Model) ที่หมายถึงสิ่งของหรือคนที่นำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการบางอย่าง เช่น ครูแบบอย่าง นักเดินแบบหรือแม่แบบในการวาดภาพศิลป์ เป็นต้น โมเดล (Model) ที่หมายถึงแบบหรือรุ่นของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ รุ่น 864X เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน โทซิจิ และ แครร์รอด (Tosi & Carroll. 1982 : 74) กล่าวว่า รูปแบบเป็นนามธรรมของของจริงหรือภาพจำลองของสภาพการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะมีตั้งแต่รูปแบบอย่างง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) ที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ เช่น แบบจำลองหอดูดาวแห่งชาติ แบบจำลองเครื่องบินขับไล่ เอฟ 16 เป็นต้น และรูปแบบเชิงคุณลักษณะ (Qualitative Model) ที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์ เช่น รูปแบบเชิงระบบและตามสถานการณ์ (A System / Contingency Model) ของ บรอนและโมเบอร์ก (Bron & Moberg. 1980 : 56) และรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ ของ บุญชม ศรีสะอาด (2535 : 29) เป็นต้น และรูปแบบการบริหารซึ่งกำลังศึกษาและพัฒนาในการวิจัยครั้งนี้จะอยู่ในกลุ่มของรูปแบบประเภทหลังคือรูปแบบเชิงคุณลักษณะ ซึ่งเป็นรูปแบบในความหมายโดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงคำนี้ในวงวิชาการหรือ Schwirian (อ้างถึงใน Bardo และ Hartman. 1982 : 245) ได้กล่าวถึงรูปแบบในทางสังคมศาสตร์ไว้ว่า “เป็นชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจ เพื่อใช้ในการนิยามคุณลักษณะและ/หรือ บรรยายคุณสมบัติมัน ๆ” และบาร์โดกับฮาร์ทแมน (Bardo & Hartman) อธิบายต่อไปว่า รูปแบบเป็นอะไรบางอย่างที่เราพัฒนาขึ้นมา

เพื่อบรรยายคุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจรูปแบบจึงมิใช่การบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุม เพราะการทำเช่นนั้นจะทำให้รูปแบบมีความซับซ้อนและยุ่งยากเกินไป ในการที่จะทำความเข้าใจ ซึ่งจะทำให้คุณค่าของรูปแบบนั้นค่อยลงไป ส่วนการที่จัดระบบรูปแบบหนึ่ง ๆ จะต้องมีรายละเอียดมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม และรูปแบบนั้น ๆ ควรมืองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดเป็นการตายตัวทั้งนี้ก็แล้วแต่ปรากฏการณ์แต่ละอย่าง และวัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ อย่างไรก็ตามหรือ สโตนเนอร์และแวนเคิล (Stoner & WankeI. 1986 : 44) ให้ทัศนะว่า รูปแบบเป็นการจำลองความจริงของปรากฏการณ์เพื่อให้เราได้เข้าใจความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนของปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้ง่ายขึ้น โดย ราช (Raj. 1996 : 45) ได้ให้ความหมายของคำว่า รูปแบบ (Model) ไว้ 2 ความหมาย ดังนี้ 1) รูปแบบ คือ รูปย่อของความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น 2) รูปแบบ คือ ตัวแทนของการใช้แนวความคิดของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะโดยสรุปแล้ว รูปแบบ หมายถึง แบบจำลองอย่างง่ายหรือย่อส่วน (Simplified Form) ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เสนอรูปแบบดังกล่าวได้ศึกษาและพัฒนาขึ้นมา เพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น หรือในบางกรณีอาจจะใช้ประโยชน์จากการทำนายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้น ตลอดจนอาจใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป หรือคิง กูด (Good. 1993 : 177) ในพจนานุกรมการศึกษาได้รวบรวมความหมายของรูปแบบเอาไว้ 4 ความหมาย คือ 1) เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ 2) เป็นตัวอย่างเพื่อการเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศเพื่อให้ผู้เรียน ได้เลียนแบบ เป็นต้น 3) เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติ ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการ หรือแนวคิด 4) เป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมกันเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคมอาจจะเขียนออกมาเป็นสูตรทางคณิตศาสตร์ หรือบรรยายเป็นภาษาก็ได้ ส่วน พจนานุกรมเออาร์ (Ardictionary. 2008 : 1) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบ (Model) ไว้ว่า เป็นแบบจำลองระบบการปฏิบัติงาน หรือแบบแปลนของการก่อสร้าง ที่วาดไว้ล่วงหน้าหรือสิ่งของที่เป็นตัวแทนแสดงความคิดของสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือสิ่งที่เตรียมเอาไว้ล่วงหน้าหรือในทำนองเดียวกัน โมเดล (Model) หมายถึง แบบจำลองที่เป็นสัดส่วนหรือเป็นประเภทเดียวกันกับของจริงหรือสัญลักษณ์ของการเป็นตัวแทนสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่คาดว่าจะเกิดในอนาคตหรือแบบแผนของสิ่งที่เตรียมไว้

จากความหมายของรูปแบบที่กล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้องของรูปแบบการพัฒนา ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษา เขต 26 เพื่อช่วยให้โรงเรียนมีความรู้ ความเข้าใจการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาสู่เป้าหมายและมาตรฐานการศึกษาสถานศึกษา

2. ประเภทของรูปแบบ

นักวิชาการได้แบ่งประเภทของรูปแบบไว้หลายลักษณะซึ่งแตกต่างกันไป เช่น คีฟ (Keeves. 1988 : 167) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์เอาไว้ 4 ประเภทคือ 1) รูปแบบคล้าย (Analogue Model) เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัย เทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวโน้มมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบได้กับน้ำที่ไหลเข้าถึง นักเรียนที่ออกจากระบบเปรียบได้กับน้ำที่ไหลออกจากถัง ดังนั้นนักเรียนที่คงอยู่ในระบบ จึงเท่ากับนักเรียนที่เข้าสู่ระบบด้วยนักเรียนที่ออกจากระบบ เป็นต้น 2) รูปแบบที่อธิบาย ความหมาย (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบาย ปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิหรือรูปภาพ เพื่อให้เห็น โครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ เช่น รูปแบบ การเรียนรู้ในโรงเรียน (A Model of School Learning) ของ คีฟ (Keeves. 1988 : 88) รูปแบบการสอนของ จอยซ์และเวล (Joyce & Weil. 1985 : 75) รูปแบบการควบคุม วิทยานิพนธ์ของ บุญชม ศรีสะอาด (2548 : 167) เป็นต้น 3) รูปแบบที่มีลักษณะเป็น แผนภูมิ (Mathematical Model) เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อใน การแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบประเภตินี้นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยา และศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย 4) รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Model) เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า Path Analysis และหลังการสร้าง Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่างมาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เช่น The Standard Deprivation Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจสังคม ของบิดามารดาสภาพแวดล้อมการศึกษาที่บ้าน และระดับสติปัญญาของเด็ก เป็นต้น หรือ ในทำนองเดียวกัน จอยซ์และเวล (Joyce & Weil. 1985 : 74) ได้ศึกษาและจัดแบ่งประเภท

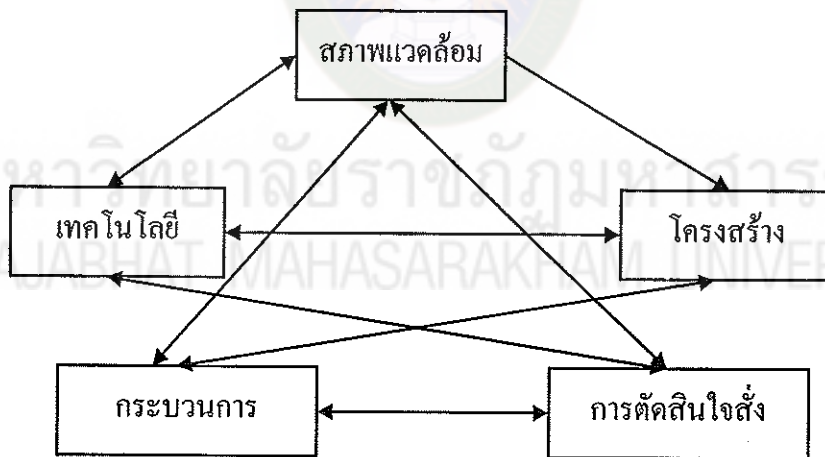
ของรูปแบบตามแนวคิดหลักการหรือทฤษฎีซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนี้ ๆ และได้แบ่งกลุ่มรูปแบบการสอนเอาไว้ 4 รูปแบบคือ 1) รูปแบบการประมวลผลข้อมูล (Information-processing Models) เป็นรูปแบบการสอนที่ยึดหลักความสามารถในกระบวนการประมวลผลข้อมูลของผู้เรียนและแนวทางในการปรับปรุงวิธีการจัดการกับข้อมูลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น 2) รูปแบบบุคคล Personal Models รูปแบบการสอนที่จัดไว้ในกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลและการพัฒนาบุคคลเฉพาะราย โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่แต่ละบุคคลจัดระบบปฏิบัติต่อสรรพสิ่ง (Reality) ทั้งหลาย 3) รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction Models) เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบุคคลต่อสังคม 4) รูปแบบพฤติกรรม (Behavior Models) เป็นกลุ่มของรูปแบบการสอนที่ใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์ เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบ จุดเน้นที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้ของผู้เรียนมากกว่าการพัฒนาโครงสร้างจิตวิทยาและพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้ หรือ สไตเนอร์ (Steiner, 1988 : 148) รูปแบบแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model or Model-of) รูปแบบประเภทนี้เป็นแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง 2) รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model or Model-for) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลองเป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันหรือ บาร์โด และฮาร์ทแมน (Bardo & Hartman, 1982 : 141) นักนิเวศวิทยาได้ให้ทัศนะซึ่งเป็นแนวคิดหรือทฤษฎีพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบโดยลักษณะพื้นที่และรูปแบบที่อธิบายโดยลักษณะของประชากร รูปแบบที่ใช้ในการอธิบายโดยพื้นที่นั้นมีจุดมุ่งหมายในการบรรยายลักษณะของเมืองว่ามีลักษณะอย่างไร เช่น Concentric Zone Model และ Social Area Analysis Model เป็นต้น สำหรับรูปแบบที่ใช้อธิบายโดยคุณลักษณะของประชากรนั้นเป็นรูปแบบที่เสนอแนวคิดในการอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของประชากรของเมืองต่าง ๆ เช่น Residential Segregation Model และ Group Location Model เป็นต้น

จากลักษณะการแบ่งประเภทของรูปแบบของนักวิชาการต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า การแบ่งประเภทของรูปแบบแนวคิดที่หนึ่งนั้นบอกให้ทราบถึงลักษณะการเขียนรูปแบบว่ามีกี่ลักษณะ ส่วนการแบ่งประเภทของรูปแบบในแบบที่สองและสามนั้นเป็นการแบ่งประเภทของรูปแบบตามแนวคิดพื้นฐานในการเสนอรูปแบบในการบรรยายอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ เป็นหลัก

3. องค์ประกอบของรูปแบบ

จากการศึกษาตัวอย่างของรูปแบบจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ พบว่า ไม่ปรากฏมีหลักเกณฑ์ที่เป็นเกณฑ์ตายตัวว่ารูปแบบนั้นต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของปรากฏการณ์ที่สนใจดำเนินการศึกษา ส่วนการกำหนดองค์ประกอบรูปแบบในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดองค์การและการบริหารจัดการ (The Model of Organization and Management) ตามแนวคิดของ บราวน์และโมเบิร์ก (Brown & Moberg, 1980 : 98) ได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นมาจากแนวคิดเชิงระบบ (Systems Approach) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Approach) และองค์ประกอบตามรูปแบบของ บราวน์และโมเบิร์ก ประกอบด้วย สภาพแวดล้อม (Environment) เทคโนโลยี (Technology) โครงสร้าง (Structure) กระบวนการจัดการ (Management Process) และการตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)

รูปแบบการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดองค์การและการบริหารของ บราวน์และโมเบิร์ก (Brown & Moberg, 1980 : 98) มีลักษณะดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 รูปแบบเชิงระบบและสถานการณ์ (Systems/Contingency Model)

ของ Brown และ Moberg

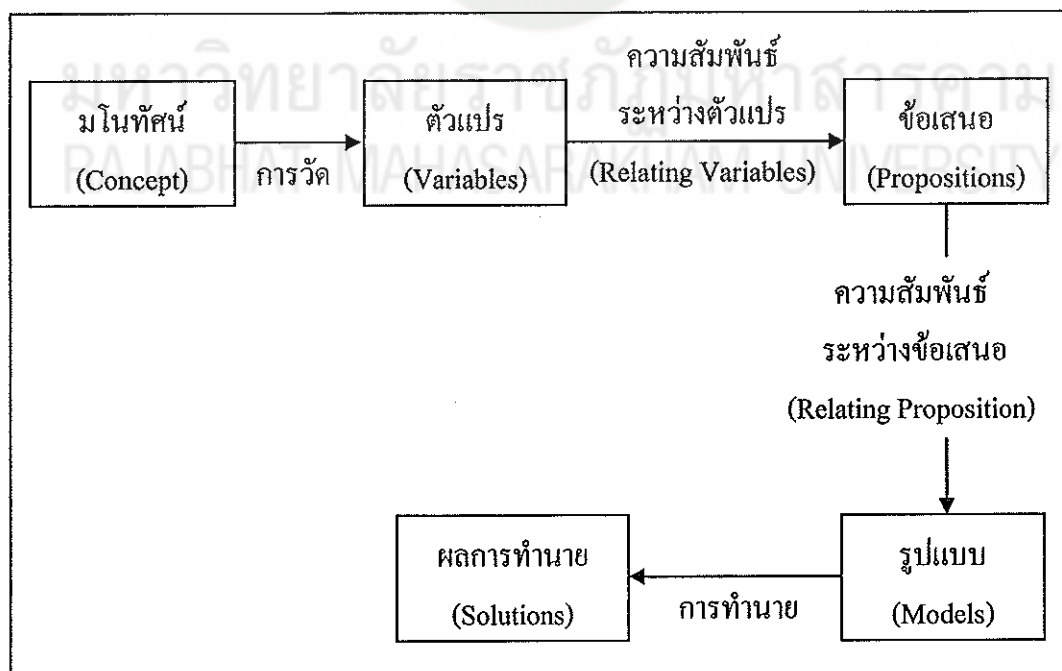
ที่มา : Warren B. Brown and Dennis J. Moberg, 1980 : 17

สำหรับองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารการศึกษาเท่าที่พบจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่าส่วนใหญ่จะกล่าวถึงการจัดองค์การบริหารหรือโครงสร้างระบบบริหาร และแนวทางในการดำเนินงานในภาระหน้าที่ที่สำคัญ ๆ ในการบริหารงานขององค์กรนั้น ๆ เช่น การบริหารงานบุคลากร การบริหารงานการเงินการบริหารงานวิชาการ เป็นต้น ซึ่งจะได้กล่าวถึงอีกครั้งหนึ่งในตอนที่ว่าด้วยการกำหนดองค์ประกอบในการกำหนดรูปแบบต่อไป

กล่าวโดยสรุป การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบว่าจะประกอบด้วยอะไรบ้าง จำนวนเท่าใดมีโครงสร้างและความสัมพันธ์กันอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ที่เรากำลังศึกษาหรือจะออกแนวคิดทฤษฎีและหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบแต่ละรูปแบบนั้น ๆ เป็นหลัก

4. การสร้างรูปแบบ

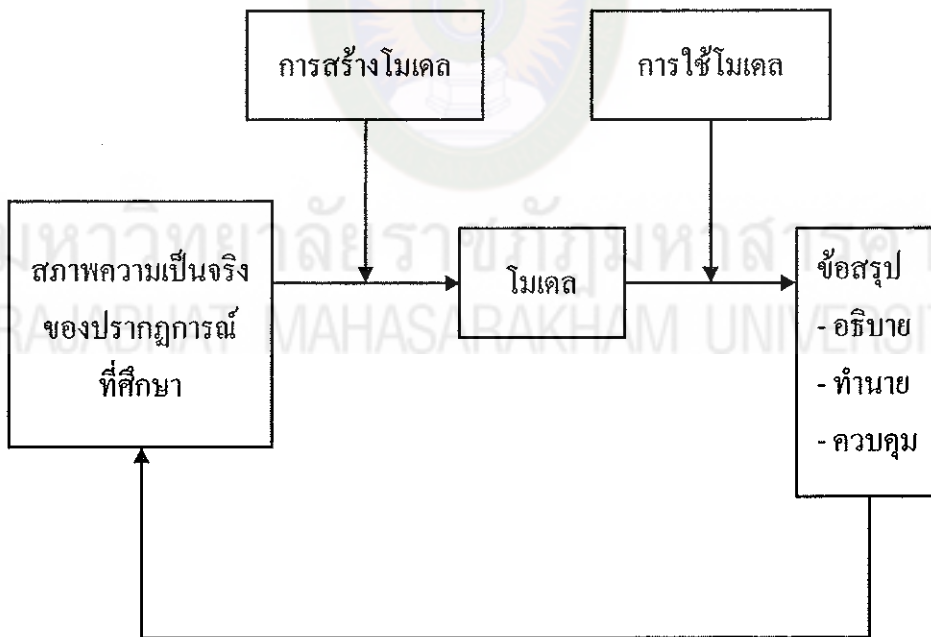
การสร้างรูปแบบ คือการกำหนดมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เพื่อชี้ให้เห็นชัดเจนว่า รูปแบบเสนออะไร เสนออย่างไร เพื่อให้ได้อะไร และสิ่งที่ได้นั้นอธิบายปรากฏการณ์อะไร และนำไปสู่ข้อค้นพบอะไรใหม่ ๆ (Steiner, 1988 : 78) ขั้นตอนการสร้างรูปแบบเขียนเป็นแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 ขั้นตอนการสร้างรูปแบบ

ที่มา : Steiner, 1988 : 78

รูปแบบที่จะนำไปใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุดนั้น รูปแบบต้องประกอบด้วย ลักษณะที่สำคัญคือ มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง สามารถทำนายผลได้ สามารถขยายความผลทำนายได้กว้างขวางขึ้น และสามารถนำไปสู่แนวคิดใหม่ ๆ สำหรับการพัฒนารูปแบบนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการสร้างรูปแบบ นำเอาข้อมูลที่จะจัดเก็บมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบ กำหนดโครงสร้าง และข้อเสนอของรูปแบบอย่างชัดเจนเพื่อนำไปสู่ผลสรุปเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มุ่งหวังของการวิจัย มีการทดสอบและปรับปรุงรูปแบบก่อนนำรูปแบบไปใช้งานจริง ประเมินผลหลังจากการนำรูปแบบไปใช้งานจริง ดังที่ ทาคาโอะ มียากาวะ (อ้างถึงใน เสรี ชัดรัมย์, 2550 : 3) เสนอการสร้างโมเดลว่าเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือสังคมเรื่องใดเรื่องหนึ่งเราอาจไม่ศึกษาปรากฏการณ์เรื่องนั้นโดยตรงก็ได้ แต่เราศึกษาโดยวิธีการสร้างโมเดล เพื่อหาข้อสรุปที่สามารถนำไปอธิบายทำนายหรือควบคุมปรากฏการณ์ที่ศึกษาดังแผนภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 การศึกษาปรากฏการณ์โดยวิธีการสร้างโมเดล

ที่มา : ทาคาโอะ มียากาวะ อ้างถึงใน เสรี ชัดรัมย์. 2550 : 3

โมเดลที่ใช้ศึกษาค้นคว้าปรากฏการณ์ทางสังคมต้องมีคุณสมบัติ 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่งมีลักษณะสองคล้องกับสภาพความจริงของปรากฏการณ์ของเรื่องที่ศึกษา และอีกประการหนึ่งสามารถนำไปใช้หาข้อสรุปเพื่ออธิบาย ทำนาย หรือควบคุม ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องคุณสมบัติของโมเดลทั้ง 2 ประการนี้ มีลักษณะ ข้องแย้งกันเองกล่าวคือ ถ้าเราสร้างโมเดลให้สอดคล้องกับสภาพความจริงของปรากฏการณ์ มากกว่าเท่าใด โมเดลก็จะสลับซับซ้อนมากขึ้น ทำให้การนำโมเดลไปใช้มีความยุ่งยาก ในทางตรงกันข้ามถ้าเราเน้นความสะดวกในการนำโมเดลไปใช้อธิบายปรากฏการณ์ ซึ่งทำให้การนำโมเดลไปใช้อธิบาย ทำนายหรือควบคุมปรากฏการณ์ได้จำกัดจุดมุ่งหมาย ที่สำคัญของการสร้างโมเดลก็เพื่อทดสอบหรือตรวจสอบ โมเดลนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนั้นโมเดลที่สร้างขึ้นจึงควรมีความชัดเจนและเหมาะสมกับวิธีการทดสอบ โดยปกติแล้ว การวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์มักจะทดสอบ โมเดลด้วยวิธีการทางสถิติ การสร้างโมเดล การเก็บรวบรวมข้อมูลและการทดสอบ โมเดลเป็นกิจกรรมที่ต้องบูรณาการ เข้าด้วยกันเนื่องจาก โครงสร้างของโมเดลจะเป็นตัวกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูล ที่เก็บรวบรวมได้จะนำไปใช้ทดสอบ โมเดลผลของการทดสอบโมเดลย่อมนำไปสู่การยอมรับ หรือปฏิเสธโมเดลนั้นหรือในทำนองเดียวกัน คีฟ (Keeves. 1988 : 67) ได้กล่าวถึงหลักการ อย่างกว้าง ๆ เพื่อกำกับการสร้างรูปแบบไว้ 4 ประการคือ 1) รูปแบบควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้างของตัวแปรมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดา อย่างไรก็ตามความเชื่อมโยงแบบเส้นตรงแบบธรรมดาทั่วไปนั้นก็มิใช่ประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ 2) รูปแบบควรใช้เป็นแนวทาง ในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบได้ สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกตและ หาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ 3) รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไก เชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ควรใช้ การอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย และ 4) นอกจากคุณสมบัติต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปร ในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายองค์ความรู้ในเรื่องที่เรากำลังศึกษาด้วย

ดังนั้นการทดสอบและตรวจสอบรูปแบบไอสนอร์ (Eisner. 1976 : 192-193) ได้เสนอแนวคิดที่ว่าวิธีเชิงธรรมชาติ (Naturalistic Approach) ในการประเมินเพื่อเข้าถึง คุณค่าและเกณฑ์ตัดสินคุณค่าตามแนวคิดปรัชญาอัตนัยนิยม (Subjectivism) จะมีความเชื่อว่า วิธีเชิงธรรมชาติเป็นวิธีที่เหมาะสมในการประเมิน โดยการประเมินนั้นจะมีลักษณะที่ยืดหยุ่น

สนับสนุนการเก็บรวบรวมข้อมูลในสภาพธรรมชาติโดยเน้นการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง พยายามวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยหลักการเชื่อมโยงเหตุผล การสังเกตและการวิเคราะห์เบื้องต้นจะนำไปสู่การสังเกตและวิเคราะห์ในขั้นถัดไปจนได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งที่ประเมิน โดยอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์เป็นเกณฑ์สำคัญในการสรุปผล

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบเพื่อทดสอบหรือตรวจสอบรูปแบบนั้น ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ซึ่งการทดสอบและตรวจสอบมีหลายวิธีซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์จากหลักฐานเชิงคุณภาพ (Qualitative) และเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยที่การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณภาพอาจใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบส่วนการตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงปริมาณใช้เทคนิคทางสถิติซึ่งการตรวจสอบรูปแบบควรตรวจสอบคุณลักษณะ 2 อย่าง (อุทุมพร จามรมาน. 2541 : 24) คือ 1) การตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์ความเกี่ยวข้องหรือเหตุผลระหว่างตัวแปร 2) การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งการประมาณค่านี้สามารถประมาณข้ามกาลเวลากลุ่มตัวอย่างหรือสถานที่ได้หรืออ้างอิงจากกลุ่มตัวอย่างไปหาประชากรก็ได้โดยผลการตรวจสอบนำไปสู่คำตอบ 2 ข้อคือ 2.1) การสร้างรูปแบบใหม่หรือ และ 2.2) การพัฒนารูปแบบเดิม

แนวคิดของไอสเนอร์ (Elliot W. Eisner) ได้เสนอการทดสอบหรือประเมินโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยเห็นว่า การวิจัยทางการศึกษาส่วนใหญ่ดำเนินการตามหลักการทางวิทยาศาสตร์หรือเชิงปริมาณมากเกินไปและในบางเรื่องก็ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการได้ตัวเลขแล้วสรุปจึงได้เสนอแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ดังนี้ คือ 1) การประเมินโดยแนวทางนี้มีได้ประเมินโดยเน้นสัมฤทธิ์ผลของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบของการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal Based Model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องตามรูปแบบของการประเมินแบบสนองตอบ (Responsive Model) หรือการรองรับกระบวนการตัดสินใจตามรูปแบบการประเมินอิงตามการตัดสินใจ (Decision Making Model) แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่ถูกนำมาพิจารณาซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจจะผสมผสานปัจจัยต่างๆในการพิจารณาเข้าด้วยกันตามวิถรณ์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพประสิทธิภาพและความเหมาะสมของสิ่งที่จะทำการประเมิน 2) รูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญ

เฉพาะทาง (Specialization) ที่พัฒนามาจากศิลปวิจารณ์ (Art Criticism) มาใช้เป็นรูปแบบของการประเมิน โดยให้แนวคิดว่าการวิพากษ์วิจารณ์เป็นการใช้วิจารณ์ญาณในการบรรยายคุณภาพของสิ่งที่ศึกษา (Descriptive Aspect) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้งและต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัยเนื่องจากการวัดคุณค่าไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริงในการตัดสินคุณค่า (Evaluative Aspect) แนวคิดนี้ได้นำมาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงมากขึ้น ทั้งนี้เพราะเป็นองค์ความรู้เฉพาะสาขาผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริง ๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ดังนั้นในวงการอุดมศึกษาจึงนิยมนำรูปแบบนี้มาใช้ในเรื่องที่ต้องการความลึกซึ้งและความเชี่ยวชาญเฉพาะทางสูง 3) รูปแบบที่ใช้ตัวบุคคลคือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือว่าผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีคุณพินิจที่ดีทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้น จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง และ 4) รูปแบบที่ยอมให้มีความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตามอรรถาธิบายและความถนัดของแต่ละคนนับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่จะนำมาพิจารณาการบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการการเก็บรวบรวมข้อมูลการประมวลผลการวินิจฉัยข้อมูลตลอดจนวิธีการนำเสนอ

5. รูปแบบการพัฒนา

5.1 ความหมายของรูปแบบการพัฒนา

รูปแบบการพัฒนาได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน เช่น รงชัย บุญเรือง (2547 : 9) ให้ความหมายของรูปแบบการพัฒนาว่า หมายถึง แนวทางในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาด้านสภาพปัญหาที่พบในการดำเนินงานตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และ พรพิมล จันทร์ศรี (2548 : 4) กล่าวว่า รูปแบบการพัฒนา หมายถึง วิธีการพัฒนาปรับปรุงการปฏิบัติงาน โดยใช้กระบวนการวิธีการที่จะทำให้เกิดการเพิ่มพูนความรู้ทัศนคติความสามารถความชำนาญในการปฏิบัติงานเพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นอกจากนี้ ประจวบ ปัทมาวิไล (2548 : 5) กล่าวว่า รูปแบบการพัฒนา หมายถึง การพัฒนาองค์ประกอบย่อยของระบบให้มีคุณภาพและมีความเหมาะสมมากที่สุด ส่วนกุศล ทิมสุวรรณ (2548 : 4) กล่าวว่า รูปแบบการพัฒนา หมายถึง วิธีการหรือเทคนิคที่ใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน และ ธนกร แก้วประทุม (2545 : 6) ให้ความหมายของรูปแบบการพัฒนาว่า หมายถึง วิธีการและหัวข้อเรื่องที่ผู้บริหาร

ต้องการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับ กุศล ไสละบาท (2551 : 9) ที่กล่าวว่า รูปแบบการพัฒนา หมายถึง แบบ วิธีการ หรือแนวทางการดำเนินการในการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้บุคลากร นั้น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรปฏิบัติงานที่ดี

จากการศึกษาความหมายของรูปแบบการพัฒนา สรุปได้ว่า รูปแบบการพัฒนา หมายถึง โครงสร้างและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ในการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม เพื่อช่วยให้บุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาสู่เป้าหมายและมาตรฐานการศึกษาสถานศึกษา

5.2 ขั้นตอนการพัฒนาแบบ

การพัฒนาแบบนั้นอาจจะมีขั้นตอนในการดำเนินงานแตกต่างกันไป แต่โดยทั่วไปแล้วอาจจะแบ่งออกเป็นสองขั้นตอนใหญ่ ๆ คือการสร้างรูปแบบ (Construct) และการหาความตรง (Validity) ของรูปแบบ (Willer. 1967 : 56) ส่วนรายละเอียดในแต่ละ ขั้นตอนว่า มีการดำเนินการอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิดซึ่งเป็นพื้นฐาน ในการพัฒนาแบบนั้น ๆ และ ดิเรก วรรณเสียร (2545 : 54) ได้กล่าวถึงการพัฒนารูปแบบไว้ว่า การพัฒนารูปแบบนั้นไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอนตายตัวโดยทั่วไปการพัฒนารูปแบบจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะสร้าง หรือต้องการที่จะพัฒนารูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงกำหนดหลักการและองค์ประกอบของรูปแบบที่จะพัฒนาแล้ว สร้างรูปแบบขึ้นและนำรูปแบบไปตรวจสอบหาความเหมาะสมและความเป็นไปได้หรือ ทดลองใช้ต่อไป ส่วน บุญชม ศรีสะอาด (2549 : 41 - 46) กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาแบบว่า มี 2 ขั้นตอนคือขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยจะต้องสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อน เป็นรูปแบบตามสมมุติฐาน โดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวคิด รูปแบบและผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สภาพ สถานการณ์ต่างๆซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือ ตัวแปรภายในรูปแบบรวมทั้งลักษณะความสัมพันธ์ ขั้นที่ 2 การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ คือการนำรูปแบบที่ได้ไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริงเพื่อทดสอบดูว่า มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวังไว้หรือไม่ ผู้วิจัยอาจปรับปรุงรูปแบบใหม่ โดยตัดองค์ประกอบหรือตัวแปรที่มีความสำคัญน้อยออกจะทำให้ได้รูปแบบที่มีความเหมาะสมมากขึ้น

นอกจากนี้ ตัวอย่างในเรื่องการพัฒนารูปแบบมีผู้วิจัยไว้หลายท่าน เช่น มาลี ธรรมศิริ (2549 : 137) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบองค์การเรียนรู้โดยผ่าน หน่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในฐานะส่วนขยายของการอุดมศึกษา ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบ หน่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในฐานะตัวการในการเปลี่ยนแปลงให้เป็นองค์การเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกัน ได้แก่ ระบบย่อย 12 ระบบ คือความเป็นผู้นำ โครงสร้างระบบงาน รวมทั้งผลการปฏิบัติงานและการพัฒนา รวมถึงลักษณะที่เอื้อ และไม่เอื้อต่อการเป็นองค์การเรียนรู้ หน่วยพัฒนาที่ต้องสร้างหลักสูตรและการสอน เพื่อพัฒนาความสามารถส่วนบุคคล การคิดเชิงระบบ การเรียนรู้เป็นทีม ภาพในใจและ วิสัยทัศน์ร่วม และความเป็นผู้นำ โดยใช้หลักสูตร 6 หลักสูตร คือทักษะการสื่อสาร ระหว่างบุคคล การสร้างพลังอำนาจในพนักงาน การคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหา การพัฒนาความเป็นผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาทักษะการคิด และท้ายที่สุด บทบาทผู้นำในการกระตุ้น สาธิต ช่วยเหลือ และปลูกฝังทักษะ ซึ่ง ภิญญาพัชญ์ ปลูกัดทอง (2551 : 108) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถ ในการเผชิญอุปสรรคของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 2 การวิจัยนี้แบ่งเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อตรวจสอบยืนยันนิยามองค์ประกอบ พฤติกรรมบ่งชี้ ในแต่ละองค์ประกอบและแนวทางในการพัฒนาความสามารถในการเผชิญอุปสรรคโดย ผู้เชี่ยวชาญ ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบการเรียนรู้ และเครื่องมือประกอบการเรียนรู้ ซึ่งได้รับการตรวจสอบความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบความเหมาะสมและ ความเป็นไปได้ของรูปแบบการเรียนรู้ และขั้นตอนที่ 4 ประเมินประสิทธิผลรูปแบบ การเรียนรู้ หรือ ศศิพันธ์ ศิริษาคากุลพัฒน์ (2551 : 95) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบ การเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ สำหรับนักเรียน ช่วงชั้นที่ 2 ที่มีความสามารถพิเศษด้วยการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีขั้นตอนตอนการดำเนินการดังนี้คือ ขั้นที่ 1 สร้างโครงสร้างรูปแบบการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ โดยสังเคราะห์เอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ และทดลองประเมิน ขั้นที่ 2 ศึกษานำร่อง รูปแบบการเรียนการสอนโดยการทดลองใช้ และขั้นที่ 3 ทดสอบประสิทธิผลรูปแบบ การเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์

จากการศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องนี้พอสรุปได้ว่าการสร้างรูปแบบ (Model) นั้นไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวแน่นอนว่าต้องทำอะไรบ้าง แต่โดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้ (Intensive Knowledge) เกี่ยวกับเรื่องที่เราจะสร้างรูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงค้นหาสมมติฐานและหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนาแล้วสร้างรูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้น และนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบหาคุณภาพของรูปแบบต่อไป โดยสรุปการวิจัยรูปแบบการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่คือ

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการการดำเนินงานการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26

2. สร้างรูปแบบการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26

3. ทดลองใช้และประเมินรูปแบบการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26

ดังนั้นการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 มหาสารคาม โดยรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบงาน ICT และครูผู้สอนโดยใช้แบบสอบถาม และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากการพัฒนารูปแบบการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 เป็นรูปแบบการพัฒนาแบบใหม่ที่มีความเป็นนามธรรมอยู่ จำเป็นต้องอาศัยข้อคิดเห็นจากผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถและประสบการณ์ในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในและมีการนำเสนอผลการพัฒนารูปแบบด้วยแนวคิดเชิงระบบของกระบวนการพัฒนาตามองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในที่แสดงถึงความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้างระหว่างตัวแปร ตามโครงสร้างของระบบบริหารและแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้รูปแบบการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 ที่ได้รับการยืนยัน

การบริหารคุณภาพ

1. ความหมายของการบริหาร

การบริหารเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานทุกระดับโดยการบริหาร (Administration) ครอบคลุมภาพรวมขององค์การ ในขณะที่การจัดการมุ่งไปที่การจัดการกับทรัพยากรเพื่อให้บรรลุจุดหมายและคำว่า “การบริหาร” ปีเตอร์ ดรักเกอร์ (Peter, F Drucker. 1954 : 12) ประมาจารย์ด้านการจัดการ ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “การบริหารคือการทำให้งานต่างๆขององค์การสำเร็จได้โดยอาศัยคนอื่น เป็นผู้ทำ” (Management is Getting Things done Through Other People) ซึ่ง เออร์เนสต์ เดล (Ernest, Dale. 1968 : 43); แฮโรลด์ คูนต์ซ์และไซริล (Harold, Koontz and Cyril. 1972 : 43) ให้คำจำกัดความสอดคล้องว่าการบริหาร หมายถึง การดำเนินงานของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ ซึ่งนับว่าเป็นอุปกรณ์ของการบริหารนั้น ๆ รวมถึงกระบวนการจัดหน่วยงานและการใช้ทรัพยากรต่างๆ ให้การทำงานบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ส่วน เฟสเลอร์และเคตท์ (Fesler & Kettl. 1991 : 7) ให้ความหมายว่าการบริหารเป็นการจัดการทำให้เกิดความสำเร็จและเห็นว่า การบริหารเป็นการระดมให้บุคคลดำเนินการให้ไปสู่เป้าหมาย และ โบวีและคณะ (Bovee & Others. 1993 : 5) ให้ความหมายว่าการบริหารเป็นกระบวนการที่องค์การสามารถบรรลุเป้าหมายโดยประสิทธิผลและประสิทธิภาพในด้านบุคลากรกายภาพงบประมาณและแหล่งข้อมูลสอดคล้องกับ โฮลต์ (Holt. 1993 : 3) ให้ความหมายว่าการบริหารเป็นศาสตร์ของการกระทำสิ่งต่างๆ โดยผ่านการกระทำของบุคลากร หรืออีกแนวหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าการบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการของการมุ่งไปสู่เป้าหมายขององค์กรจากการทำงานร่วมกัน โดยใช้บุคคลและทรัพยากรอื่นๆ (Certo. 2000 : 555) นอกจากนี้ ทศนิยม ธรรมสิทธิ (2545 : 14) ทักษิณ ชินวัตร (2545 : 6-7) และ จารุพงศ์ พลเดช (2546 : 13-18) ที่กล่าวว่า การบริหารภาครัฐแนวใหม่ว่าเป็นการบริหารที่มุ่งเน้นในการปรับปรุงทั้งกระบวนการ รูปแบบและคุณภาพของปฏิบัติงานและการให้บริการต่างๆให้สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนและสังคมได้อย่างแท้จริง ส่วนสมคิด บางโม (2545 : 59-60) เห็นว่าการบริหารจัดการคือศิลปะในการใช้ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ

จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการบริหารที่นักวิชาการให้ไว้ดังกล่าว ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานขององค์กรที่ต้องมีคน ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยนำปัจจัยทางการบริหาร มาใช้อย่างเป็นกระบวนการเพื่อให้การทำงานบรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ปัจจัยหรือทรัพยากรการบริหาร

การบริหารจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายต้องอาศัยบุคลากร (Man) ที่มีคุณภาพมีปริมาณเพียงพอต้องได้รับงบประมาณ (Money) สนับสนุนการดำเนินการเพียงพอ ต้องมีวัสดุอุปกรณ์ (Material) ที่เหมาะสมกับความต้องการของแผนงานและโครงการและต้องมีระบบการจัดการ (Management) ที่ดีมีประสิทธิภาพเพื่อใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2545 : 18) ซึ่ง ชงชัย สันติวงษ์ (2543 : 7-8) และสมคิด บางโม (2545 : 61-62) ยังได้กล่าวถึงปัจจัยในการบริหารที่เป็นมูลเหตุที่สำคัญและผู้บริหารทุกคนต้องสนใจในงานด้านการบริหาร คือ 1) คน ทรัพยากรบุคคล ที่ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่จะก่อผลสำเร็จให้กับงาน ได้อย่างมากทั้งนี้ในแง่ของปริมาณ และคุณภาพ 2) เครื่องจักร ถือเป็นอุปกรณ์ที่จัดหาและซื้อมาอย่างพิถีพิถัน เพื่อใช้ปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า 3) เงินทุน นับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากรเพื่อหล่อเลี้ยงและเอื้ออำนวยให้กิจกรรมขององค์กรดำเนินไป โดยไม่ติดขัด และ 4) วัสดุสิ่งของ ถือเป็นปัจจัยที่มีปริมาณและมูลค่าสูงไม่ต่างไปจากปัจจัยตัวอื่น ๆ เพราะวัตถุดิบและสิ่งของเหล่านี้จะต้องมีการจัดหามาใช้ดำเนินการผลิต ส่วน ดูบรินและไอแลนด์ (DuBrin and Ireland, 1993 : 245) กล่าวว่า ทรัพยากรองค์การ ได้แก่ มนุษย์เงินวัสดุสิ่งของและสารสนเทศ และ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2545 : 6-7) ได้สรุปว่า การบริหารเป็นเรื่องของการผสมผสานหรือบูรณาการทรัพยากรการจัดการ ประกอบด้วย คน (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) วิธีการ (Method) ตลาด (Market) ข้อมูลข่าวสาร (Information) และเวลา (Time)

จากแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยทางการบริหารที่นักวิชาการให้ไว้ดังกล่าว ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปว่าปัจจัยทางการบริหารมีดังนี้คือ 1) บุคลากร (Man) 2) งบประมาณ (Money) 3) วัสดุอุปกรณ์ (Material) 4) การจัดการ (Management) และ 5) ข้อมูลข่าวสาร (Information)

3. วงจรควบคุมคุณภาพ PDCA

3.1 ความหมายและความสำคัญของวงจรควบคุมคุณภาพ PDCA หรือ วัฏจักรคุณภาพของเดมมิง (PDCA)

วรภัทร์ ภูเจริญ (2542 : 27) วัฏจักรคุณภาพของเดมมิง (PDCA) หมายถึง ระบบการบริหารงานที่มีคุณภาพเป็นที่รู้จักแพร่หลายระบบหนึ่ง ประกอบด้วย ขั้นตอน การวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do) การตรวจสอบหรือการประเมิน (Check) การนำผลการประเมินย้อนกลับไปปรับปรุงแก้ไขการทำงาน (Action) การใช้วัฏจักรคุณภาพของเดมมิงต้องดำเนินการอย่างมีวินัยให้ครบวงจรหมุนเวียนไปไม่มีหยุดหย่อน ซึ่งแนวคิด วัฏจักรคุณภาพนี้ วอลท์เตอร์ ชิวฮาร์ต เป็นผู้พัฒนาขึ้นเป็นคนแรกในปีค.ศ. 1939 และ เอ็ดวาร์ด เดมมิง เป็นผู้นำมาเผยแพร่ในประเทศญี่ปุ่น ในปีค.ศ. 1950 จนเป็นที่รู้จักกัน อย่างแพร่หลาย ทำให้นิยมเรียกวัฏจักรนี้ในอีกชื่อหนึ่งว่า “วัฏจักรเดมมิง”(Deming’s Cycle) นอกจากนี้ โนริอะคิเคะ โนยังได้กล่าวถึงวงจรคุณภาพของเดมมิงว่า PDCA ก็คือวงจรคุณภาพ ของการบริหาร ส่วน ฮิโตะชิคุมะ กล่าวไว้ว่า “จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของ PDCA ซึ่งกิจกรรม พื้นฐานในการบริหารคุณภาพนั้นมีใช้เพียงแต่การปรับแก้ผลลัพธ์ที่เบี่ยงเบนจากเกณฑ์ มาตรฐานให้กลับมาอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องการเท่านั้น แต่เพื่อให้ก่อเกิดการปรับปรุงด้วย การป้องกันมิให้เกิดของเสียซ้ำซ้อนเรื้อรังพร้อมกับการยกระดับมาตรฐานให้สูงขึ้น ในแต่ละรอบของ PDCA อย่างต่อเนื่องอย่างเป็นระบบและอย่างมีการวางแผน PDCA มีใช้เป็นແລ່ວງແຫວນທີ່ແນบราบหากแต่เป็นขดลวดสปริงที่ม้วนสูงขึ้นเรื่อย ๆ” ดังนั้นเมื่อนำ วงจรคุณภาพของเดมมิง มาใช้ในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการ บริหารจัดการให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพให้เป็นที่ไปตามมาตรฐานที่ต้องการ ตามหลักการปรับปรุงการทำงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินงานในทุกๆ ด้านมีคุณภาพ ผลการทำงานมีคุณภาพ เดมมิง (W. Edward Deming) ซึ่งเป็นผู้นำแนวคิดเรื่องการปรับปรุง คุณภาพการผลิต ผู้บริหารต้องยึดหลักในเรื่องที่เป็นพันธมิตรและความรับผิดชอบใน การบริหารงาน จึงกำหนดเป็นหลักการที่เรียกว่า Deming’ 14 Management Principles สำหรับการบริหารงาน 14 ขั้นตอน ของ เดมมิง (Deming) ดังที่ สมศักดิ์ คลประสิทธิ์ (2539 : 34) ; บลังกา วาร์แกส โรเบิร์ตตา วอร์ทแมน และ อุแกน่า ซาวาลา (Vargas, B. , Wortman, R.B. & Zavala, E. 1996 : 2-4) ได้อธิบายไว้ว่า

มีความสอดคล้องกันพอสรุปได้ดังนี้คือ 1) การกำหนดเป้าหมายที่แน่นอน เพื่อนำสู่ การปรับปรุงผลผลิต และบริหารโดยใช้การศึกษาค้นคว้า และแนะนำนวัตกรรมมาปรับปรุง การออกแบบการผลิต และบริการสม่ำเสมอ 2) การยอมรับแนวคิดปรัชญาใหม่ ๆ รวมทั้ง การนำแนวคิดของทุกคนทุกฝ่ายมาใช้ตัดสินใจร่วมกัน นอกจากนี้ผู้บริหารระดับสูง จะต้องสร้างวัฒนธรรมด้านคุณภาพขึ้นในองค์กรจนกลายเป็นวิถีชีวิต 3) การยึดมั่น ในหลักการขององค์กร เพื่อยึดเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร 4) การสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้รับบริการในด้านต่าง ๆ สนใจและยอมรับแนวคิดของ ผู้รับบริการ รวมทั้งการตอบสนองความต้องการ เพื่อให้ผู้รับบริการพอใจ 5) ปรับปรุง ระบบการผลิต หรือกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการผลิต และการบริการ 6) จัดการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับงานให้มีคุณภาพให้กับบุคลากร ในหน่วยงานทุกคน 7) พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารเพื่อสร้างภาวะผู้นำ ให้บุคลากร ทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น 8) ขจัดความกังวลต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินการ ตามแนวคิดการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กร เช่น เมื่อบุคคลกลัวการเสี่ยง ไม่กล้าแสดง ความคิดเห็น จะมีผลทำให้การปรับปรุงคุณภาพตามแนวคิดนี้ลดลง ผู้บริหารจะต้องบริหาร ให้เกิดความยุติธรรมกับทุกคน สร้างความมั่นใจให้คนกล้าถาม กล้าแสดงความคิดเห็น 9) ร่วมกันทำงานเป็นทีม สนับสนุนการทำงานกันระหว่างหน่วยงาน 10) เน้นการกระตุ้น ให้ทุกคนมีแรงจูงใจที่จะทำงาน โดยบอกวิธีการกระทำให้ถึงเป้าหมายว่า ควรทำอย่างไร (How to) เพื่อนำสู่การพัฒนาคุณภาพงานและอาจกระตุ้นเสริมด้วยการใช้คำขวัญ 11) เน้นการทำงานโดยคำนึงถึงคุณภาพ (How good) มากกว่าการจะมุ่งปริมาณ หรือ มุ่งการทำงานให้ได้ตามจำนวนที่ต้องการ โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพ 12) กระตุ้นให้ทุกคนใช้ ความสามารถในการทำงานให้เต็มศักยภาพจัดอุปสรรคที่มีผลต่อความภูมิใจในการทำงาน ให้ความเป็นธรรม และเอาใจใส่บุคลากรทุกคนอย่างเท่าเทียมกันหลีกเลี่ยงการนำผล การประเมินด้านลบมาทำลาย หรือบั่นทอนความมุ่งมั่นในการทำงาน 13) สนับสนุนให้ บุคลากรได้รับการศึกษาอบรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานให้มี ประสิทธิภาพ รวมทั้งการปรับปรุงการทำงานของตนเองอย่างสม่ำเสมอ และ 14) ปฏิบัติ (Take action) ตามแนวที่กล่าวไว้ เพื่อให้เกิดความสำเร็จโดยทุกคนทุกฝ่ายร่วมมือกัน และฝ่ายบริหารให้การสนับสนุน และรับผิดชอบเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย

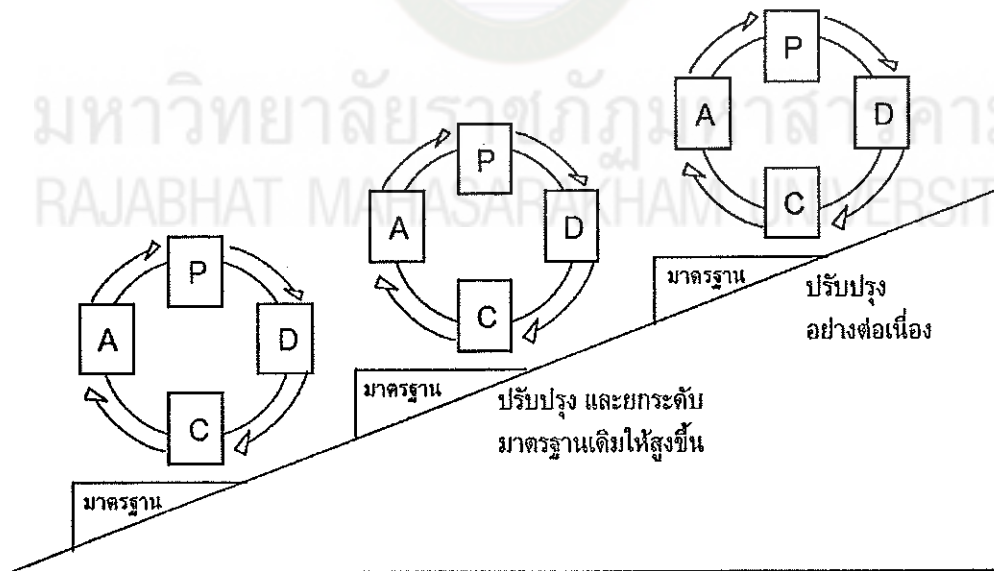
3.2.2 ขั้นตอนการบริหารงานคุณภาพ “การหมุนวงจรคุณภาพของ PDCA”

เอ็ดวาร์ด เดมมิง (1950 : 57) ได้เสนอขั้นตอนการบริหารงานคุณภาพ “วงจรคุณภาพของเดมมิง” (Deming Cycle) ไว้ 4 ขั้นตอนคือ 1) การจัดทำและวางแผน (Plan) ประกอบด้วย 1.1) ทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนแล้วกำหนดหัวข้อควบคุม (Control-Items) ซึ่งตามปกติได้แก่ Q-C-D-S-M-E (Quality Cost Delivery Safety Morale Environment) 1.2) กำหนดค่าเป้าหมายที่ต้องการบรรลุให้แก่หัวข้อควบคุมแต่ละข้อ 1.3) กำหนดวิธีดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย 2) การปฏิบัติตามแผน (Do) ประกอบด้วย 2.1) หาความรู้เกี่ยวกับวิธีดำเนินการนั้นด้วยวิธีการฝึกอบรมหรือศึกษาด้วย 2.2) ดำเนินการตามวิธีการที่กำหนด 2.3) เก็บรวบรวมบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องและผลลัพธ์ของหัวข้อควบคุม 3) การติดตามประเมินผล (Check) ประกอบด้วย 3.1) ตรวจสอบว่า การปฏิบัติงานเป็นไปตามวิธีการทำงานมาตรฐานหรือไม่ 3.2) ตรวจสอบว่าค่าที่วัดได้ (ของตัวแปรที่เกี่ยวข้อง) อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานหรือไม่ 3.3) ตรวจสอบว่า (หัวข้อควบคุม) ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ 4) กำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะที่ทำให้ไม่เป็นไปตามแผน (Act) ประกอบด้วย 4.1) ถ้าการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามวิธีการทำงานมาตรฐานก็หามาตรการแก้ไข 4.2) ถ้าผลลัพธ์ที่ได้ไม่เป็นไปตามที่คาดหวังก็ค้นหาสาเหตุและแก้ไขที่ต้นตอเพื่อมิให้เกิดปัญหาซ้ำขึ้นอีก และ 4.3) ปรับปรุงระบบการทำงานและเอกสารวิธีการทำงานมาตรฐาน (วิฑูรย์ สิมะโชคดี. 2541 : 84) และ บังอร มนุรสุวรรณ (2542 : 23-24) ได้เสนอขั้นตอนการบริหารงานวงจรคุณภาพเดมมิง (Deming Cycle) ไว้ 4 ขั้นตอนคือ 1) การจัดทำและวางแผน (Plan) ประกอบด้วย 1.1) ทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนแล้วกำหนดหัวข้อควบคุม (Control Items) ซึ่งตามปกติได้แก่ Q-C-D-S-M-E (Quality Cost Delivery Safety Morale Environment) 1.2) กำหนดค่าเป้าหมายที่ต้องการบรรลุให้แก่หัวข้อควบคุมแต่ละข้อ 1.3) กำหนดวิธีดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย 2) การปฏิบัติตามแผน (Do) ประกอบด้วย 2.1) หาความรู้เกี่ยวกับวิธีดำเนินการนั้นด้วยวิธีการฝึกอบรมหรือศึกษาด้วยตนเอง 2.2) ดำเนินการตามวิธีการที่กำหนด 2.3) เก็บรวบรวมบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องและผลลัพธ์ของหัวข้อควบคุม 3) การติดตามประเมินผล (Check) ประกอบด้วย 3.1) ตรวจสอบว่า การปฏิบัติงานเป็นไปตามวิธีการทำงานมาตรฐานหรือไม่ 3.2) ตรวจสอบว่าค่าที่วัดได้ (ของตัวแปรที่เกี่ยวข้อง) อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานหรือไม่ 3.3) ตรวจสอบว่า (ของหัวข้อควบคุม) ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ 4) การกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ไม่เป็นไปตามแผน (Act) ประกอบด้วย 4.1) ถ้าการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามวิธีการทำงาน

มาตรฐานก็หามาตรการแก้ไข 4.2) ถ้าผลลัพธ์ที่ได้ไม่เป็นไปตามที่คาดหวังก็ค้นหาสาเหตุ และแก้ไขที่ต้นตอเพื่อมิให้เกิดปัญหาซ้ำขึ้นอีก 4.3) ปรับปรุงระบบการทำงานและเอกสาร วิธีการทำงานมาตรฐานวงจรคุณภาพตามแนวคิดของ เอ็ดเวิร์ดเดมมิง (Edward Deming) หรือวงจร PDCA ประกอบด้วย กระบวนการ 4 ขั้นตอนดังนี้ (ณัฐภรณ์ เจริญนันท์ และคณะ. 2546 : 77-80) 1) การวางแผน (Plan) เป็นจุดเริ่มต้นของวงจรการบริหารคุณภาพ เพราะแผนจะกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพโดยแผนจะ อธิบายความจำเป็นและการสร้างความเข้าใจในการแก้ปัญหา ซึ่งต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจ จากทุกหน่วยงานในการปรับปรุงแก้ไขอุปสรรคและข้อบกพร่องต่างๆขององค์กรให้หมดไป อย่างเป็นขั้นตอนเพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินงานบรรลุความสำเร็จตามที่ต้องการการวางแผนการสร้างคุณภาพ มี 4 ขั้นตอนคือ 1.1) ตระหนักและกำหนดปัญหาที่ต้องการแก้ไข หรือปรับปรุงโดยสมาชิกทุกคนจะร่วมมือกันในการระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงาน เพื่อที่จะร่วมกันทำการศึกษาและวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขต่อไป 1.2) เก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับวิเคราะห์และตรวจสอบการดำเนินงานหรือหาสาเหตุของปัญหาเพื่อใช้ในการปรับปรุง 1.3) อธิบายปัญหาและกำหนดทางเลือกวิเคราะห์ปัญหาเพื่อใช้กำหนดสาเหตุของความ บกพร่องและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้สมาชิกทุกคนในทีมงานคุณภาพเกิดความเข้าใจ ในสาเหตุและปัญหาอย่างชัดเจนแล้วร่วมกันระดมความคิดสร้างทางเลือกที่เป็นไปได้ใน การตัดสินใจแก้ปัญหาเพื่อมาทำการวิเคราะห์และตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด มาดำเนินงาน 1.4) เลือกวิธีการแก้ปัญหาหรือปรับปรุงการดำเนินงาน โดยร่วมกันวิเคราะห์ และวิจารณ์ทางเลือกต่าง ๆ ผ่านการระดมความคิดและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิก เพื่อตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ไขปัญหที่เหมาะสมที่สุดในการดำเนินงานให้สามารถบรรลุ ตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งอาจจะต้องทำวิจัยและหาข้อมูลเพิ่มเติมหรือกำหนด ทางเลือกใหม่ที่มีความน่าจะเป็นในการแก้ปัญหา ได้มากกว่าเดิม 2) การดำเนินงานหรือ การปฏิบัติ (Do) เป็นการนำทางเลือกที่ตัดสินใจไปวางแผนปฏิบัติงานและลงมือปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพถ้าปัญหานั้นเป็นงานที่สามารถ ดำเนินการแก้ไขได้ภายในกลุ่มก็สามารถปฏิบัติได้ทันทีหากปัญหามีความซับซ้อนเกี่ยวข้องกับ หน่วยหรือกลุ่มอื่นก็ต้องแจ้งให้ผู้บริหารสั่งการให้หน่วยงานอื่นประสานงานและร่วมมือแก้ไข ปัญหาให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ 3) การตรวจสอบ (Check) เป็นการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลงานที่ปฏิบัติโดยการเปรียบเทียบผลการทำงานก่อนการปฏิบัติงานและหลัง ปฏิบัติงานว่า มีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใดถ้าผลลัพธ์ออกมาตามเป้าหมายก็จะนำไป

จัดทำเป็นมาตรฐานสำหรับการปฏิบัติงานในครั้งต่อไปแต่ถ้าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดทีมงานคุณภาพต้องทำการศึกษาและวิเคราะห์หาสาเหตุเพื่อทำการแก้ไขปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพขึ้น และ 4) การปรับปรุง (Act) เป็นการกำหนดมาตรฐานจากผลการดำเนินงานใหม่เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในอนาคตหรือทำการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทั้งที่เกิดจากความไม่สอดคล้องกับความต้องการปัญหาที่ไม่ได้คาดหวังและปัญหาเฉพาะหน้าในการดำเนินงานจนได้ผลลัพธ์ที่พอใจและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายแล้ว จึงจัดทำเป็นมาตรฐานการปฏิบัติงานในอนาคตและจัดทำรายงานเสนอต่อผู้บริหารและกลุ่มอื่น ได้ทราบต่อไป

ธรรมชาติของวงจรคุณภาพเดมมิงจะไม่หยุดหรือจบลงเมื่อหมุนครบรอบแต่จะหมุนไปข้างหน้าเรื่อย ๆ โดยจะทำงานในการแก้ไขปัญหในระดับที่สูงขึ้นซับซ้อนขึ้นและยากขึ้นหรือเป็นการเรียนรู้ที่ไม่สิ้นสุดซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาของการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) และหัวใจของวงจรคุณภาพเดมมิงอยู่ที่คนที่มีความรู้และเข้าใจคุณภาพอย่างแท้จริงหรือที่เรียกว่าคุณภาพอยู่ที่ใจ (Quality at Heart) ที่พร้อมจะเปิดใจเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาอย่างมุ่งมั่นและไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคดังแผนภาพต่อไปนี้ (ศุภชัย อาชีวะระงับโรค, 2546 : 12)

แผนภาพที่ 5 วงจร PDCA กับการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

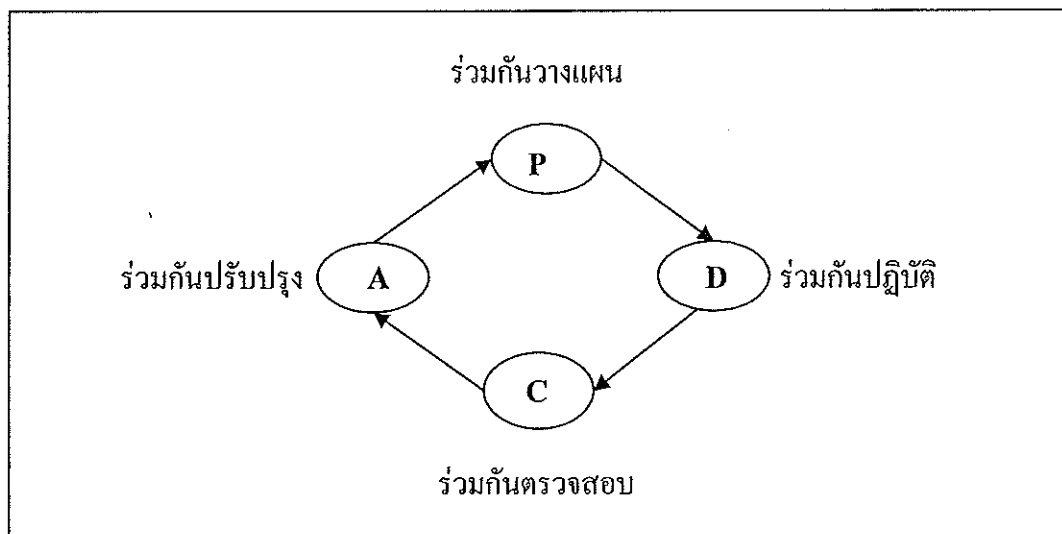
ที่มา : ศุภชัย อาชีวะระงับโรค, 2546 : 12

สำหรับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 ข : 17-48)

ได้อธิบายกระบวนการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ โดยใช้วงจรคุณภาพตามแนวคิดของเอ็ดวาร์ดเดมมิง ดังนี้คือ 1) การวางแผน (Plan) เป็นการคิดเตรียมการไว้ล่วงหน้าเพื่อจะทำงานให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพในการวางแผนจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายแนวทางการดำเนินงานผู้รับผิดชอบระยะเวลาและทรัพยากรที่จะต้องใช้เพื่อทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ประกอบด้วย 1.1) การกำหนดเป้าหมายเป็นการแสดงถึงคุณลักษณะหรือคุณภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาซึ่งควรระบุให้ชัดเจนและใช้เป็นหลักหรือทิศทางในการดำเนินงาน 1.2) การจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมายจะช่วยให้การวางแผนมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะจะทำให้ทราบว่า เป้าหมายใดสำคัญมากน้อยกว่ากันเพียงใดเพื่อกำหนดกิจกรรมบุคลากรทรัพยากรและช่วงเวลาที่จะดำเนินการในการพัฒนาเป้าหมายนั้นๆ ให้เหมาะสม 1.3) กำหนดแนวทางดำเนินงานหรือวิธีปฏิบัติงาน โดยคิด โครงการหรือกิจกรรมที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการรวมทั้งกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จหรือตัวบ่งชี้ให้มีความชัดเจนด้วย 1.4) การกำหนดระยะเวลาจะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพ เพราะผู้ปฏิบัติจะได้ทราบว่างานใดควรดำเนินการให้เสร็จเมื่อไรต้องเร่งดำเนินการก่อนหรือหลังและยังเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารหรือผู้ที่มีหน้าที่กำกับดูแลจะได้ติดตามงานได้ว่ามีความก้าวหน้าตามแผนเพียงใด 1.5) การกำหนดงบประมาณควรคิดงบประมาณที่จะต้องใช้ในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์รวมทั้งค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมตามแผนอย่างรอบคอบเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้บรรลุตามเป้าหมายโดยมีการใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า 1.6) การกำหนดผู้รับผิดชอบเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้แผนดังกล่าวสามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรกำหนดไว้ให้ชัดเจนว่าใครรับผิดชอบในเรื่องใด 2) การปฏิบัติตามแผน (Do) เมื่อสถานศึกษาได้วางแผนการปฏิบัติงานและบุคลากรร่วมกันดำเนินการตามแผนที่จัดทำไว้แล้วสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรจะดำเนินการต่อไปคือ 2.1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนทำงานอย่างมีความสุข 2.2) จัดสิ่งอำนวยความสะดวกสนับสนุนทรัพยากร เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ 2.3) กำกับติดตาม (Monitoring) ทั้งระดับรายบุคคลรายกลุ่มรายหมวดรายฝ่ายเพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้มีการดำเนินงานตามแผน 2.4) ให้การนิเทศในระหว่างการปฏิบัติงานผู้บริหารต้องกำกับและติดตามว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือแผนที่กำหนดไว้หรือมีปัญหาหรือไม่หากไม่เป็นไปตามแผนหรือมีปัญหาจะได้ให้การนิเทศเพื่อปรับปรุงแก้ไขการกำกับและติดตามการปฏิบัติงานผู้บริหารอาจทำได้

โดยสอบถามผู้ปฏิบัติงานหรือให้รายงานความก้าวหน้าของการทำงานเป็นระยะ ๆ อาจ รายงานปากเปล่าหรือจัดทำรายงานเสนอเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการปฏิบัติงาน ของแต่ละบุคคล/กลุ่ม/หมวด/ฝ่าย 3) การตรวจสอบประเมินผล (Check) เป็นกลไกสำคัญ ที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนา เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับที่จะสะท้อนให้เห็นถึง การดำเนินงานที่ผ่านมามีบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้เพียงใดต้องปรับปรุงแก้ไขในเรื่อง ใดบ้างในการปฏิบัติงานของสถานศึกษาควรมีการตรวจสอบประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อ พิจารณาว่าการดำเนินการเป็นไปในทิศทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใดมีจุดอ่อนจุดแข็งประการใดมีส่วนใดที่จะต้องปรับปรุงเพื่อให้ บรรลุเป้าหมายหรือมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่กำหนดมากที่สุด 4) การพัฒนาปรับปรุง (Act) เมื่อบุคลากรแต่ละคนแต่ละฝ่ายมีการประเมินผลเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ให้รวบรวมผล การประเมินมาวิเคราะห์สังเคราะห์แปลผลในภาพรวมแล้วนำเสนอผลการประเมินต่อ ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำผลไปใช้ในการพัฒนางานของตนเองต่อไป 4.1) ในระหว่าง การดำเนินงานและมีการตรวจสอบประเมินผลผู้บริหารและบุคลากรสามารถนำผล การประเมิน ไปใช้ปรับปรุงการทำงานของตนเองและปรับปรุงแผนการดำเนินงานได้เลย เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนและเป้าหมายที่กำหนดไว้ 4.2) การวางแผน ในระยะต่อไปควรมีการวิเคราะห์จุดเด่นและจุดที่ต้องปรับปรุงหาสาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุง การจัดการศึกษาของสถานศึกษาต่อไป 4.3) การดำเนินงานประเมินผลของสถานศึกษา ไม่ได้สิ้นสุดเพียงแค่ทำการประเมินตนเองเพียงครั้งเดียวแล้วหยุดเลยแต่ต้องทำตลอดเวลาผล การประเมินที่จัดทำเสร็จแล้วถือเป็นข้อมูลที่แสดงถึงสภาพการดำเนินงานในขณะนั้น ซึ่งต้องมีการตรวจสอบใหม่ว่า การดำเนินงานในช่วงต่อไปสอดคล้องกับเป้าหมาย และแนวทางการพัฒนาของสถานศึกษาอย่างไร การพัฒนาปรับปรุงตนเองจึงต้องดำเนินการ อย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด

นอกจากนี้ ชีระ รุญเจริญ (2550 : 81) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า กระบวนการ ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ตามแนวคิดของหลักการบริหารที่เป็นกระบวนการครบ วงจร PDCA ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือขั้นที่ 1 การร่วมกันวางแผน (Planning) ขั้นที่ 2 การร่วมกันปฏิบัติตามแผน (Doing) ขั้นที่ 3 การร่วมกันตรวจสอบ (Checking) และ ขั้นที่ 4 การร่วมกันปรับปรุง (Action)

แผนภาพที่ 6 วงจร PDCA

ที่มา : ชีระ รุญเจริญ. 2550 : 81

จากการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาข้างต้น
มีรายละเอียดการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนดังนี้ (ชีระ รุญเจริญ. 2550 : 81- 87)

1. การเตรียมการ สถานศึกษาควรเตรียมการในเรื่องต่อไปนี้คือ

1.1 การเตรียมความพร้อมของบุคลากร ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องจัดให้บุคลากร
ในสถานศึกษามีความพร้อม โดยอาจดำเนินใน 3 เรื่องคือ 1.1.1 การสร้างความตระหนัก
ผู้บริหารถือเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้บุคลากร ซึ่งได้แก่ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน
เกิดความตระหนักเห็นความสำคัญและความจำเป็นของการประกันคุณภาพภายใน
สถานศึกษา ผู้บริหารอาจใช้เทคนิควิธีการ เช่น สร้างทีมงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ
สถานศึกษาให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความคิด ร่วมกัน
วางแผนและร่วมกันทำงานสร้างมนุษยสัมพันธ์ในการดำเนินงานและเสริมสร้างขวัญ
และกำลังใจให้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมงานมีภาวะผู้นำทางวิชาการ 1.1.2 การสร้างเสริมความรู้
อาจทำได้โดยผู้บริหารและบุคลากรของสถานศึกษาที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ
การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ซึ่งแจ้งถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคลากรในสถานศึกษา
เชิญบุคลากรภายนอกสถานศึกษาที่มีความรู้ความเข้าใจมาเป็นวิทยากรนำบุคลากรใน
สถานศึกษาเยี่ยมชม และศึกษาดูงานในสถานศึกษาที่มีความพร้อมหรือประสบผลสำเร็จ
จากการประกันคุณภาพการศึกษาและ 1.1.3 การกำหนดความรับผิดชอบ ผู้บริหาร

สถานศึกษามีความจำเป็นจะต้องจัด โครงสร้างและระบบการทำงานให้ชัดเจนพร้อมกับ กำหนดและแบ่งความรับผิดชอบของแต่ละคน และแต่ละส่วนงานตาม โครงสร้างและ ระบบงานที่กำหนดขึ้นอย่างชัดเจนเพื่อให้การดำเนินงานซ้ำซ้อนและขัดแย้งกันและเพื่อให้ การดำเนินงานทุกภาระงานมีความรับผิดชอบอย่างแท้จริง และ 1.2 การศึกษาข้อมูล สารสนเทศ ข้อมูลสารสนเทศมีความสำคัญในการตัดสินใจดำเนินงานต่าง ๆ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งการวางแผนการศึกษาและการกำหนดคน โยบาย ซึ่งต้องมีข้อมูลที่มีคุณภาพ ถูกต้อง ครบถ้วนและทันสมัยจึงจะช่วยให้การวางแผน การบริหารจัดการและตัดสินใจดำเนินการ ไปอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษานี้จะต้องมีการศึกษา ข้อมูลสารสนเทศ เช่นผลการดำเนินการและการประเมินตนเองในรอบปีที่ผ่านมา โยบาย ของหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องข้อมูลสารสนเทศของ โรงเรียนตนเอง และความคิดเห็นของบุคลากรใน โรงเรียนและชุมชน

2. การดำเนินการ เมื่อสถานศึกษาได้เตรียมการเรียบร้อยแล้ว

การดำเนินการต่อไปนี้มี การวางแผนการปฏิบัติงานโดยการจัดทำธรรมนูญโรงเรียน/ แผนพัฒนาการศึกษา (P) การปฏิบัติตามแผน (D) การประเมินตนเอง (C) และการปรับปรุง (A) มีรายละเอียดดังนี้คือ 2.1 การจัดทำธรรมนูญโรงเรียน/แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา (Plan) ธรรมนูญโรงเรียนมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ภาพรวมของสถานศึกษา ความคาดหวัง ของสถานศึกษา พันธกิจ เป้าหมาย จุดเน้นในการดำเนินงาน ยุทธศาสตร์ แผนงบประมาณ บทบาทหน้าที่บุคลากรในสถานศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง องค์ประกอบเหล่านี้จะต้องมี ความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน แสดงให้เห็นการพัฒนาความคิดที่เป็นระบบ มีความชัดเจนและ สามารถดำเนินการตามแนวนับบรรลุความคาดหวังได้ 2.2 การปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ (Do) เมื่อสถานศึกษามีแผนปฏิบัติการประจำปี ซึ่งจัดทำขึ้นจากการมีธรรมนูญโรงเรียน บุคลากรที่เกี่ยวข้องที่ได้ระบุหน้าที่ ความรับผิดชอบไว้แล้วจะเป็นตัวขับเคลื่อนทำให้ โครงการในแผนดำเนินไปได้ ระหว่างการดำเนินการอาจมีการปรับเปลี่ยนรายละเอียด ขึ้นตอนการดำเนินการได้ เพื่อความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงไปจากที่ คาดว่าจะเกิดขึ้น ในการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการดังกล่าว ผู้บริหารควรจัดให้มีการส่งเสริม สนับสนุน จัดสิ่งอำนวยความสะดวก ติดตาม ดูแล กำกับและการนิเทศการดำเนินงาน ต่อเนื่อง เพื่อให้การปฏิบัติการของสถานศึกษابรรลุวัตถุประสงค์ อีกทั้งเป็นการแก้ปัญหา ที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างดำเนินการได้ด้วย 2.3 การประเมินตนเอง (Check) การประเมิน ตนเองคือ กระบวนการในการบริหารจัดการศึกษาที่ใช้ควบคุมตรวจสอบคุณภาพภายใน

สถานศึกษา โดยมุ่งให้ทุกคนได้ประเมินการทำงานของตนเอง ในลักษณะของการตรวจสอบที่ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ประเมินภารกิจของตนเองขั้นตอนการประเมินตนเอง มี 6 ขั้นตอน คือ

2.3.1 การสร้างความตระหนัก 2.3.2 การเตรียมความพร้อม 2.3.3 การวางแผนการประเมินตนเอง 2.3.4 การประเมินตนเอง 2.3.5 การเขียนรายงานและการเผยแพร่ และ 2.3.6 การนำผลการประเมินไปใช้ ดังนั้นการดำเนินการดังกล่าวข้างต้นนั้น ระบบการนิเทศกำกับ ติดตาม เป็นกระบวนการที่ทำให้การประเมินตนเองของสถานศึกษามีประสิทธิภาพ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับทุกขั้นตอนของการประเมินตนเอง โดยนำข้อมูลสารสนเทศที่เป็นข้อมูลย้อนกลับไปปรับปรุงพัฒนาการดำเนินการในแต่ละขั้นตอนให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งประโยชน์ของการประเมินตนเองคือ 1) ผู้บริหารสามารถนำข้อมูลสารสนเทศจากการประเมินไปกำหนดเป็นนโยบาย มาตรการ ยุทธศาสตร์ แผนงาน/โครงการต่าง ๆ ในธรรมนูญโรงเรียนหรือแผนปฏิบัติการประจำปี 2) ครูผู้สอน สามารถนำข้อมูลสารสนเทศจากการประเมินไปเป็นปัจจัยเงื่อนไขในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ 3) ผู้เรียนและผู้ปกครอง ได้รับทราบข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษาและคุณภาพของนักเรียน เพื่อให้ผู้ปกครองแสดงความคิดเห็น ช่วยเหลือและสนับสนุนในสถานศึกษาสนองความต้องการของผู้เรียนและผู้ปกครอง 4) กรรมการสถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนได้รับทราบสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษาและเป็นข้อมูลในการช่วยเหลือสนับสนุนให้สถานศึกษาปรับปรุงและพัฒนาได้ตามคุณภาพหรือมาตรฐานการศึกษา ดังนั้นปัจจัยที่เอื้อให้การประเมินตนเองประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย 1) การสร้างจิตสำนึก ตระหนักถึงความสำคัญของการประเมินตนเอง 2) การสร้างทีมงานประเมินตนเอง 3) การทำงานประเมินตนเองอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง 4) การส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง 5) การติดตามสื่อสารแลกเปลี่ยนประสบการณ์/ข้อมูลและ 6) การจัดสรรทรัพยากร

2.4 การปรับปรุง/การนำไปใช้ (Action) เมื่อสถานศึกษาจัดให้มีการประเมินตนเอง จะทำให้สถานศึกษาได้ข้อมูลสารสนเทศ ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับการปรับปรุงการดำเนินการของสถานศึกษา และเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้เพื่อการวางแผนการปฏิบัติงานของบุคลากรในระยะต่อไป รวมทั้งการจัดทำระบบสารสนเทศที่สำคัญให้เป็นปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ของข้อมูลสารสนเทศจากการประเมินตนเองคือ 1) ผู้เรียนสามารถนำไปพัฒนาตนเอง 2) ครูสามารถนำไปพัฒนาการเรียนการสอน 3) ผู้บริหารสามารถนำไปควบคุม

คุณภาพการศึกษาและ 4) หน่วยงานต้นสังกัดสามารถนำไปใช้ในการวางแผนการบริหารจัดการ และ 5) ผู้ปกครอง/ชุมชนสามารถให้ความร่วมมือสนับสนุนช่วยเหลือ

4. การรายงานผลการปฏิบัติงาน

การจัดทำรายงานการประเมินตนเองเป็นกระบวนการที่สถานศึกษาต้องดำเนินการให้มีข้อสรุปเพื่อบันทึกการประเมินตนเองเป็นเอกสารหลักฐานสำหรับไปใช้ปรับปรุงการพัฒนาของสถานศึกษา ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ การจัดทำรายงานการประเมินตนเองนั้น สถานศึกษาสามารถดำเนินการดังต่อไปนี้

4.1 การกำหนดกลุ่มเป้าหมายการรายงานกลุ่มเป้าหมายการรายงานการประเมินตนเอง มีหลายกลุ่ม ดังนั้นการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนจะช่วยในการสื่อสารระหว่างสถานศึกษากับกลุ่มเป้าหมาย โดยกลุ่มเป้าหมายการรายงานที่สถานศึกษามุ่งหวังเผยแพร่ในด้านต่าง ๆ มีดังนี้ 1.1) ผู้เรียนและผู้ปกครอง เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สถานศึกษามุ่งหวังเผยแพร่ผลการประเมินด้านคุณลักษณะและผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน เป็นรายบุคคล และรายวิชากลุ่มประสบการณ์ 1.2) กรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครอง เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สถานศึกษามุ่งหวังเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ความก้าวหน้า ผลงานกิจกรรมสำคัญ ครอบคลุมภารกิจที่กำหนดในธรรมนูญโรงเรียนเพื่อสร้างความพึงพอใจและความเชื่อมั่นในสถานศึกษา 1.3) ครูและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สถานศึกษามุ่งหวังเผยแพร่ผลการดำเนินงานการจัดการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาและธรรมนูญโรงเรียน

4.2 การกำหนดรูปแบบของรายงานการรายงานการประเมินตนเอง เป็นการรายงานให้กลุ่มเป้าหมายรับทราบถึงสถานภาพและผลการดำเนินงานตามภารกิจของสถานศึกษา ซึ่งมีความหลากหลายจำเป็นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมด้านการสื่อสาร รูปแบบการรายงานเป็นส่วนสำคัญที่สถานศึกษาต้องพิจารณาในการจัดทำเป็นอย่างยิ่ง โดยรูปแบบการรายงานควรมีลักษณะการรายงานที่ให้ข้อมูลสารสนเทศด้านแผนงาน/โครงการที่สรุปถึงภูมิหลังของโครงการ ลักษณะการประเมิน ผลการประเมิน การสรุปและข้อเสนอแนะ

4.3 การกำหนดเค้าโครงของรายงาน กำหนดเค้าโครงของรายงานที่สถานศึกษาต้องการนำเสนอสภาพและผลการดำเนินงานตามภารกิจที่กำหนดในธรรมนูญ เรื่องนโยบาย มาตรการ ยุทธศาสตร์ แผนงาน งาน/โครงการ 4.4 การรวบรวมข้อมูลการดำเนินงาน

สถานศึกษาควรดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามโครงการของรายงาน ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูล 2 ประเภทคือ ประเภทที่ 1 ข้อมูลทั่วไปคือ ข้อมูลที่บรรยายสภาพของสถานศึกษาด้านภูมิศาสตร์ สภาพชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ศาสนา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเภทที่ 2 ข้อมูลที่แสดงถึงสภาพและการดำเนินงานของสถานศึกษา บริบทของสถานศึกษาตามแนวทางที่กำหนดในธรรมนูญ แผน/ยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการประจำปี

4.5 การวิเคราะห์และแปลผล เป็นขั้นตอนที่สถานศึกษานำข้อมูลจากการจัดเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์และแปลผลข้อมูลแล้วนำเสนอเป็นสารสนเทศ โดยใช้การวิเคราะห์ทางสถิติที่สอดคล้องกับลักษณะข้อมูล สภาพและผลการดำเนินงาน เช่น ข้อมูลเชิงปริมาณ อาจใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นต้น ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพก็ต้องใช้การวิเคราะห์จำแนก จัดกลุ่ม บรรยาย เป็นต้น

4.6 การนำเสนอข้อมูล เป็นขั้นตอนที่สถานศึกษาจัดทำรายงานให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย รูปแบบการรายงานเค้าโครงของการรายงาน ลักษณะของข้อมูล การวิเคราะห์และแปลผล เพื่อเสนอคณะผู้บริหาร พิจารณาก่อนเผยแพร่สู่กลุ่มเป้าหมาย

4.7 การเผยแพร่สู่กลุ่มเป้าหมาย สถานศึกษาจัดทำรายงานการประเมินตนเองแล้วจึงเผยแพร่สู่กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เช่น ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นจึงสรุปสาระสำคัญของรายงานการประเมินตนเองได้ดังนี้คือ

- 1) ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ประวัติและความเป็นมาของสถานศึกษา สถานที่ตั้งหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน โครงสร้างการบริหารงาน ข้อมูลผู้บริหารและบุคลากร ข้อมูลนักเรียน งบประมาณ และข้อมูลสภาพชุมชน
- 2) วิสัยทัศน์ ได้แก่ วิสัยทัศน์ เป้าหมาย มาตรฐาน แผนการดำเนินงาน
- 3) ผลการประเมิน ได้แก่ ผลการประเมินตามตัวบ่งชี้ของมาตรฐาน จุดเด่น จุดด้อย ผล แนวทางการแก้ไข และ
- 4) สรุปผลการประเมิน ได้แก่ ผลการประเมินด้านปัจจัยกระบวนการและผลผลิตที่เน้นประกอบด้วย จุดเด่น (เงื่อนไขความสำเร็จ) จุดด้อย (สาเหตุและแนวทางการปรับปรุง)

ดังนั้นผู้บริหารจำเป็นต้องเรียนรู้ในการบริหารคุณภาพเพื่อสร้างความมั่นใจและเป็นหลักประกันต่อผู้ปกครองชุมชนและสังคมว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้ตามมาตรฐานผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะต่างๆ ตามที่หลักสูตรกำหนดและสังคมต้องการเมื่อกล่าวถึงการบริหารงานคุณภาพคนส่วนใหญ่จะรู้จักวงจรคุณภาพเดมมิง (Deming Cycle) กันเป็นอย่างดีคือวงจร Plan – Do – Check – Act หรือ PDCA ซึ่งเรานำมาใช้ในการบริหารงานและในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาในการบริหารหากนำวงจร PDCA มาใช้จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยดี เพราะจะมีการปฏิบัติเป็นไปตามขั้นตอนเพื่อทำให้งานเสร็จสมบูรณ์อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพเชื่อถือและไว้วางใจได้ (ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ. 2545 : 12)

จากการศึกษาขั้นตอนการบริหารงานตามวงจรคุณภาพของเดมมิ่ง PDCA มีรายละเอียดดังนี้

1. การวางแผน (Plan)

การวางแผนคือจุดเริ่มต้นที่ต้องระวังรอบคอบต้องพิจารณาให้คิดว่า จะใช้ข้อมูลอะไรบ้างเพื่อการวางแผนข้อมูลน่าเชื่อถือหรือไม่เพียงพอหรือไม่ผู้เข้าร่วมวางแผนคือใครบ้างเมื่อไรจะวางแผนเสร็จรายละเอียดของแผนมีอะไรบ้าง ใครตรวจสอบแผน พิจารณาหรือยังหาจุดที่ต้องพัฒนาจุดแข็งและมีมาตรการรองรับหรือไม่ แจกแผนไปให้ใครบ้าง ต้องทำประชาพิจารณ์หรือไม่ จะทำอย่างไรถ้าแผนไม่เป็นที่ยอมรับ จะใช้อะไรเป็นดัชนีที่จะบอกหรือเตือนว่า การบริหารของเราดีหรือไม่ดี อะไรเป็นเกณฑ์ตัดสินว่าดีหรือไม่ดี

1.1 หลักการและแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการวางแผน

การวางแผนเป็นภาระหน้าที่อันสำคัญยิ่งของหน่วยงาน หรือองค์กรต่างๆทั้งภาครัฐบาลและเอกชน เพราะการวางแผนเป็นเครื่องมือสำคัญของการบริหารงานที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ (อุทัย บุญประเสริฐ, 2542 : 6) ในปัจจุบันการวางแผนใช้กันอย่างแพร่หลายแม้กระทั่งในชีวิตประจำวัน ซึ่งกล่าวได้ว่า การวางแผนคือ ชีวิตและความก้าวหน้าของทุกคนและทุกหน่วยงาน (ประทุม รอดประเสริฐ, 2543 : 85) ถึงกระนั้นก็ตามเมื่อมีการซักถามถึงรายละเอียดให้จำเพาะเจาะจงลงไปมักจะพบว่า คนส่วนใหญ่ไม่แน่ใจว่าการวางแผนคืออะไรแต่ละคนจะมองหรือเข้าใจการวางแผนแตกต่างกันไป

1.2 ความหมายและความสำคัญของการวางแผน

ความหมายของการวางแผนได้มีผู้รู้หรือนักวิชาการทางด้าน การวางแผนให้ความหมายของการวางแผนในลักษณะต่างๆ กัน เป็นไปตามกรอบความคิด (Conceptual FrameWork) ที่แต่ละบุคคลยึดถือ เช่น 1) การวางแผนเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การการพยากรณ์สภาพแวดล้อมที่จะช่วยให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และการกำหนดวิธีปฏิบัติที่จะทำให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ขององค์การ 2) การวางแผนเป็นการตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ทำอย่างไร ทำเมื่อใด และใครเป็นคนทำ 3) การวางแผนเป็นการเชื่อมโยงช่องว่างระหว่างปัจจุบันกับอนาคต 4) การวางแผนเป็นการใช้สติปัญญาในการศึกษาปัญหาและหาหนทางแก้ไขที่ดีที่สุดใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมและประหยัดที่สุดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ พร้อมทั้งป้องกันมิให้เกิดปัญหาที่จะตามมาจากการวางแผน (สมพร แสงชัย, 2548 : 18)

5) การวางแผนเป็นการตัดสินใจของผู้บริหารเป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการกระทำไว้ล่วงหน้า เพื่อให้วัตถุประสงค์ขององค์การบรรลุความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และ 6) การวางแผนจึงเป็นการเตรียมการสำหรับการปฏิบัติงานเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอนาคต โดยมีบุคคลรับผิดชอบในการปฏิบัติตามแผนมีแนวทางในการแก้ปัญหาและผู้บริหารสามารถควบคุมให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ (ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, 2547 : 25) จากนิยามดังกล่าวสรุปได้ว่าการวางแผนเป็นการตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร โดยใครที่ไหนและเมื่อไร โดยใช้วิจารณญาณในการศึกษาปัญหาพิจารณาทางเลือกและกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดภายใต้ข้อจำกัดของทรัพยากรเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และสนองต่อความต้องการให้ได้ผลมากที่สุด

ความสำคัญของการวางแผนจากความหมายของการวางแผนดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การวางแผนมีความสำคัญยิ่งต่อบุคคลหรือหน่วยงานจนเป็นที่ยอมรับกันว่า การปฏิบัติงานใด ๆ โดยปราศจากการวางแผนแล้วเปรียบได้กับเรือที่ปราศจากหางเสือย่อมเดินทางโดยไม่มีทิศทางวกไปวนมาและชนหินโสโครกอับปางในที่สุด (ประชุม รอดประเสริฐ, 2543 : 84) ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า การวางแผนมีความสำคัญต่อความสำเร็จของหน่วยงานในประเด็นสำคัญ ๆ ดังนี้ 1) ทำให้การทำงานของบุคลากรประสานซึ่งกันและกัน โดยมีแผนเป็นกรอบในการดำเนินงาน 2) ช่วยให้เกิดการประหยัดทรัพยากรในการบริหาร 3) ช่วยให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงไปโดยรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ 4) เป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของหัวหน้างานได้เป็นอย่างดี เพราะการมีแผนย่อมจะต้องมีการกำหนดหน้าที่ในการปฏิบัติงานของบุคคลต่าง ๆ ไว้อย่างแน่นอน 5) ทำให้สามารถระดมสรรพกำลังของทรัพยากรมาใช้ได้อย่างได้ผลและทั่วถึง 6) ทำให้การตรวจสอบและการควบคุมการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ และ 7) หัวหน้างานสามารถทราบปัญหาและข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานได้อย่างดีทำให้สามารถแก้ปัญหาและข้อเสนอแนะได้ทันทั่วทั้ง (ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, 2547 : 83)

ความหมายและความสำคัญของการวางแผนตามที่กล่าวมาแล้ว เป็นเรื่องของการวางแผนโดยทั่วไป ซึ่งใช้ได้กับการวางแผนของทุกวงการหรือทุกสาขาวิชารวมทั้งการวางแผนการศึกษาด้วย อย่างไรก็ตามการวางแผนในแต่ละสาขาย่อมมีกรรมวิธีแตกต่างกันไปบ้างตามลักษณะวิชาสิ่งที่จะเป็นเครื่องอุปการะกันว่า แผนการศึกษาจะสมบูรณ์หรือมีประสิทธิภาพหรือไม่ให้พิจารณาจากมิติที่สำคัญของการวางแผนการศึกษา ซึ่งมีอยู่ 9 ประการ ได้แก่ 1) ความมีนัยสำคัญ (Significance) ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นจุดกำเนิดของ

การวางแผนการศึกษา รวมทั้งวัตถุประสงค์ต้องมีนัยสำคัญและมีเกณฑ์ที่จะใช้ตรวจสอบได้ 2) ความเป็นไปได้ (Feasibility) ในการที่จะนำไปปฏิบัติซึ่งได้ผ่านการวิเคราะห์มาเป็น อย่างดีแล้ว 3) ความสอดคล้องกัน (Relevance) แผนการศึกษาต้องมีการสอดคล้องกันระหว่าง ปัญหาวัตถุประสงค์และการดำเนินงาน 4) ความชัดเจน (Definitiveness) หมายถึง การจัด ลำดับขั้นตอนการดำเนินงานให้ชัดเจน โดยผ่านการทดลองปฏิบัติจากสถานการณ์จำลอง มาแล้ว 5) ความครอบคลุม (Parsimoniousness) หมายถึง มีรายละเอียดทุกขั้นตอนอย่าง ชัดเจนง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ 6) ความสามารถในการปรับตัว (Adaptability) แผนการศึกษา จะต้องมีความยืดหยุ่นพร้อมที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้เสมอเมื่อมีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลง 7) มิติด้านเวลา (Time) มีปัจจัยหลายอย่างของการวางแผนเกี่ยวข้องกับเวลา เช่น รายละเอียด ของสาระต่าง ๆ ของการวางแผนความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นต้น 8) การควบคุม กำกับ (Monitoring) หมายถึง การตรวจสอบว่า แผนการศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ หรือไม่โดยมีเกณฑ์การตรวจสอบที่แน่นอน 9) สาระสำคัญของแผน (Subject Matter) หมายถึง สาระสำคัญต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของแผน เช่น จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ แผนงานทรัพยากร เป็นต้นต้องมีครบถ้วนตามหลักการวางแผน นอกจากนี้ อนันต์ เกตุวงศ์ (2541 : 165) กล่าวถึงหลักการวางแผนต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- 1) วัตถุประสงค์และนโยบายการดำเนินงานวัตถุประสงค์และนโยบายก็เพื่อให้ทราบแน่ชัดว่า เราต้องการอะไรและจะจัดทำมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใดจะต้องทำตามความเข้าใจกับ วัตถุประสงค์และนโยบายให้ถ่องแท้ชัดเจน เพราะวัตถุประสงค์และนโยบายเป็นจุดเริ่มต้น ที่สำคัญที่สุดของการวางแผน หากไม่ทำความเข้าใจให้ดีเสียแต่ต้นหรือเข้าใจสาระสำคัญของ วัตถุประสงค์ผิดพลาดแล้ว แผนงานที่กำหนดขึ้นก็จะล้มเหลวและไร้ความหมาย โดยสิ้นเชิง
- 2) ปัจจัยต่าง ๆ ในการวางแผนงานนั้นจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ ในการวางแผนปัจจัยเหล่านั้นได้แก่ คน เงิน วัสดุเครื่องมืออุปกรณ์ สถานที่ เวลาและข้อมูล (Information) ต่าง ๆ ว่า มีอยู่มากน้อยเพียงใด
- 3) วิธีการต่างๆ เพื่อใช้ปฏิบัติงานตามแผน เมื่อมีแผนงานใช้แล้วจะต้องมีการปฏิบัติงานตามแผน โดยจะต้องคำนึงถึงวิธีการต่าง ๆ เพื่อใช้ปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดไว้และเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้
- 4) วิธีการตรวจสอบและควบคุมงานให้เป็นไปตามแผน ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะทำให้แผนงาน บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ ถ้าขาดมาตรการในการควบคุมดำเนินงานให้เป็นไปตาม แผนแล้วจะทำให้แผนงานไร้ประโยชน์
- 5) ข้อจำกัดต่าง ๆ ในการวางแผนนั้นจะต้องมี ข้อจำกัด ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคหรือข้อขัดแย้งต่อการบริหารงานตามแผนนั้น ๆ ซึ่งจะต้อง

คำนึงถึงข้อเท็จจริงคุณค่าทางสังคม นิสัยใจคอ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมนั้น ตลอดจนพฤติกรรมของคนในสังคมนั้น ๆ ด้วยว่าจะได้รับความร่วมมือหรือความเต็มใจช่วยเหลือจากคนในสังคมนั้น ๆ เพียงใดและจะต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและดินฟ้าอากาศอีกด้วย จะเห็นได้ว่า หลักการวางแผนและวิธีการวางแผนดังกล่าวมีความสำคัญยิ่งที่นักวางแผนการศึกษาจะต้องคำนึงถึงเมื่อจะทำการวางแผน ถ้านักวางแผนปฏิบัติตามอย่างถูกต้องและครบถ้วนแล้ว คาดหวังได้ว่าแผนที่กำหนดขึ้นจะเป็นแผนที่ดีและสามารถนำไปใช้ได้โดยมีประสิทธิภาพ (Paul Arveson. 1998 : 1 ; สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์. 2542 : 187-190 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 10)

1.2.1 กระบวนการวางแผน

ขั้นตอนการวางแผนการศึกษาที่กำหนดว่า จะทำอะไร จะทำอย่างไร จะให้ใครทำ จะทำเมื่อใด จะทำที่ไหน ซึ่งเป็นระบบเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง ที่เรียกว่า กระบวนการวางแผน (Planning Process) ดังที่นักวิชาการด้านการวางแผนได้แบ่งออกเป็นขั้นตอนต่าง ๆ มากมายหลายแนวความคิดในที่นี้จะขอเสนอเฉพาะแนวความคิดที่เห็นว่า เหมาะสมกับการวางแผนการศึกษาของไทย ซึ่ง สมพร แสงชัย (2548 : 33-34) แบ่งกระบวนการวางแผน เป็น 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1) พิจารณาภาพแวดล้อม ความต้องการและปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนนโยบายที่มีอยู่ 2) ตั้งจุดประสงค์และเป้าหมาย ให้สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาหรือนโยบาย 3) หาวิธีการแก้ปัญหาโดยวิธีวิเคราะห์หาทางเลือกที่ดีที่สุด 4) ทำโครงการของทางเลือกที่ดีที่สุด 5) เสนอโครงการเพื่อพิจารณาอนุมัติ อาจมีการแก้ไขโครงการบ้าง 6) เสนอของงบประมาณอาจมีการแก้ไขโครงการตามจำนวนงบประมาณที่ได้รับ 7) ดำเนินงานตามโครงการประเมินผลโครงการในระหว่างปฏิบัติงานและหลังจากเสร็จสิ้นโครงการและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี (2543 : 3) ได้เสนอรายละเอียดของขั้นตอนทั้ง 6 สรุปได้ดังนี้

- 1) ขั้นเตรียมการวางแผน (Pre-planning) เป็นการเตรียมการในเรื่องการจัดหน่วยงาน เพื่อทำหน้าที่วางแผนจัด โครงสร้างระบบและกลไกต่าง ๆ สร้างเครื่องมือและเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2) ขั้นวางแผน (Planning) เป็นขั้นตอนดำเนินการวางแผนซึ่งแบ่งเป็นขั้นตอนย่อย ๆ อีก 3 ขั้นตอนคือ 2.1) ขั้นวินิจฉัยสภาพการจัดการศึกษาของหน่วยงาน 2.2) กำหนดวัตถุประสงค์ นโยบายเป้าหมายและค่าใช้จ่าย 2.3) การทดสอบความเป็นไปได้ 3) ขั้นการจัดทำแผน (Plan Formulation) ในขั้นนี้เป็นการกำหนดรูปแบบในการเขียนแผน ซึ่งประกอบด้วย เนื้อหาสาระต่าง ๆ ของแผนอย่างครบถ้วน 4) ขั้นการจัดทำรายละเอียดของแผน (Plan Elaboration)

ในขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดรายละเอียดของกิจกรรมการดำเนินงานทั้งหมด ประกอบด้วย แผนงาน โครงการต่าง ๆ 5) ขั้นการนำแผนไปปฏิบัติ (Plan Implementation) เป็นขั้นประสมประสานระหว่างการวางแผนกับการบริหาร 6) ขั้นการประเมินผลการปรับแผนและการจัดทำแผนใหม่ (Evaluation Revision and Rre-planning) ในขั้นนี้จะเป็นการติดตามควบคุมกำกับ เพื่อตรวจสอบแผน หาข้อมูลในการปรับแผนใหม่ และจัดทำแผนใหม่ซึ่งเป็นการเริ่มต้น วงจรของแผนต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี.

2543 : 29-31)

การนำวิธีการของกิจกรรม Q.C. มาใช้ในการวางแผน เพื่อปรับปรุงคุณภาพของงาน ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ 1) การระบุปัญหาเป็นขั้นการพิจารณาสภาพ ปัจจุบันว่า มีปัญหาอะไรบ้าง โดยใช้เทคนิคระดมพลังสมอง 2) การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ ปัญหาเป็นการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา 3) การเสนอสภาพปัจจุบันของ ปัญหาเป็นการเสนอข้อมูลที่รวบรวมได้จากขั้นที่ 2 โดยเสนอในรูปแบบภูมิพาร ได้หรือ กราฟต่าง ๆ เพื่อให้เห็นสภาพปัญหาชัดเจนขึ้น 4) การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาโดยใช้ แผนภูมิแก๊งปลา 5) การจัดอันดับความสำคัญสาเหตุของปัญหาโดยเน้นกลุ่มของสาเหตุ ที่มีความจำเป็นที่ต้องรีบดำเนินการแก้ไขก่อน 6) การกำหนดเป้าหมายการแก้ปัญหา 7) การวางแผนการแก้ปัญหาโดยพิจารณาสาเหตุ จากขั้นที่ 5 อาจใช้เทคนิคการระดมพลัง สมองและเทคนิคการวิเคราะห์ทางเลือก 8) การดำเนินการตามแผนเป็นขั้นการนำแผนไป ปฏิบัติซึ่งเป็นขั้นการดำเนินการแก้ปัญหา 9) การประเมินผลการดำเนินงานเป็นการตรวจสอบ การดำเนินงานตามแผนว่า บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่เพื่อจะได้หาทางปรับปรุง ต่อไป (เอกชัย กี่สุขพันธ์. 2538 : 86-94) โดยการวางแผนตามแนวความคิดนี้เน้นเป็นพิเศษ ในขั้นตอนที่เกี่ยวกับปัญหาการวิเคราะห์และการดำเนินงานทุกขั้นตอนเน้นให้ผู้ร่วมงาน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากที่สุด ดังจะเห็นได้จากการใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น เทคนิค การระดมพลังสมองเทคนิคการวิเคราะห์ทางเลือกและการใช้แผนภูมิแก๊งปลาเป็นการระดม พลังจากกลุ่มสมาชิกทั้งสิ้น จะเห็นว่า กระบวนการวางแผนตามแนวความคิดของนักวิชาการ ด้านการวางแผนที่เสนอมานี้จะครอบคลุมสาระสำคัญๆ ของการวางแผนคือ ทำทำไม (Why) ทำอะไร (What) ทำที่ไหน (Where) ทำเมื่อไร (When) ใครทำ (Who) และทำอย่างไร (How) กล่าวคือการตั้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายเป็นการตอบสนอง Why การหาทางแก้ไข และทางเลือกต่าง ๆ คือ What การกำหนดสถานที่ปฏิบัติการคือ Where การทำแผนปฏิบัติการ

ซึ่งมีการกำหนดเวลาไว้อย่างชัดเจนคือ When การกำหนดตัวบุคคลหรือองค์กรที่รับผิดชอบในการปฏิบัติตามแผนคือ Who วิธีปฏิบัติต่าง ๆ คือ How (สมพร แสงชัย. 2548 : 34)

1.2.2 ประโยชน์ของการวางแผน

การวางแผนมีประโยชน์ดังนี้ 1) เป็นทิศทางการบริหาร จะประสบผลสำเร็จได้ แผนจะเป็นเครื่องมือกำหนดทิศทางจะปล่อยให้เป็นไปตามยถากรรมไม่ได้ เพราะแผนจะต้องมีวัตถุประสงค์ นโยบายและเป้าหมายเพื่อนำพาองค์กรไปสู่ผลสำเร็จ 2) แผนให้ภาพรวมการจัดทำแผนที่สมบูรณ์นั้น จะครอบคลุมภารกิจทั้งหมดที่องค์กรจัดทำขึ้น เช่น แผนพัฒนาโรงเรียนก็จะประกอบไปด้วย แผนงานวิชาการ แผนงานธุรการ เป็นต้น 3) แผนเป็นเครื่องมือของการสื่อสารและการประสานงาน โดยแผนเป็นภาพรวมขององค์กร แผนจึงกลายเป็นเครื่องมือในการสื่อสารประสานสมาชิกทั้งหมดในองค์กร ให้ได้รับรู้รับทราบจนสามารถทำงานประสานแผนงานหลักและสามารถลดความซ้ำซ้อนได้ 4) แผนเป็นเครื่องมือสำหรับควบคุมติดตามผล เมื่อแผนได้กำหนดเป้าหมายไว้ชัดเจน การกำหนดไว้ในแผนจึงเป็นเครื่องมือในการติดตามผลเป็นอย่างดี แก้ไขพัฒนางานขององค์กรให้เกิดผลสำเร็จสูงสุดต่อไป และ 5) แผนเป็นวิธีทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อแผนชัดเจนการทำงานจะร่วมกันทำงานเป็นทีม

โดยสรุป การวางแผนเป็นหลักการสำคัญขั้นมูลฐานของกระบวนการบริหารแผนจะช่วยให้การบริหารงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความราบรื่นรูปแบบของแผนมีหลายอย่างต่างกันสุดแต่จะวางแผนใช้สำหรับกิจการใดและวัตถุประสงค์อย่างใด องค์กรประกอบสำคัญของแผนขึ้นอยู่กับเวลาและลักษณะมุ่งประสงค์ของแผนนั้น ๆ

แผนงานเป็นแนวทางที่จะช่วยให้การบริหารงานดำเนินไปด้วยดี เกิดประสิทธิภาพแก่แผนงานเป็นประจักษ์ชัดที่ช่วยชี้ทางในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตามไม่ว่าแผนงานนั้นจะดีแค่ไหนก็ตาม หากผู้ใช้แผนไม่ดำเนินตามแผนหรือไม่ให้ความสนใจแก่แผนงานนั้นเท่าที่ควรแล้วแผนงานนั้นก็ไร้ความหมายไม่แตกต่างอะไรไปจากเศษกระดาษหรือถ้าจะอุปมาว่า แผนงานนั้นเป็นเสือแผนงานที่ไม่ได้รับความสนใจก็คือเสือกระดาษนั่นเอง โปรดระลึกเสมอว่าแผนงานเป็นหลักและรากฐานของการปฏิบัติงาน ทั้งปวงถ้าปราศจากการวางแผนและการติดตามผลที่ดีแล้ว โอกาสที่จะทำงานให้ได้ผลดีมีอยู่น้อยเหลือเกินนักบริหารที่ดีควรสนใจและให้ความสำคัญแก่แผนงานอย่างเพียงพอ หากท่านยอมเสียเวลาเพียงเล็กน้อยสำหรับการวางแผนท่านจะไม่ต้องเสียเวลาเสียแรงงาน และเสียเงินจำนวนมากเพื่อแก้ไขอุปสรรคเพื่อปรับปรุงกิจการของท่านให้ทันสมัยอยู่เสมอ

2. การลงมือปฏิบัติ (Do)

การลงมือปฏิบัติ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ที่จะต้องจัดหาวิธีการหรือวิธีการเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้โดยยึดหลักประหัดในการใช้ทรัพยากรซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ เป็นการศึกษาและฝึกอบรมให้เข้าใจในวิธีการทำงานในแต่ละครั้งเก็บข้อมูลถึงคุณลักษณะทางด้านคุณภาพตามวิธีการที่ได้กำหนดไว้และลงมือปฏิบัติ (บรรจง จันทมาศ. 2540 : 7) ในการลงมือปฏิบัติให้ทำตามแผนแผนที่ดีมีจะเขียนรายละเอียดถึงขั้น What if (มีอะไรเกิดขึ้นถ้า) หรือมีแผนรอง แผน a แผน b มารองรับ เช่น ถ้าทำไปแล้วพบแบบนั้นก็ให้ทำแบบนี้สอนไม่ทันก็ให้ทำแบบนี้เด็กติดกันก็ให้ทำแบบนี้ ฯลฯ (วรภัทร์ ภูเจริญ. 2542 : 27) การลงมือปฏิบัติเป็นการลงมือทำตามแผนที่ได้วางไว้ (สำนักพัฒนาการศึกษาศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 5. 2543 : 89) เมื่อสถานศึกษาได้วางแผนการปฏิบัติงานเรียบร้อยแล้วบุคลากรก็ร่วมกันดำเนินการตามแผนที่จัดทำไว้โดยในระหว่างการดำเนินงานผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนทำงานอย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี. 2543 : 28 ; Paul Arveson. 1998 : 1 ; สมศักดิ์ สินธุระเวชย์. 2542 : 187-190 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 10)

สรุปการลงมือปฏิบัติเป็นการลงมือทำตามแผนที่ได้วางไว้ เป็นการบริหารงานเพื่อให้ได้ผลตามเป้าหมายโดยการศึกษาและฝึกอบรมให้เข้าใจในวิธีการทำงานในแต่ละครั้งเก็บข้อมูลถึงคุณลักษณะทางด้านคุณภาพตามวิธีการที่ได้กำหนดไว้ และลงมือปฏิบัติส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนทำงานอย่างมีความสุข

2.1 กระบวนการที่จะต้องปฏิบัติงาน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2545 : 60) ให้ความหมายของงานที่ต้องปฏิบัติในขั้นนี้ ได้แก่ 1) การจัดกลไกในการปฏิบัติงาน (Organizing) จัดระบบการทำงานการตั้งกรรมการ การจัดกลุ่มปฏิบัติงาน การมอบหมายงาน การมอบอำนาจหน้าที่ ฯลฯ 2) การจัดตัวบุคคล (Staffing) การมอบหมายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบแก่ผู้ปฏิบัติการเตรียมความรู้ความสามารถในการทำงานตามโครงการเตรียม สร้างความพร้อมทางใจการจูงใจ 3) การอำนวยความสะดวกและการสั่งงาน 4) การจัดสรรและการจัดหาวัสดุและอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานของโครงการต่าง ๆ 5) การของบประมาณค่าใช้จ่าย การจัดสรรงบประมาณ การจัดหาเงิน การควบคุมการใช้จ่าย การควบคุมการเงินการบัญชี

6) การตรวจงาน การนิเทศงาน การควบคุมงาน การรายงานและการแก้ไขปัญหา และ
 ขอบกพร่องต่าง ๆ กรมวิชาการ (2541 : 15) เน้นขั้นปฏิบัติการ (Do) นั้น ประกอบด้วย
 การทำงาน 3 ระยะ คือ 1) การวางกำหนดการ 1.1) การแยกแยะกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องกระทำ
 1.2) กำหนดเวลาที่คาดว่าจะต้องใช้ในกิจกรรมแต่ละอย่าง 1.3) การจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ
 2) การจัดการแบบแมทริกซ์ (Matrix Management) การจัดการแบบนี้สามารถช่วยดึงเอา
 ผู้เชี่ยวชาญหลายแขนงจากแหล่งต่าง ๆ มาได้ และเป็นวิธีช่วยประสานงานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ
 3) การพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานของผู้ร่วมงาน 3.1) ให้ผู้ร่วมงานเข้าใจถึงงาน
 ทั้งหมดและทราบเหตุผลที่ต้องกระทำนั้น ๆ ให้ผู้ร่วมงานพร้อมในการใช้ดุลยพินิจอัน
 เหมาะสมในการปฏิบัติงานด้วยความยืดหยุ่นภายใต้ขีดจำกัดของแนวทางที่กำหนดไว้
 3.2) สอนให้ผู้ร่วมงานฝึกกระบวนการทางความคิด โดยการฝึกฝนด้วยการทำงาน
 (On-The-Job-Training) 1) อธิบาย/แสดงให้เห็นว่าทำอะไร 2) ให้ผู้เข้าฝึกอบรมได้
 ลองปฏิบัติจริง 3) ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนขณะกำลังฝึกสอน 4) ยอมรับฟังคำวิจารณ์
 ของผู้อื่นเพื่อนำมาให้ผู้ร่วมงานได้ปรับปรุงงาน 5) ใช้เอกสารการวางแผนเป็นอุปกรณ์
 ในการสอนให้มีรางวัลแก่ทุกคนที่ให้คำแนะนำในการปรับปรุง 3.3) พัฒนาให้เป็นคนมี
 ความสามารถหลาย ๆ ด้าน 3.4) พัฒนาจิตใจ รักการร่วมมือกันสรุปเมื่อองค์การได้วางแผน
 การปฏิบัติงานเรียบร้อยแล้ว บุคลากรก็ร่วมกันดำเนินการตามแผนที่จัดทำไว้โดยในระหว่าง
 การดำเนินงานผู้บริหารองค์การควรส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนทำงานอย่างมี
 ความสุข ได้แก่ 1) จัดสิ่งอำนวยความสะดวกสนับสนุนทรัพยากรเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไป
 อย่างมีประสิทธิภาพ 2) กำกับติดตาม (Monitoring) ทั้งระดับรายบุคคลรายกลุ่ม รายหมวด/
 รายฝ่ายเพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้มีการดำเนินงานตามแผน 3) การนิเทศในระหว่าง
 การปฏิบัติงาน ผู้บริหารต้องกำกับติดตามว่า เป็นไปตามเป้าหมายหรือแผนที่กำหนดไว้หรือ
 มีปัญหาหรือไม่ หากไม่เป็นไปตามแผนหรือมีปัญหาจะได้ให้การนิเทศเพื่อปรับปรุงแก้ไข
 การกำกับและติดตามการปฏิบัติงานมีหลายวิธี เช่น การสอบถามเป็นรายบุคคล จัดประชุม
 กลุ่ม/หมวด/ฝ่ายหรือให้แต่ละบุคคล/กลุ่ม/หมวด/ฝ่ายรายงานความก้าวหน้าของการทำงาน
 เป็นรายสัปดาห์หรือรายเดือน โดยอาจรายงานปากเปล่าหรือจัดทำรายงานเสนอเพื่อให้
 ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคล/กลุ่ม/หมวด/ฝ่ายและใน
 แต่ละเดือน อาจมีการพิจารณาว่าบุคคล/กลุ่ม/หมวด/ฝ่ายใด มีการดำเนินงานดีเยี่ยมเป็นไป
 ตามเป้าหมายหรือแผนที่กำหนด ซึ่งอาจมีการให้รางวัลเล็ก ๆ น้อยเป็นการให้กำลังใจผู้บริหาร
 ควรให้การนิเทศเพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในเรื่อง

การจัดการเรียนการสอนการประเมินตนเองและทักษะในด้านต่าง ๆ โดยผู้บริหารอาจให้การนิเทศเองหรือเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญแต่ละด้านมาให้การนิเทศหรือส่งบุคลากรไปฝึกอบรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี. 2543 : 28)

2.2 หลักและประโยชน์ในการปฏิบัติงาน

สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 5 (2543 : 89) สรุปว่าในการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มสร้างคุณภาพให้ได้ผลแน่นอนนั้นมีหลักปฏิบัติ 10 ประการที่ทุกคนจะต้องคำนึงถึงคือ 1) ทุกคนมีส่วนร่วม 2) สมาชิกรับผิดชอบและกระตือรือร้น 3) มีความคิดริเริ่ม 4) เมื่อเกิดปัญหาแม้จะเพียงเล็กน้อยต้องรีบแก้ไข 5) ทำงานด้วยความเชื่อมั่นและความเต็มใจ 6) ใช้ข้อมูลจริงในการหาปัญหาและแก้ปัญหา 7) วางแผนการทำงานล่วงหน้า 8) ริเริ่มและควบคุมด้วยตนเอง 9) ศึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้กันเป็นประจำ และ 10) ตรวจสอบการทำงานด้วยตนเอง

3. การตรวจสอบประเมินผล (Check)

ในการจัดการศึกษาทุกระดับจำเป็นต้องมีการวางแผน นำแผนไปปฏิบัติและประเมินผล จะได้ทราบว่าการจัดการศึกษาเป็นอย่างไรเป็นที่พอใจแก่ผู้เกี่ยวข้องหรือไม่เพียงใด ในขั้นของการนำแผนไปปฏิบัติจะต้องเขียนเป็นแผนงานและโครงการ ซึ่งโครงการที่กำหนดไว้เมื่อนำไปปฏิบัติจะบรรลุเป้าหมายตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่นั้น จำเป็นต้องมีการประเมินผลงาน โครงการจึงจะมีโอกาสทราบได้ การประเมินผลงาน/โครงการเป็นวิธีการตรวจสอบว่า กิจกรรมที่ดำเนินไปตามโครงการเหล่านั้น สามารถบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของโครงการหรือไม่ ส่วนใหญ่แล้วจะเน้นที่กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) ดูว่าตามโครงการเมื่อได้ดำเนินการไปแล้วในช่วงเวลาหนึ่งหรือเมื่อสิ้นสุดโครงการผลออกมาเป็นอย่างไร (สงวน สุทธิเลิศอรุณ. 2536 : 101)

3.1 ความหมายและความสำคัญของการตรวจสอบประเมินผล (Check)

การตรวจสอบประเมินผล เป็นการวัดความก้าวหน้าของงานที่ดำเนินไปแล้วเปรียบเทียบกับแผนที่กำหนดไว้เพื่อนำมาปรับปรุงแผนให้เกิดความสำเร็จในอนาคต การประเมินผลเป็นกระบวนการจัดการอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย ขั้นตอนของการวางแผน การนำแผนปฏิบัติและการประเมินผล โดยอุดมคติแล้วแต่ละขั้นตอน

จะต่อเนื่องเป็นวงจรคุณภาพของไปจนกระทั่งสำเร็จบริบูรณ์ (ประกอบ คุณารักษ์. 2526 :427) สรุปแล้วการประเมินผลก็คือ 1) การตั้งคำถามว่าโครงการตรงกับความต้องการหรือไม่ 2) การสอบถามแง่มุมต่าง ๆ ของรูปแบบโครงการ 3) การตรวจสอบการปฏิบัติงานและความพอใจของทรัพยากร โครงการและตัวแทนหรือองค์กรที่นำโครงการ/แผนไปปฏิบัติ 4) การวัดความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นทั้งในด้านผลงานจุดประสงค์และเป้าประสงค์ 5) ผลสรุปเมื่อนำมาใช้ในการวางรูปแบบและการวางแผนใหม่ ดังนั้นการตรวจสอบเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะได้เปลี่ยนแปลงแผนการเปลี่ยนแปลงก็คือการเข้าวงจร PDCA ใหม่นั่นเอง (วรภัทร์ ภูเจริญ. 2542 : 27) การตรวจสอบทำให้รับรู้สภาพการณ์ของงานที่เป็นอยู่เปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผนการตรวจสอบสิ่งที่ได้ทำไปแล้ว (Check) ซึ่งเป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของงานและการประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่า งานที่ได้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดหรือไม่ เพื่อตรวจสอบคุณลักษณะทางด้านคุณภาพว่า ตรงตามเป้าหมายหรือไม่ (บรรจง จันทมาศ. 2540 : 7) การประเมินผลเป็นกลไกสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานที่ผ่านมาว่าบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้เพียงใดต้องปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้างผู้บริหารและครูที่เข้าใจจะตระหนักถึงความสำคัญของการตรวจสอบประเมินผล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรื. 2543 : 29 ; Paul Arveson. 1998 : 1 ; สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์. 2542 : 187-190 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 10)

จากความหมายและความสำคัญของการตรวจสอบประเมินผลที่กล่าวมาสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการตรวจสอบประเมินผลคือ 1) เพื่อปรับปรุงงาน (Course Improvement) เพื่อตัดสินใจว่า อุปกรณ์การบริหารงานในองค์การและวิธีการบริหารงานแบบใดน่าพอใจและมีส่วนใดดำเนินการอยู่แล้วต้องแก้ไข 2) เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับตัวบุคคล (Decision about Individual) เช่น ในการตัดสินใจในการวางแผนการคัดเลือกหรือการแยกกลุ่มหรือแจ้งให้ผู้อยู่ในโครงการทราบว่า ส่วนใดที่เขาเด่นและส่วนใดที่เขาควรต้องปรับปรุงแก้ไข เป็นต้น และ 3) เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับระเบียบวิธีในการบริหาร (Administrative Regulation) เช่น เพื่อการตัดสินใจว่า ระบบการศึกษาของโรงเรียนดีหรือไม่เพียงไรและครูแต่ละคนของโรงเรียนมีประสิทธิภาพหรือไม่อย่างไร

3.2 กระบวนการตรวจสอบประเมินผล

สมบุญ พรธนาภพ (2521 : 223 – 225) กล่าวว่า กระบวนการประเมินผล แบ่งออกเป็นขั้น ๆ ได้ 5 ขั้นคือ 1) กำหนดวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบในการประเมินผลนั้นย่อมมีจุดมุ่งหมายต่าง ๆ กัน อาจจำแนกออกได้ในลักษณะกว้าง ๆ คือ 1.1) การประเมินผลเพื่อประโยชน์ในการแนะแนวหรือปรับปรุงแก้ไข 1.2) การประเมินผลเพื่อประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจอันดีกับผู้เกี่ยวข้อง 1.3) การประเมินผลเพื่อประโยชน์ในการจัดสรรงาน (Job-placement) และการแข่งขันเพื่อตำแหน่งการงาน 2) กำหนดหลักเกณฑ์ (Criteria) ของการประเมิน ได้แก่ การกำหนดหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานเพื่อใช้ในการวินิจฉัยคุณค่า 3) การกำหนดวิธีการและเครื่องมือสำหรับการวัดผล เนื่องจากการประเมินผลเป็นกรรมวิธีในการนำเอาผลงานมาเปรียบเทียบกับมาตรฐานของงาน ดังนั้นจึงจำเป็นจะต้องอาศัยการวัดผลงานคือจะต้องเลือกใช้วิธีวัดผลและเครื่องมือวัดผลที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการรวบรวมข้อมูล (Data) และรายละเอียดต่าง ๆ ของผลงาน 4) การวินิจฉัยคุณค่าของข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้แล้วหมายถึงการกำหนดคุณค่าของข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมมาได้ด้วยการกำหนดลงไปว่า ดีปานกลางหรือต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพียงไร ซึ่งต้องอาศัยเกณฑ์มาตรฐานเป็นเครื่องประกอบการวินิจฉัยคุณค่าของข้อมูลต่าง ๆ เหล่านั้น 5) การสรุปผลของการประเมินผลทั้งหมด ได้แก่ การนำเอาผลของการวินิจฉัยคุณค่าของข้อมูลต่าง ๆ มาสรุปเป็นผลของการประเมินผลทั้งหมดเป็นส่วนรวม และ กรมวิชาการ (2541 : 15) อธิบายว่า การตรวจสอบประเมินผลทำให้รับรู้สภาพการณ์ของงานที่เป็นอยู่เปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผนซึ่งมีกระบวนการดังนี้ 1) กำหนดวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ 2) รวบรวมข้อมูล 3) พิจารณากระบวนการทำงานเป็นตอน ๆ เพื่อแสดงจำนวนและคุณภาพของผลงานที่ได้รับในแต่ละขั้นตอนเปรียบเทียบกับที่ได้วางแผนไว้ 4) การรายงานจะเสนอผลการประเมิน รวมทั้งมาตรการป้องกันความผิดพลาดหรือความล้มเหลว ได้แก่ รายงานเป็นทางการอย่างสมบูรณ์และรายงานแบบย่ออย่างไม่เป็นทางการ ส่วน ทิพาวดี เมฆสวรรค์ (2539 : 25) เสนอขั้นตอนที่สำคัญในการจัดทำระบบติดตามผลการปฏิบัติงานภายในส่วนราชการหรือในโครงการมีดังต่อไปนี้ 1) กำหนดผลสัมฤทธิ์ที่ต้องการ 2) กำหนดตัวชี้วัดผลสำเร็จของงานจำแนกลักษณะสำคัญของตัวชี้วัดผลสำเร็จของงาน 3) เลือกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3.1) จัดทำบัญชีรายการแหล่งข้อมูลที่มีอยู่ ซึ่งอาจมีตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้อง 3.2) พัฒนาเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลใหม่ตามความจำเป็น 3.3) ทดสอบและปรับปรุงเครื่องมือ และกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล 3.4) เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

อย่างสม่ำเสมอ 4) กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน 5) รายงานผลสัมฤทธิ์ และ 6) ใช้ประโยชน์ข้อมูลการวัดผลการปฏิบัติงาน (Paul Arveson. 1998 : 1 ; สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์. 2542 : 187-190 และ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 10)

สรุปกระบวนการตรวจสอบประเมินผล (Performance Monitoring)

เป็นกระบวนการวัดผลอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเกี่ยวกับปฏิบัติงานของหน่วยงานว่าเป็นไปตามพันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของงานที่ได้รับเริ่มโครงการหรือบทบาทของเจ้าหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้มากน้อยเพียงไร หากไม่มีการติดตามการปฏิบัติงานหรือโครงการที่ดำเนินการอยู่ก็อาจไม่เป็นไปตามพันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้แล้วการติดตามผลการปฏิบัติงานยังเป็นการกำกับตรวจสอบให้การใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างคุ้มค่าและเป็นกลไกสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานที่ผ่านมาว่า บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้เพียงใดการดำเนินงานเป็นไปในทิศทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย มาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่กำหนดในแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการหรือไม่เพียงใด มีจุดอ่อนจุดแข็งประการใด มีส่วนใดที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้าง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่กำหนดมากที่สุด

3.3 ประโยชน์ของการติดตามผลการปฏิบัติงาน

ทิพาวดี เมฆสวรรค์ (2539 : 25) เสนอว่า การติดตามผล

การปฏิบัติงานจะช่วยในการตอบปัญหาหลักในการบริหารว่า องค์การปฏิบัติงานได้ผลสัมฤทธิ์ตามที่ต้องการหรือไม่ มีกิจกรรมใดที่ผู้บริหารต้องให้ความสนใจเพิ่มขึ้น และการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ มีเหตุผลสมควรหรือไม่ นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ดังนี้คือ

- 1) ช่วยกระตุ้นให้มีการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่โครงการและผู้บริหาร ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องในเรื่องเป้าหมายความก้าวหน้าอุปสรรคและผลสัมฤทธิ์ของโครงการ
- 2) ช่วยในการปรับปรุงการกำหนดนโยบาย โดยสามารถให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของโครงการแก่ผู้กำหนดนโยบายได้
- 3) ช่วยให้มีภาพรวมแสดงสถานภาพของโครงการหรือนโยบายได้ข้อมูลเพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือลดปัญหาการดำเนินการช่วยแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่ช่วยหรือเร่งให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามความมุ่งหมาย
- 4) ช่วยส่งเสริมความน่าเชื่อถือขององค์การและทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจโดยการรายงานให้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ของโครงการ
- 5) ช่วยในการจัดทำและแสดงเหตุผลในการของบประมาณ ประกอบด้วย
 - 5.1) การกำหนดงานที่จะนำทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดไปใช้
 - 5.2) การขอเพิ่มงบประมาณหรือ
 - 5.3) การพยายาม

รักษาระดับของงบประมาณที่เคยได้รับอยู่ในปัจจุบันไว้ 6) ช่วยทำให้ผลสัมฤทธิ์ที่ต้องการ มีความชัดเจนขึ้นโดยนำความสนใจของผู้ปฏิบัติงานให้มุ่งไปสู่ผลสำเร็จของงานที่ต้องการ โดยเฉพาะ 7) ช่วยสนับสนุนการวิเคราะห์แนวโน้มโดยการใช้ข้อมูลการปฏิบัติงานและผลสัมฤทธิ์ระยะยาวแนวโน้มที่เบี่ยงเบนต่างไปจากเดิม อาจนำมาใช้เพื่อกระตุ้นให้มีการวิเคราะห์ว่าเหตุใดผลสำเร็จของงานจึงสูงขึ้นหรือลดลงได้ และ 8) ช่วยแสดงให้เห็นองค์ประกอบหรืองานในโครงการที่มีศักยภาพเพื่อจะได้มีการศึกษาอย่างจริงจังมากขึ้น เป็นการชี้โอกาสในการประเมินโครงการที่ต้องใช้ทรัพยากรมากขึ้นและมีความละเอียดมากขึ้น พันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของงาน

4. การลงมือแก้ไขป้องกันหรือการสร้างมาตรฐานการทำงาน (Action)

เมื่อบุคลากรแต่ละคนแต่ละฝ่ายมีการประเมินผลเสร็จแล้วก็ส่งผลให้คณะกรรมการที่รับผิดชอบ ซึ่งจะต้องรวบรวมผลการประเมินมาวิเคราะห์สังเคราะห์ แปลผลในภาพรวมทั้งหมด แล้วนำเสนอผลการประเมินต่อผู้เกี่ยวข้องของผลการประเมินสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้บริหารและบุคลากร เพื่อใช้ในการวางแผนต่อไป รวมทั้งจัดทำเป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี. 2543 : 44-45)

4.1 ความสำคัญของการลงมือแก้ไขป้องกันหรือการสร้าง

มาตรฐานการทำงาน (Action) ผลของการตรวจสอบ หากพบว่าเกิดข้อบกพร่องขึ้น ทำให้งานที่ได้ไม่ตรงตามเป้าหมายหรือผลงานไม่ได้มาตรฐาน ให้ปฏิบัติการแก้ไขปัญหตามลักษณะปัญหาที่ค้นพบ (กรมวิชาการ. 2541 : 16) การปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง (Act) เมื่อตรวจสอบสิ่งที่ได้ทำตามแผนพบว่า มีส่วนบกพร่องเพราะแผนไม่ดีหรือทำไม่ได้ตามแผนต้องแก้ไขส่วนที่บกพร่อง (บรรจง จันทมาศ. 2540 : 7) การนำผลการตรวจสอบมาวิเคราะห์พิจารณาหาต้นตอสาเหตุข้อบกพร่องการระดมสมองเพื่อการแก้ไขป้องกัน ไม่ให้เกิดซ้ำอีก การกำหนดมาตรฐานการตัดสินใจว่า ขั้นตอนการทำงานที่ผ่านมาน่าจะถือเป็นมาตรฐานการทำงานหรือต้องแก้ไขปรับปรุงต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่นักบริหารไทยส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีผลการวิเคราะห์การวิจัยต่าง ๆ มักขึ้นหิ้งหรือฝุ่นจับอยู่เสมอ (วรภัทร์ ภูเจริญ. 2542 : 27)

4.2 กระบวนการลงมือแก้ไขป้องกันหรือการสร้างมาตรฐาน

การทำงาน (Action) ผลของการตรวจสอบ หากพบว่าเกิดข้อบกพร่องขึ้นทำให้งานที่ได้ไม่ตรงตามเป้าหมายหรือผลงานไม่ได้มาตรฐานให้ปฏิบัติการแก้ไขปัญหตามลักษณะปัญหา

ที่ค้นพบคือ 1) ถ้าผลงานเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายต้องแก้ไขที่ต้นเหตุ 2) ถ้าพบความคิดปกติใด ๆ ให้สอบสวนค้นหาสาเหตุแล้วทำการป้องกันเพื่อมิให้ความผิดปกตินั้นเกิดขึ้นซ้ำอีก ในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้ผลงานได้มาตรฐานอาจใช้มาตรการดังต่อไปนี้ 2.1) การย้ายนโยบาย 2.2) ปรับปรุงระบบหรือวิธีการทำงาน 2.3) ประชุมเกี่ยวกับกระบวนการทำงาน ซึ่ง บรรจง จันทมาศ (2540 : 7) ให้ความเห็นว่าในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง (Act) เมื่อตรวจสอบสิ่งที่ได้ทำตามแผนพบว่า มีส่วนบกพร่องเพราะแผนไม่ดีหรือทำไม่ได้ตามแผน ต้องแก้ไขส่วนที่บกพร่อง โดย 1) แก้ไขที่ต้นเหตุ 2) ค้นหาสาเหตุแล้วทำการป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดความบกพร่องขึ้นอีก 3) หาทางพัฒนาระบบหรือปรับปรุงการทำงานนั้น ๆ โดยตรงสรุปผลการประเมินอาจชี้จุดที่หน่วยงานหรือสถานศึกษาต้องทำการปรับปรุงตั้งแต่เล็กน้อยปานกลางจนถึงหลายประการซึ่งหน่วยงานหรือสถานศึกษาไม่สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้พร้อมกัน จึงต้องกำหนดลำดับความสำคัญว่า ปัญหาอะไรจำเป็นต้องพัฒนาเพื่อนำมาวางแผน แก้ไขปรับปรุงแผนปฏิบัติการและจัดทำโครงการหรือกิจกรรมต่อไป

4.3 ประโยชน์ของการลงมือแก้ไขป้องกันหรือการสร้าง

มาตรฐานการทำงาน (Action) ผลการประเมินสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้บริหารและบุคลากรและใช้ในการวางแผนต่อไป รวมทั้งจัดทำเป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรื. 2543 : 44-45) คือ 1) การปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้บริหารและบุคลากรในระหว่างการดำเนินงานและมีการตรวจสอบประเมินผล ผู้บริหารและบุคลากรสามารถนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการทำงานของตนเอง และปรับปรุงแผนการดำเนินงานได้เสียเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนและเป้าหมายที่กำหนดไว้ 2) การวางแผนในระยะต่อไป การนำผลการประเมินไปใช้จัดทำแผนต่อไป ควรมีการวิเคราะห์จุดเด่นและจุดที่ต้องปรับปรุงของสถานศึกษา หาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไขโดยให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงการจัดการศึกษาของสถานศึกษาต่อไป และ 3) การจัดทำข้อมูลสารสนเทศถ้าสถานศึกษานำผลที่ได้จากการประเมินมาพัฒนาเป็นข้อมูลสารสนเทศที่สามารถใช้ได้สะดวกรวดเร็วและเป็นปัจจุบัน ก็จะเป็นประโยชน์ในการบริหารงานและประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ

สรุปได้ว่า วงจรคุณภาพของเดมมิ่งมีลักษณะพิเศษคือ ต้องทำกันทุกคน ทั้งองค์การตลอดเวลาดังแต่การปฏิบัติงานประจำวันไปจนถึงดำเนินตามแผนระยะยาวหลาย ๆ ปี มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเพื่อมุ่งไปสู่ทิศทางที่กำหนดไว้ในวิสัยทัศน์

และแผนยุทธศาสตร์ การนำวงจรคุณภาพของเดมมิ่งมาใช้ในการบริหารจัดการการองค์การ จากข้อความที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งเป็นเนื้อหาของสาระของวงจรคุณภาพของคุณภาพของเดมมิ่ง อาจกล่าวได้ว่า วงจรคุณภาพของเดมมิ่งก็คือแนวคิดและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับระบบการบริหารงานที่มุ่งเน้นการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพในการบริหารงานขององค์การ เป็นการสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการโดยตรง ได้แก่ ผู้เรียนและผู้ปกครองและผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่ สถานประกอบการประชาชนและสังคมโดยรวมว่า การดำเนินงานของสถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพและทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. 2543 : 7)

จากการศึกษาแนวคิดการบริหารคุณภาพตามวงจรคุณภาพของเดมมิ่งสรุปได้ว่า การบริหารคุณภาพตามวงจรคุณภาพของเดมมิ่ง ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน หรือการกำหนดแผน (Plan) 2) การปฏิบัติหรือ การทำตามแผนที่กำหนด (Do) 3) การตรวจสอบ หรือการตรวจสอบผลกับแผน (Check) และ 4) การปรับปรุง หรือ หากไม่บรรลุแผนให้หาสาเหตุและวางแผนแก้ไขใหม่ (Act) การนำวงจรคุณภาพมาปฏิบัติให้ครบทุกขั้นตอนจะทำองค์กรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การประกันคุณภาพการศึกษา

1. ความเป็นมาของการประกันคุณภาพการศึกษา

ความเป็นมาของการประกันคุณภาพการศึกษา เข็มทอง ศิริแสงเลิศ (2540 : 33) ได้กล่าวว่า ประเทศที่เริ่มนำแนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษา คือ ประเทศอังกฤษ ซึ่งเริ่มแนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพไปใช้ในสถานศึกษาในปี 1988 และปี 1992 โดยได้เริ่มต้นใช้มาตรฐาน BS 5750 หรือ ISO 9000 มากำหนดมาตรฐานทางการศึกษา ข้อกำหนดที่สำคัญของ BS 5750 หรือ ISO 9000 นี้ ทำให้เกิดแนวทางสำหรับการปฏิบัติของโรงเรียน โดยข้อกำหนดที่สำคัญของการศึกษาและแนวคิดได้แพร่หลายไปยังประเทศต่าง ๆ ในระยะใกล้เคียงเกี่ยวกับเรื่องของคุณภาพการทำงานในหน่วยงานให้สอดคล้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา พาร์สัน (Parson. 1994 : 38-39) กล่าวถึงหลักสำคัญของ การปฏิบัติงานคือ ทุกคนในองค์กรต้องมีส่วนร่วมพัฒนาระบบการทำงานด้วยการจัดตั้งกลุ่มควบคุมคุณภาพงานด้วยความสนใจดำเนินการ วิเคราะห์ปัญหา ค้นหาแนวทางด้วย

วิธีการจากทางเลือก ซึ่งพิจารณาร่วมกันแล้วว่าดีที่สุด ลงมือปฏิบัติตามที่ตัดสินใจร่วมกัน แล้วตรวจสอบประเมินผล เพื่อทำตามมาตรฐานการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องต่อไป

สำหรับประเทศไทยมีการนำเอาการประกันคุณภาพมาใช้กับการศึกษาเริ่มขึ้น ในปี พ.ศ. 2536 โดยเริ่มจากการบรรยายให้ความรู้และนำเอกสารมาเผยแพร่ในสถาบัน การศึกษาระดับมหาวิทยาลัยและทบวงมหาวิทยาลัยก็ได้ประกาศนโยบายการประกันคุณภาพ การศึกษาในระดับอุดมศึกษา เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2539 และในปี พ.ศ. 2537 กรมอาชีวศึกษา โดย นายประสิทธิ์ พร้อมมูล เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งหัวหน้าหน่วย ศึกษาพิเศษก็ได้ติดตามและเห็นความสำคัญของมาตรฐานนี้ต่อการพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรม ของประเทศ จึงประสานความร่วมมือกับสมอ. ในการจัดทำหลักสูตรเพื่อจัดการเรียนการสอน ในระดับปวช. ในปีพ.ศ. 2538 และปวส. ในปีพ.ศ. 2540 ทุกประเภทวิชาของกรมอาชีวศึกษา โดยใช้ชื่อรายวิชา ระบบบริหารงานคุณภาพ ISO 9000 และเปิดการเรียนการสอนในปี การศึกษา พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา (ประเวศ ยอดยิ่ง. 2542 : 17) นอกจากนี้รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 43 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมี คุณภาพโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน” และในมาตรา 81 ได้บัญญัติไว้ว่า “...ให้มีกฎหมายเกี่ยวกับ การศึกษาแห่งชาติ...” ปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 74 ก. ลงวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2542 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2542 เป็นต้นไป พระราชบัญญัติการศึกษานี้ จะเป็นกฎหมายแม่บทในการบริหารและจัดการการศึกษาระบบและเป็นกลไกสำคัญ ของการปฏิรูปการศึกษาของประเทศโดยเฉพาะในหมวด 6 ว่าด้วย มาตรฐานและการประกัน คุณภาพการศึกษาที่มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน การศึกษาโดยผ่านหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา ต้องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับ การประกันคุณภาพภายนอก ซึ่งมีการประเมินคุณภาพจากสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษาอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปีการประเมินผลภายนอกครั้งแรก ของสถานศึกษาทุกแห่งจะต้องดำเนินการภายใน 6 ปี นับตั้งแต่พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติมีผลบังคับใช้ (สิงหาคม 2548) (กรมสามัญศึกษา. 2542 ข : ก) ระบบการประกัน คุณภาพก็ได้เริ่มเข้ามาในกรมสามัญศึกษาและสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติเป็นลำดับ

2. ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษา (Quality Assurance) เป็นการบริหารจัดการ และการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้คุณภาพผู้เรียน อย่างต่อเนื่องและเป็นความพยายามที่จะประกันว่า ผลผลิตที่ออกมามีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่ง ไครเยอร์ (Cryer. 1993 : 78) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา คือ แผนงานและปฏิบัติการทั้งหลายที่เป็นระบบเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า การให้การศึกษา จะสนองตอบต่อคุณภาพที่กำหนดเมื่อประมวลมุมมองจากต่างสถานการณ์ กำหนดกิจกรรม และกระบวนการให้เป็นไปเพื่อบรรลุถึงการสร้างปัญญา (Intellect) ความเชี่ยวชาญ (Professionalization) และการมีจรรยาบรรณ (Code of Ethic) การประกันคุณภาพการศึกษา จึงหมายถึง การปฏิบัติการทั้งหลายที่มีแผนและเป็นระบบเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า การให้ การศึกษาจะได้คุณภาพตามปรัชญาที่กำหนดสอดคล้องกับ สตีเฟนและมอร์แกน (Stephen & Morgan. 1994 : 45) ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาว่า หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาและกระบวนการตรวจสอบ หรือการประเมินว่าเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพศึกษามากน้อยเพียงไร และสำหรับ อุทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน (2544 : 1) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็น การให้หลักฐานข้อมูลแก่ประชาชนว่าบุคคลในโรงเรียนทำงานอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้ผู้ปกครองนักเรียนและสาธารณชนมั่นใจว่า นักเรียนน่าจะมีคุณภาพตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรและมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ซึ่ง ศิริจันทร์ ทองประเสริฐ (2543 : 34) เห็นสอดคล้องว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่มีการทำงานเป็นระบบ หรือมีการวางแผนไว้เพื่อสร้างความเชื่อมั่นอย่างเหมาะสมว่า ผลผลิตขั้นกระบวนการหรือ บริการเป็นไปตามความต้องการที่ระบุไว้และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 7) ให้ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาว่าหมายถึง การบริหารจัดการ และการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษาทั้งผู้รับบริการ โดยตรง ได้แก่ ผู้เรียนผู้ปกครองและผู้รับบริการทางอ้อมได้แก่สถานประกอบการประชาชนและ สังคมโดยรวมว่า การดำเนินงานของสถานศึกษามีประสิทธิภาพทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพ หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด

นอกจากนี้ สมคิด พรหมจ้อย และสุพัตร์ พิบูลย์ (2544 : 12) ให้ความหมาย การประกันคุณภาพการศึกษาว่าหมายถึง กิจกรรมหรือแนวปฏิบัติเพื่อควบคุมคุณภาพ การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ได้แก่ การประกันคุณภาพ ภายในและการประกันคุณภาพภายนอก ส่วน อารุง จันทวานิช (2545 : 7) กล่าวไว้สอดคล้อง กันว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การให้หลักฐานข้อมูลแก่ประชาชนว่า บุคคล ในโรงเรียนทำงานอย่างเต็มความสามารถเพื่อให้ผู้ปกครองและสาธารณชนมั่นใจในคุณภาพ ของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (2545 : 19) ได้ให้ความหมายระบบ ประกันคุณภาพไว้ดังนี้คือ 1) การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การปฏิบัติหรือ การทำกิจกรรมใดๆ เกี่ยวกับการศึกษาอย่างมีระบบตามแผนที่กำหนดไว้ แล้วทำให้เกิดความ เชื่อมั่นว่า ผลผลิตที่เกิดขึ้นจะมีคุณภาพตามที่ต้องการ 2) การประกันคุณภาพภายใน หมายถึง การดำเนินการต่าง ๆ ที่ทำให้การศึกษามีคุณภาพโดยมีระบบควบคุม ตรวจสอบ และประเมิน คุณภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บุคลากรในหน่วยงานมั่นใจว่า การดำเนินการกิจกรรมคุณภาพตาม ต้องการ 3) การประกันคุณภาพภายนอก หมายถึง การที่องค์กรภายนอกหน่วยงานได้ ดำเนินการตรวจสอบ ประเมิน ระบบกลไกและดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน หน่วยงานเพื่อให้สังคมมั่นใจว่ามีการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน 4) การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) หมายถึง การจัดระบบกลไก ควบคุมคุณภาพการศึกษา โดยใช้หลักการ ของการควบคุมคุณภาพที่เหมาะสม พร้อมทั้งให้มีระบบตรวจสอบและประเมินผล การดำเนินงานภายในด้วย 5) การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Audit) หมายถึง การตรวจสอบ ผลการดำเนินการของระบบและกลไกควบคุมคุณภาพภายในที่ได้จัดให้มีขึ้น โดยเป็น การตรวจสอบเชิงระบบ มุ่งเน้นการพิจารณาว่า ได้มีการควบคุมคุณภาพหรือไม่ได้ใช้ระบบ ที่พัฒนาขึ้นเพียงใดและมีขั้นตอน การดำเนินการที่ทำให้เชื่อถือได้หรือไม่ว่าการจัดการศึกษา เป็นไปอย่างมีคุณภาพ และ 6) การประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) หมายถึง กระบวนการประเมินผลการดำเนินการของหน่วยงาน โดยภาพรวมว่า เมื่อได้มีการใช้ระบบ การประกันคุณภาพการศึกษาหรือระบบการควบคุมคุณภาพการศึกษาแล้วได้ทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพมากน้อยเพียงใด ส่วน ชัยยุทธ ศิริสุทธิ (2549 : 16) สรุปว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การรับประกันคุณภาพของกระบวนการบริหารงาน ของโรงเรียนว่า ได้มีการวางแผนการทำงานและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบเพื่อให้ ผลผลิตของโรงเรียนมีคุณภาพตรงตามมาตรฐานทางการศึกษาและตรงตามความต้องการของ ผู้รับบริการได้ตลอดเวลา

จากความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่าการประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ การเรียนการสอนของ โรงเรียนอย่างมีคุณภาพ เป็นระบบมีมาตรฐานอย่างต่อเนื่องจนสร้างความมั่นใจให้กับสังคมพ่อแม่ผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานมาเข้ารับการศึกษอบรมที่โรงเรียนว่า การจัดการศึกษาของ โรงเรียนมีคุณภาพเมื่อนักเรียนจบการศึกษาแล้วจะเป็นคนดี คนเก่ง มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ มีความประพฤติดี มีคุณธรรม มีร่างกายและจิตใจ ที่สมบูรณ์ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสอดคล้องกับความคาดหวังของพ่อแม่ผู้ปกครองชุมชนสังคมและประเทศชาติ

3. หลักการและแนวคิดในการประกันคุณภาพการศึกษา

3.1 เหตุผลและความจำเป็นในการประกันคุณภาพการศึกษา

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อการจัดการศึกษาหลายด้านด้วยเหตุผลและความจำเป็นหลายประการจึงทำให้สถานศึกษาต้องดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาดังนี้คือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 1-4)

3.1.1 กระแสโลกาภิวัตน์ ในกระแสโลกาภิวัตน์ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมของประเทศไทยก้าวไปสู่ระบบเทคโนโลยี มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิตให้สามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ ภาวการณ์แข่งขันอย่างรุนแรงนี้ทำให้หลายประเทศหันมาสนใจในการพัฒนาคุณภาพแรงงานภาคอุตสาหกรรมเช่นเดียวกับภาคอุตสาหกรรมในประเทศไทย เพื่อให้ได้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและทักษะอย่างเพียงพอในการใช้และควบคุมเทคโนโลยีในการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ระบบการศึกษาไทยจะต้องได้รับการปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์และความต้องการภาคธุรกิจอุตสาหกรรมปัจจุบันวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของคนไทย อันมีอิทธิพลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้คนไทยรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างกว้างขวางขึ้น เทคโนโลยีสารสนเทศได้นำเสนอโอกาสและทางเลือกให้บุคคลได้เรียนรู้จากหลายช่องทางและหลายรูปแบบของวิธีเรียนที่ยืดหยุ่นทั้งเวลาและสถานที่ตลอดจนสามารถเรียนรู้และรู้ข้อมูลได้อย่างต่อเนื่องตามความสนใจของตนเอง และในอนาคตบุคคลจะแสวงหาแนวทางและค้นหาความรู้ได้ด้วยตนเองการเรียนรู้จะเกิดจากการจัดการศึกษาได้ตึ่จริงในสถานศึกษา โดยเรียนจากสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาที่นำเสนอความรู้หลากหลายและเรียนจากสิ่งที่เป็น

จริงในสังคมผู้เรียนจะกลายเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และสร้างรูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมประสบการณ์และเพื่อการศึกษาหาความรู้ตลอดชีวิตผลกระทบเหล่านี้ทำให้มีความจำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษา โดยเฉพาะการเรียนการสอนแนวใหม่และมีการเทียบมาตรฐานและรับรองคุณภาพอย่างเป็นระบบ

3.1.2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาไว้หลายมาตรา โดยเฉพาะมาตรา 43 วรรคหนึ่งระหว่างบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย รวมทั้งมาตรา 81 ระบุรัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมสร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขสนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ และวัฒนธรรมของชาติ

3.1.3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายหลักทางด้านการศึกษาระดับแรกของประเทศไทยที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการในการแสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลอย่างกว้างขวางเพื่อกำหนดเนื้อหาสาระต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของประเทศไทย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาของชาติอย่างมาก อาทิ หมวด 1 การกำหนดจุดมุ่งหมายและหลักการในมาตรา 6 ที่ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจสติปัญญาความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ส่วน มาตรา 8 การจัดการและศึกษาให้ยึดหลักที่สำคัญคือเป็น การศึกษาดลอดชีวิต สำหรับประชาชนให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาการพัฒนา สาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ในมาตรา 11 บิดามารดาหรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือนุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับตามมาตรา 17 และตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนได้รับการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัวหมวด 3 ระบบการศึกษาในมาตรา 17 ได้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ดเข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

จนอายุย่างเข้าปีที่สิบหกเว้นแต่สอบไล่ได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับเหล่านี้ เป็นต้น บทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้มีความจำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาขนานใหญ่หรือต้องมีการปรับระบบการศึกษาใหม่ ซึ่งทำให้มีความจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษาอีกครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของการจัดการศึกษาไทย

3.1.4 สภาพปัญหาการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ได้แก่ 1) สภาพปัญหาทางด้านระบบบริหารและการจัดการปัญหาที่สำคัญคือ ความไม่ต่อเนื่องของนโยบายและแผนงานหลักของการจัดการศึกษาอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารระดับสูงและทางการเมือง ทำให้เกิดความสูญเสียทั้งในด้านทรัพยากรและก่อให้เกิดปัญหาต่อเนื่องหลายประการ การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนประชาชนและองค์กรปกครองท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการบริหารและการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง เพราะขาดกลไก และวิธีการที่เหมาะสมที่จะทำให้ชุมชนประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมติดตามประเมินผลในการจัดการศึกษาในท้องถิ่น 2) สภาพปัญหาทางด้านคุณภาพของการจัดการศึกษาในทุกระดับ ในปัจจุบันประสบปัญหาสำคัญในเรื่องผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ความสามารถในวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ จากการประเมินคุณภาพการศึกษาในปีการศึกษา 2552 พบว่า ผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยในวิชาเหล่านี้ต่ำกว่าร้อยละ 50 ของคะแนนเต็มของแต่ละวิชาทั้งในระดับช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4 3) สภาพปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร สื่อการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลในปัจจุบันเป็นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ก็ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่หลากหลาย โดยเนื้อหาสาระของหลักสูตรส่วนมากไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และ 4) สภาพปัญหาเกี่ยวกับครูและบุคลากรทางการศึกษาบางส่วนยังขาดความรู้ความสามารถและทักษะในการจัดการเรียนการสอนการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ขาดความมีจิตสำนึกและจิตวิญญาณของความเป็นครู เรามุ่งทำแต่ผลงานทางวิชาการเพื่อเพิ่มวิทยฐานะของตนเองให้สูงขึ้น

3.1.5 นโยบายของรัฐด้านการจัดการศึกษา มุ่งเน้นปรับปรุงการจัดการศึกษาทุกระดับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเร่งรัดพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข มีพัฒนาการรอบด้าน โดยเฉพาะมีคุณธรรม มีความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยตนเอง จัดให้มีมาตรฐานการศึกษา

แห่งชาติและระบบการประเมินและประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษาไทย
ให้มีมาตรฐานเป็นเลิศ

จากเหตุผลและความจำเป็นที่กล่าวมาข้างต้น สถานศึกษาจึงต้องดำเนินการ
ประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อที่จะพัฒนากระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
ที่มีคุณภาพเป็นที่เชื่อมั่นยอมรับของผู้ปกครอง ชุมชน สังคม ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของผู้เรียน
และคุณภาพของประเทศโดยตรง

3.2 หลักการของการประกันคุณภาพการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา
เพื่อพัฒนาการศึกษาไทยให้มีคุณธรรมเป็นเลิศ โดยกำหนดหลักการสำคัญของการประกัน
คุณภาพการศึกษาไว้ 3 ข้อ (สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา. 2541 : 7-8) ดังนี้
1) รัฐกระจายอำนาจในการกำหนดนโยบายการบริหารงานวิชาการงบประมาณ บุคลากร
และทรัพยากร ให้จังหวัดและสถานศึกษาทุกระดับและทุกประเภท 2) รัฐสนับสนุนให้
ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมกันรับผิดชอบในการจัด
มาตรฐานที่กำหนดและรับผิดชอบการจัดการศึกษา ดังนั้นการประกันคุณภาพการศึกษา
จึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะเป็นระบบที่สร้างความมั่นใจว่า
สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้คุณภาพมาตรฐาน ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้
ความสามารถมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรกำหนดและสังคมต้องการ
โดยมีหลักการดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 3) 1) การสร้างความมั่นใจและ
พึงพอใจในคุณภาพการศึกษา 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการศึกษาของทุกฝ่าย
ทั้งผู้ให้และผู้รับบริการ 3) ความร่วมมือทางวิชาการขององค์กรบุคลากรในพื้นที่
4) การดำเนินงานเน้นคุณภาพในการปฏิบัติงานทุกระดับทุกขั้นตอน 5) การดำเนินงาน
สามารถติดตามตรวจสอบได้ และ 6) การรายงานสู่สาธารณชนและผู้ที่เกี่ยวข้องและ
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 11) ยังกล่าวเพิ่มเติมว่า สถานศึกษา
จะต้องพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการ
การศึกษา โดยอาศัยหลักการดังนี้ 1) เป้าหมายสำคัญของการประกันคุณภาพคือ การพัฒนา
ผู้เรียน 2) ถือว่าการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร
3) ถือว่าบุคลากรทุกคนรวมทั้งที่เกี่ยวข้อง (เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา) มีหน้าที่

ร่วมรับผิดชอบในการประกันคุณภาพตั้งแต่การวางแผน การติดตามประเมินผล การพัฒนา ปรับปรุง การช่วยคิด ช่วยทำ ช่วยผลักดัน ฯลฯ

นอกจากนี้ จุมพล ทองใหม่ (2545 : 3) ได้เสนอหลักการในการพัฒนาระบบ การประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาว่า การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพ การศึกษาประกอบด้วยหลักการ 5 ประการ ได้แก่ 1) การพัฒนางานทั้งระบบของสถานศึกษา โดยใช้ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารทั้งระบบตามโครงสร้าง WSA (Whole School Approach) คือ การดำเนินงานเพื่อพัฒนาปรับปรุง เปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความคาดหวังตามเป้าหมาย โดยดำเนินการอย่างครอบคลุมในทุกองค์ประกอบของสถานศึกษา ทุกขั้นตอนของขบวนการ และอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย 2) การสนับสนุนการมีส่วนร่วม ปรับรูปแบบ การดำเนินการของโรงเรียนโดยสถานศึกษาเป็นฐาน (School Base Management : SBM) เปิดโอกาสให้บุคคล ครอบครัวยุ ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน และสถาบันสังคมต่าง ๆ เข้ามาร่วมกันสนับสนุนการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาชุมชน ให้สอดคล้องกับสภาพของปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น เป็นการสร้างองค์ความรู้ ให้แก่ผู้เรียน ได้อย่างเต็มศักยภาพ 3) การส่งเสริมงานวิชาการ มุ่งพัฒนางานด้านวิชาการ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง จนมีผลงานปรากฏทำให้เกิดผลต่อผู้เรียนทั้งประสิทธิภาพ และประสิทธิผล 4) การมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถที่จะเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ มีการประเมินผลตามสภาพจริง และ 5) การยกระดับมาตรฐานการศึกษา โดยยึดหลัก มาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลักในการกำหนดมาตรฐาน ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต

นอกจากนี้ ประสิทธิ์ ดวงมา (2545 : 5) ยังได้กล่าวว่า หลักการของ การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาต้องคำนึงถึงหลักการปฏิรูป 3 ด้าน คือ ปฏิรูป กระบวนการสอนของครู โดยพัฒนาครูและบุคลากรให้มีความสามารถในการจัดทำ แผนการสอนและจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การวัดผลประเมินผล ที่หลากหลาย และการประเมินผลจากสภาพจริง ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนมีบทบาทในกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากที่สุด แสวงหาความรู้ ด้วยตนเอง ทำงานร่วมกับผู้อื่นในลักษณะผู้นำและผู้ตามที่ดี พัฒนาตนเองตามศักยภาพและความสนใจ ปฏิรูปขบวนการบริหารจัดการโรงเรียน โดยบริหารแบบใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม โดยให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมบริหารงาน

ส่งเสริมให้ชุมชนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสาธิต เผยแพร่ความรู้ให้เด็ก และจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ สำหรับขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา ต้องเริ่มจากการสร้างความรู้ความเข้าใจ เรื่อง การประกันคุณภาพการศึกษาแก่บุคลากรทุกฝ่าย โดยการจัดอบรมสัมมนา จัดทำเอกสารเผยแพร่ร่วมกันประเมินตนเอง เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัจจุบันของสถานศึกษาว่าอยู่ในระดับใด แต่งตั้งกรรมการดำเนินงานเพื่อพิจารณาจุดเด่น จุดด้อย พัฒนาความรู้ความสามารถของคณะทำงานคณะดำเนินการวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อย แต่ละมาตรฐานที่รับผิดชอบ และจัดทำรายงานการประเมินตนเองเสนอต้นสังกัด

จากการศึกษาหลักการและแนวคิดในการประกันคุณภาพการศึกษาสรุปได้ว่า สภาพปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเกือบทุกด้านจำเป็นที่สถานศึกษาต้องพัฒนาตนเองเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตให้เป็นที่เชื่อมั่นและยอมรับของผู้ปกครอง ชุมชน สังคม ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของนักเรียนและคุณภาพของประเทศโดยรวม ดังนั้นการประกันคุณภาพการศึกษาจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้มีคุณภาพซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

4. การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ระบุให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา โดยให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งอาจมีการประเมินคุณภาพจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาอย่างน้อย 1 ครั้ง ในทุก 5 ปี จึงเป็นสิ่งที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องปฏิบัติ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยโดยดำเนินการให้ครอบคลุมตามแนวทางต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 6) 1) สถานศึกษาจะต้องดำเนินการประกันคุณภาพภายในเป็นประจำทุกปี 2) ให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง อันได้แก่ การวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผล และการปรับปรุงการดำเนินงาน โดยสถานศึกษาต้องจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายและหลักการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานการศึกษาและเป้าหมาย / ปรัชญา / ธรรมเนียม สถานศึกษามีการกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการที่ชัดเจนติดตามประเมินผลการทำงาน

ของตนเองอย่างต่อเนื่องและนำผลการประเมินมาใช้ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา 3) การดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในทุกชั้นตอนควรเน้นการประสานงานและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บุคลากรในสถานศึกษากิจกรรมสถานศึกษาผู้ปกครองบุคลากรของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนและเขตพื้นที่การศึกษาและภูมิภาคเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการที่ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามมาตรา 8 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และ 4) สถานศึกษาควรจัดทำรายงานการประกันคุณภาพภายในให้เรียบร้อยก่อนเริ่มปีการศึกษาใหม่ของทุกปีโดยแสดงผลการประเมินคุณภาพการศึกษาแนวทางหรือแผนงานในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาในปีการศึกษาต่อไปและเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามที่กระทรวงกำหนดและสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ตลอดจนสาธารณชนโดยจัดทำรายงานสรุปปิดประกาศไว้ที่สถานศึกษาแจ้งให้ผู้ปกครอง และเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้รับทราบรวมทั้งมีรายงานที่มีรายละเอียดครบถ้วนพร้อมที่จะให้ผู้สนใจขอ ดู ได้ตลอดเวลา

นอกจากนี้การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยทำให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพโดยสถานศึกษาต้องกำหนดมาตรฐานการศึกษาเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจนสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาชาติแล้วดำเนินการจัดการศึกษาให้สามารถสร้างความมั่นใจว่าผู้เรียนจะมีคุณลักษณะตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ โดยมีแนวดำเนินงานที่สำคัญดังนี้คือ (กรมวิชาการ. 2542 : 17 – 19)

- 1) การจัดทำธรรมนูญสถานศึกษา 1.1) กำหนดเป้าหมายของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนผู้ปกครองชุมชนและตนเอง นโยบายกฎระเบียบต่าง ๆ 1.2) จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อใช้เป็นแผนแม่บทการดำเนินงานจัดการศึกษาของสถานศึกษา ในช่วงระยะเวลาที่กำหนดโดยกำหนดเป็นแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 1.3) ประกาศและชี้แจงให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ตรงกันรวมทั้งเป็นแนวทางในการตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษา 2) การบริหารจัดการคุณภาพ 2.1) จัดการพัฒนาองค์กรให้มีโครงสร้างหน้าที่ความรับผิดชอบวิธีการดำเนินงานกระบวนการและทรัพยากรที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน 2.2) จัดและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจและร่วมกันปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย 2.3) กำหนดนโยบายแนวดำเนินงานและวิธีปฏิบัติในสถานศึกษาด้านการเรียนการสอนด้านการจัดการและบริหารให้ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเป็นมาตรฐานการดำเนินงานร่วมกันทั้งระดับผู้บริหารหัวหน้างาน

และผู้ปฏิบัติงาน 2.4) ติดตามกำกับกำกับการดำเนินงานระบบคุณภาพทุกระดับอย่างเคร่งครัด
 ต่อเนื่อง 3) การตรวจสอบทบทวนและปรับปรุงคุณภาพการศึกษา 3.1) ตรวจสอบและ
 ประเมินการปฏิบัติงาน/โครงการของตนเองเป็นระยะอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอเพื่อนำข้อมูล
 ไปใช้ปรับปรุงและแก้ไขการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงานที่กำหนดไว้
 3.2) ทบทวนผลการดำเนินงานของสถานศึกษาทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบ
 คุณภาพในสถานศึกษาโดยคณะผู้บริหารคณะกรรมการสถานศึกษาผู้ปกครองชุมชน
 ทุกสิ้นปีการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบคุณภาพและการดำเนินงานต่อไป 4) การรายงานคุณภาพ
 การศึกษา 4.1) รายงานคุณลักษณะและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเป็นระยะและทุกสิ้นภาคเรียน
 ให้ผู้เรียนและผู้ปกครองทราบ 4.2) รายงานความก้าวหน้าของการดำเนินงานและแผนพัฒนา
 ที่กำหนดไว้ในธรรมนูญสถานศึกษาให้ผู้ปกครองชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ
 4.3) รายงานความสำเร็จของการดำเนินงานการจัดการศึกษาตามเป้าหมายเมื่อครบรอบตาม
 ช่วงเวลาของธรรมนูญของสถานศึกษาให้ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

ดังนั้นสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานการประกันคุณภาพ
 การศึกษาจึงควรมีประสิทธิผลในการดำเนินงานดังนี้ 1) ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ
 และคุณลักษณะต่างๆครบถ้วนตามมาตรฐานการศึกษาและสอดคล้องกับความต้องการ
 ของสังคม 2) สถานศึกษามีการบริหารจัดการศึกษาที่เป็นระบบคุณภาพมีมาตรฐาน
 การดำเนินงานมีการกำกับติดตามงานและทำงานร่วมกัน 3) ชุมชนมีความมั่นใจในการจัด
 การศึกษาของสถานศึกษาเข้าร่วมจัดการศึกษา และส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษา
 4) สถานศึกษา/หน่วยงานสถานประกอบการที่รับผู้จบการศึกษาไปศึกษาต่อหรือทำงาน
 มีความพึงพอใจและมั่นใจคุณภาพของผู้จบการศึกษาจากการศึกษาแนวทางการดำเนินงาน
 ประกันคุณภาพของสถานศึกษา

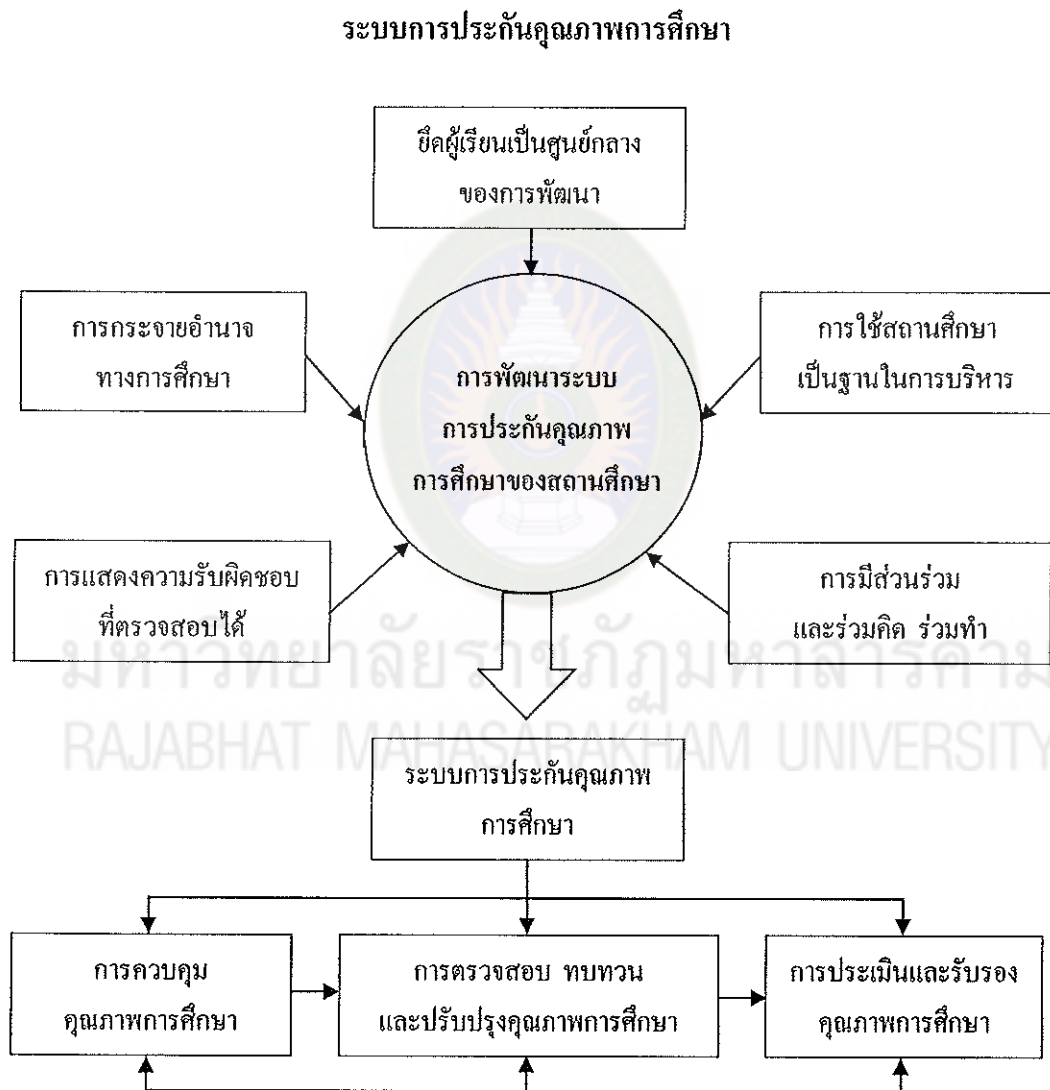
สรุปได้ว่า แนวทางการดำเนินงานประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้นตอน ได้แก่
 การจัดทำธรรมนูญสถานศึกษาการบริหารจัดการคุณภาพการตรวจสอบทบทวนและปรับปรุง
 คุณภาพการศึกษาและการรายงานคุณภาพการศึกษาโดยสถานศึกษาต้องกำหนดมาตรฐาน
 การศึกษาเป็นเป้าหมายที่ชัดเจนสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ แล้วดำเนินการจัด
 การศึกษาตามแนวทางดังกล่าวให้สามารถสร้างความมั่นใจว่า ผู้เรียนจะมีคุณลักษณะตาม
 มาตรฐานที่กำหนดไว้

5. ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาที่จะสร้างความมั่นใจว่าสถานศึกษาจะจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและผู้เรียนมีคุณภาพหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา จึงได้กำหนดกระบวนการในการดำเนินงานประกันคุณภาพ ซึ่งการประกันคุณภาพเป็นการสร้างความมั่นใจโดยการมีมาตรการป้องกัน ไม่ให้เกิดความผิดพลาดเกิดขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นการออกแบบและขั้นดำเนินงานจนถึงขั้นที่ได้ผลผลิตออกมา นอกจากนั้นก็จะมีการนำผลการประเมินในทุกขั้นตอนมาใช้เพื่อการวางแผนออกแบบ และการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง โดย คัทแตนซ์ (Cuttance, 1992 : 8 – 9) ให้ความเห็นว่า ควรนำวิธีการบริหารคุณภาพ มี 3 วิธี คือ การควบคุมคุณภาพ (Quality Control : QC) ซึ่งเป็นระบบการเปรียบเทียบผลผลิตกับมาตรฐานการประกันผลผลิต กระบวนการผลิต และการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Management : TQM) มาใช้ร่วมกันเพื่อประกันคุณภาพของนักเรียนและการบริการ ซึ่ง โดเฮอร์ตี้ (Doherty, 1994 : 32) ได้อธิบายถึงความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคุณภาพ ซึ่งจะนำไปสู่ระบบคุณภาพที่ต้องการดังนี้ 1) การประกันคุณภาพ (Quality Assurance) หมายถึงการกำหนดจุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพทั้งปริมาณงานทรัพยากรระดับ และผลลัพธ์ของโครงการที่จะตามมา 2) การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) หมายถึงการนำข้อบกพร่องที่มีมาปรับปรุงแก้ไข 3) การบริหารจัดการคุณภาพ (Quality Management) หมายถึง กระบวนการที่กำหนดขึ้นเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นและความสำเร็จในกระบวนการคุณภาพโดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์การวางแผนด้านหลักสูตรทรัพยากร การตรวจสอบและทบทวนความสามารถด้านการเรียนรู้ของผู้เรียน 4) การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Audit) หมายถึงการตรวจสอบภายในและภายนอกของระบบการจัดการคุณภาพ ซึ่งมีการบันทึกร่องรอยการทำงานเพื่อการตรวจสอบ 5) การประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) หมายถึงการประเมินผลการดำเนินงานตามเกณฑ์ที่กำหนดทั้งเกณฑ์การประเมินภายในและเกณฑ์การประเมินภายนอก 6) การส่งเสริมคุณภาพ (Quality Enhancement) หมายถึง การสร้างความเชื่อมั่นและการปรับปรุงการดำเนินงานของทุกกระบวนการ ซึ่งสอดคล้องกับ ซอลลิส (Sallis, 2002 : 7) กล่าวว่า การที่จะกำหนดความหมายในเรื่องคุณภาพจำเป็นจะต้องทำความเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับคุณภาพ

3 แนวคิด คือการควบคุมคุณภาพการประกันคุณภาพและการบริหารจัดการทั้งระบบ ซึ่งได้อธิบายไว้ว่า 1) การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) เป็นกระบวนการของการทำให้คุณภาพเป็นที่น่าเชื่อถือ โดยมีการกำหนดคุณภาพและการตรวจสอบเป็นกระบวนการพื้นฐานที่สำคัญ 2) การประกันคุณภาพ (Quality Assurance) มีความแตกต่างจากการควบคุมคุณภาพเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นก่อนและมีอยู่ตลอดเวลาในกระบวนการของการประกันคุณภาพจะมีความตระหนักที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในผลผลิตให้ความสำคัญในผลผลิตหรือการกระทำในสิ่งที่ถูกต้องตั้งแต่เริ่มดำเนินการและตลอดระยะเวลาในการดำเนินการ 3) การบริหารจัดการทั้งระบบ (Total Quality Management) เป็นการรวมเอาการประกันคุณภาพและส่วนประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน แล้วพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปการบริหารจัดการทั้งระบบเป็นวัฒนธรรมในการสร้างสรรค์คุณภาพตามที่องค์กรได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 14) ได้กล่าวถึงแนวคิดของระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษาที่ได้มีการพัฒนาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา โดยมีการดำเนินงาน 3 ขั้นตอนดังนี้ 1) การควบคุมคุณภาพเป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพและการพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน 2) การตรวจสอบคุณภาพเป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด 3) การประเมินคุณภาพเป็นการประเมินคุณภาพของสถานศึกษาโดยหน่วยงานที่กำกับดูแลในเขตพื้นที่และหน่วยงานต้นสังกัดในส่วนกลางเพื่อให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพ อันเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนรับการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาซึ่งเป็นองค์กรมหาชน ซึ่ง กิตติ ทองขาว (2544 : 30) ให้ความเห็นว่า หากจะมองจากกรอบการประกันคุณภาพภายในความมุ่งหมายหลักของการประกันคุณภาพการศึกษาจะเน้นความเป็นไปเพื่อกระทำความกระจ่ายแก่ประชาชนผู้รับบริการ ให้มีความมั่นใจว่าทุกคนในสถานศึกษาได้ทำงานเต็มกำลังเต็มความสามารถเพื่อให้บริการและสร้างผลผลิตของการศึกษาให้มีคุณภาพเป้าหมายของการประกันคุณภาพการศึกษาภายในจึงเป็นไปเพื่อการปรับปรุงตนเองระบบและกระบวนการประกันคุณภาพภายในน่าจะมีความสัมพันธ์กับมาตรฐานความต้องการขั้นต่ำ (Minimum Standard Requirement) ของแต่ละสถาบัน ส่วน ชเนศ ขำเกิด (2543 : 71) เห็นว่าแต่ละหน่วยงานต่างพยายามสร้างสรรค์รูปแบบการประกันคุณภาพตามสภาพความพร้อมและความต้องการของตนเอง แต่โดยสาระหลักก็ใกล้เคียงกันคือใช้มาตรฐานการศึกษาเป็นตัวนำไปสู่ระบบการประกันคุณภาพบนพื้นฐานแนวคิดที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญมุ่งกระจายอำนาจ

ทางการศึกษาให้สถานศึกษาเป็นฐานในการบริหาร (School Based Management) ภายใต้หลักการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายโดยสถานศึกษาจะต้องแสดงความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability) ภายใต้ระบบประกันคุณภาพ 3 ระบบคือ 1) การควบคุมคุณภาพ 2) การตรวจสอบ ทบทวนปรับปรุงคุณภาพ และ 3) การประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษาดังแผนภาพ

แผนภาพที่ 7 ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

ที่มา : ธเนศ ขำเกิด (2543 : 72)

ในขณะที่ จารุญ เรื่องขจร (2543 : 43-44) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของระบบการประกันคุณภาพการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เผยแพร่โดยหน่วยงานทางการศึกษาพบว่ามีองค์ประกอบหลักอยู่ 2 ประการคือ 1) การควบคุมมาตรฐานคุณภาพการศึกษา และ 2) การตรวจสอบ ทบทวนและปรับปรุงมาตรฐานคุณภาพการศึกษา

รายละเอียดหลักของแต่ละองค์ประกอบหลักของการประกันคุณภาพการศึกษา
ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน

แผนภาพที่ 8 องค์ประกอบของระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

ที่มา : จารุญ เรื่องขจร (2543 : 43-44)

จากระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นระบบที่เน้นความรับผิดชอบของสถานศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนโดยตรง โดยสถานศึกษาต้องร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การกำกับดูแลและสนับสนุน ส่งเสริมของหน่วยงานต้นสังกัด

คุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

1. ความหมายของคุณภาพการศึกษา

คุณภาพการศึกษา (Quality of Education) หมายถึง การบ่งชี้คุณลักษณะที่มีความเป็นเลิศทางด้านต่างๆ ทั้งด้านการบริหารและด้านวิชาการ โดยผ่านกระบวนการผลิตเป็นระบบ ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิตตามกรรมวิธี การวัดด้วยเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับของสังคม มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายคุณภาพการศึกษาไว้ได้แก่ วิจารณ์ พงศ์อาจารย์ (2542 : 7) กล่าวว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณลักษณะที่ได้มาตรฐานตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและตรงตามความต้องการของสังคม สอดคล้องกับ สุวิมล ว่องวานิช (2542 : 1) กล่าวว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง สิ่งที่เราคาดหวังไว้ หรือสิ่งที่เราต้องการจะให้เกิด ซึ่งต้องเป็นไปตามความต้องการของลูกค้า คือนักเรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรืออาจเรียกว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และ สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ (2539 : 12) กล่าวว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง การที่ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ครบถ้วน ตามความคาดหวังของหลักสูตร นอกจากนี้ อุทุมพร จามรมาน (2544 : 39) ยังให้ความหมายไว้สอดคล้องกันว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง ผลการบริหารจัดการของสถานศึกษาที่เอื้อให้เกิดระบบกลไก การดำเนินงาน เพื่อให้ได้ผลผลิตตามภารกิจของสถาบันการศึกษา มีคุณภาพตามระดับมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งรวมถึงการจัดสภาพแวดล้อม การบริหารกลุ่มบุคคลและการจัดการด้านการเงินด้วย ดังนั้นคุณภาพการศึกษา จึงเป็นคุณภาพที่เน้นการอบรม การพัฒนาคุณภาพหรือการจัดการศึกษาและผลที่ได้รับจากการจัดการศึกษา ว่าได้ผลตามมาตรฐานที่กำหนดไว้หรือไม่ สิ่งที่เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษา คือลักษณะหรือคุณสมบัติของนักศึกษา ผู้เรียนที่จบการศึกษาตามหลักสูตรแต่ละหลักสูตรแล้วยังต้องไปทำงานประกอบอาชีพแล้วประสบความสำเร็จ จนเป็นที่ยอมรับของสังคม เชื่อมโยงในคุณลักษณะและผลการจัดการศึกษานั้นด้วย

สรุปได้ว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามปณิธาน และภารกิจของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามนโยบายการพัฒนาอุดมศึกษาของประเทศ ตลอดจนปณิธานและภารกิจเฉพาะในการจัดการศึกษาของแต่ละสถาบัน

2. ความหมายของมาตรฐานการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้ความหมาย มาตรฐานการศึกษา หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้น ในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา และ สุรศักดิ์ ปาเฮ (2543 : 6) ให้ความหมายคำว่า มาตรฐานการศึกษา หมายถึง ข้อกำหนดที่เกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นภายในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับส่งเสริม กำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพการศึกษา ส่วน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 9) ให้ความหมายมาตรฐานการศึกษา คือ สภาพที่พึงประสงค์ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งแสดงได้โดยประสิทธิภาพของโรงเรียนในการพัฒนานักเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ในปัจจุบันนี้ มาตรฐานการศึกษายังถูกกำหนดให้เป็นเป้าหมายหลักของระบบการประกันคุณภาพการศึกษาอีกด้วย มาตรฐานสามารถแสดงให้เห็น ได้ทั้งเชิงปัจจัย กระบวนการและ ผลผลิตที่ผู้บริหารและครูจะต้องเป็นเป้าหมายในการดำเนินการเพื่อพัฒนานักเรียนให้ได้ ตามเกณฑ์ที่กำหนดต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 : 3) สรุปว่ามาตรฐานการศึกษาหมายถึง ข้อกำหนดทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของการศึกษาเป็นคุณภาพที่ต้องการให้เกิดในสถานศึกษา และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับ การดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพการศึกษา

3. มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 68 – 73) ได้พัฒนามาตรฐาน การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นกรอบในการประเมินคุณภาพภายนอก และเป็นแนวทาง การพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานตามเป้าหมายที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยมีมาตรฐานการศึกษาทั้งหมด 27 มาตรฐาน 91 ตัวบ่งชี้ แบ่งเป็น 3 ด้านดังนี้

1. มาตรฐานด้านผู้เรียน มีจำนวน 12 มาตรฐาน 38 ตัวบ่งชี้

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

ตัวบ่งชี้ 1) มีวินัยมีความรับผิดชอบและปฏิบัติตามระเบียบและหลักธรรมเบื้องต้นของแต่ละศาสนา 2) ซื่อสัตย์สุจริต (และมีจรรยาบรรณในอาชีพสำหรับระดับอาชีวศึกษา) 3) มีความเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละเพื่อส่วนรวม 4) ประหยัด (ใช้สิ่งของและทรัพย์สินทั้งของตนเองและส่วนรวมอย่างประหยัดและคุ้มค่า) มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียน

เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวชุมชนสังคมและปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตย

ตัวบ่งชี้ 1) เคารพและรับฟังคำแนะนำของพ่อแม่ญาติและผู้ใหญ่ 2) รักษาสิทธิเสรีภาพของตนเองและเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น 3) มีความรู้และปฏิบัติตามกฎหมายไม่เป็นปัญหาของสังคมและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข 4) ร่วมกิจกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาและท้องถิ่น 5) รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีจิตสำนึกที่เห็นแก่

ประโยชน์ส่วนรวมอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ตัวบ่งชี้ 1) รู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงผลกระทบต่อตนเองและสังคมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม 2) ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและมีส่วนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 3) ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดคุ้มค่า มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการวิเคราะห์สังเคราะห์มีวิจารณญาณมีความคิดสร้างสรรค์คิดได้ตรงและมีวิสัยทัศน์ ตัวบ่งชี้ 1) สามารถจำแนกประเภทข้อมูลเปรียบเทียบ

และมีความคิดรวบยอด 2) สามารถประเมินค่าความน่าเชื่อถือของข้อมูลรู้จักพิจารณาข้อดีข้อเสียความถูก-ผิดระบุสาเหตุ-ผลค้นหาคำตอบเลือกวิธีและมีปฏิภาณในการแก้ปัญหาและตัดสินใจได้อย่างสันติและมีความถูกต้องเหมาะสม 3) มีความคิดริเริ่มมีจินตนาการสามารถคาดการณ์และกำหนดเป้าหมายได้ มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็น

ตามหลักสูตร ตัวบ่งชี้ 1) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มประสบการณ์กลุ่มวิชาหมวดวิชาที่สำคัญไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ (คณิตศาสตร์วิทยาศาสตร์ภาษาไทยภาษาอังกฤษสังคมศาสตร์คอมพิวเตอร์และวิชาสาขาสำหรับอาชีวศึกษา) 2) มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสาร มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองรักการเรียนรู้

และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ตัวบ่งชี้ 1) มีความกระตือรือร้นสนใจการเรียนรู้จากแหล่งต่าง ๆ รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุ-ผล 2) รักการอ่านสามารถใช้ห้องสมุดแหล่งความรู้และสื่อต่างๆทั้งในและนอกสถานศึกษา 3) สามารถสรุปประเด็นจากการเรียนรู้และประสบการณ์ได้อย่างถูกต้องด้วยตนเอง มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนเห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย

ศิลปะและวัฒนธรรมที่ค้ำจุนของไทย ตัวบ่งชี้ 1) รู้จักท้องถิ่นรักและร่วมพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง 2) มีความรู้ความเข้าใจภูมิปัญญาไทย โดยเฉพาะภูมิปัญญาของท้องถิ่นและนำมาใช้ได้ 3) ชื่นชมและสืบสานศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่ค้ำจุนของท้องถิ่นและของไทย

มาตรฐานที่ 8 ผู้เรียนรู้จักตนเองที่ตนเองได้มีบุคลิกภาพที่ดี ตัวบ่งชี้ 1) รู้ถึงความถนัดความสามารถความสนใจข้อดีข้อด้อยของตนเองและพยายามปรับปรุงตนเอง 2) เป็นตัวของตัวเองมีความมั่นใจกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมและให้เกียรติผู้อื่น 3) รู้กาลเทศะในการใช้คำพูดกริยามารยาทและการแต่งกาย 4) สามารถกำหนดเป้าหมายแนวทางตัดสินใจและแก้ปัญหาของตนเองได้ (เฉพาะระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา)

มาตรฐานที่ 9 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานรักการทำงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต ตัวบ่งชี้ 1) สามารถทำงานตามลำดับขั้นตอนและผลงานมีประสิทธิภาพ 2) ชยันตทนละเอียดรอบคอบในการทำงานพัฒนางานสามารถทำงานอย่างมีความสุขและภูมิใจผลงานของตนเอง 3) สามารถทำงานเป็นทีม (ช่วยเหลือผู้อื่นไม่เอาเปรียบให้ความร่วมมือยอมรับฟังความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่น ร่วมรับผิดชอบผลงานของกลุ่ม) 4) มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีสุขนิสัยสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ตัวบ่งชี้ 1) มีน้ำหนักส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน 2) มีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน 3) ร่างแข็งแรงไม่มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ตึงกับครูเพื่อนและบุคคลทั่วไป 4) รู้จักดูแลสุขภาพและป้องกันตัวเองไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ

มาตรฐานที่ 11 ผู้เรียนปลอดภัยจากสิ่งเสพติดให้โทษและสิ่งมอมเมา ตัวบ่งชี้ 1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา 2) ไม่เสพสิ่งเสพติดและปลอดภัยจากสิ่งมอมเมาและไม่แสวงหาผลประโยชน์

มาตรฐานที่ 12 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะดนตรีและกีฬา ตัวบ่งชี้ มีความชื่นชมและร่วมกิจกรรมด้านศิลปะดนตรีและกีฬา

2. มาตรฐานด้านกระบวนการ มีจำนวน 6 มาตรฐาน 29 ตัวบ่งชี้

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้างและการบริหารงานอย่างเป็นระบบครบวงจรให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา ตัวบ่งชี้ 1) มีการจัดองค์กร/โครงสร้างการบริหารจัดการ 2) มีปรัชญาแผนพัฒนา/ธรรมนูญสถานศึกษาแผนการดำเนินงาน 3) มีการปฏิบัติตามแผน 4) มีการนิเทศติดตามประเมินผลเปรียบเทียบกับเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง 5) มีระบบข้อมูลสารสนเทศครบถ้วนถูกต้องตรงกับความต้องการและทันต่อการใช้งาน 6) มีการบันทึกและรายงานผลการประเมิน 7) มีการนำเสนอข้อมูลและผลการประเมินไปใช้ในการตัดสินใจและปรับปรุงงาน

มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษา

ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ตัวบ่งชี้ 1) ผู้บริหาร และครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนในการร่วมกันจัดการศึกษา 2) มีการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจให้บุคลากรในสถานศึกษา 3) มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของ สถานศึกษาต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ 4) ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนา การศึกษา

มาตรฐานที่ 15 สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ส่งเสริม สุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน ตัวบ่งชี้ 1) จัดสภาพแวดล้อมที่สะอาดเป็น ระเบียบปลอดภัย 2) จัดระบบป้องกันให้สถานศึกษาปลอดสารพิษสิ่งเสพติดอาชญากรรม และอบายมุข 3) จัดระบบสาธารณูปโภคที่ดี 4) จัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้ครูและบุคลากร อย่างเพียงพอและจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 16 สถานศึกษาส่งเสริม และพัฒนาบุคลากรครูตามความจำเป็นและเหมาะสมอย่างต่อเนื่อง ตัวบ่งชี้ 1) จัดครูเข้าสอน ตรงตามสาขาวิชาความถนัดหรือความรู้ความสามารถ 2) ครูได้รับการพัฒนาเกี่ยวกับเรื่อง ที่ใช้สอนหรือปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลง 3) ส่งเสริม การทำงานเป็นทีม

มาตรฐานที่ 17 สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับ หลักสูตรความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น 1) มีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น 2) มีการจัดแนวการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียนท้องถิ่นและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมให้สามารถเชื่อมโยง แก้ปัญหาท้องถิ่น ได้และนำไปปฏิบัติได้จริง

มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษาจัดกิจกรรมและ การเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตัวบ่งชี้ 1) มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อย่างหลากหลายเหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน 2) มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์สังเคราะห์และคิดสร้างสรรค์ 3) มีการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาหาความรู้แสวงหาคำตอบและสร้างองค์ความรู้ด้วย ตนเอง 4) มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการ การจัดการเรียนการสอน 5) มีการจัดกิจกรรมเพื่อฝึกและส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ของผู้เรียน 6) มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสุนทรียภาพ อย่างครบถ้วนทั้งด้านดนตรีศิลปะและกีฬา 7) ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยการทำงาน ร่วมกันผู้อื่นและความรับผิดชอบต่อกลุ่มร่วมกัน 8) มีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียน ด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง และ 9) มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรักสถานศึกษา ของตนและมีความกระตือรือร้นในการไปเรียน

3. มาตรฐานด้านปัจจัย มีจำนวน 9 มาตรฐาน 24 ตัวบ่งชี้

มาตรฐานที่ 19 ผู้บริหารมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นแบบอย่างที่ดี

ตัวบ่งชี้ 1) ผู้บริหารอุทิศตนให้กับการปฏิบัติงานในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง 2) ผู้บริหารมีความเมตตากรุณา มีความรับผิดชอบคุณธรรมซื่อสัตย์ 3) ผู้บริหารมีการครองตนที่ดี ไม่มีหนี้สินส่วนตัว ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุขสิ่งเสพติด มาตรฐานที่ 20 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการ ตัวบ่งชี้ 1) ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษา ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง 2) ผู้บริหารมีความเป็นผู้นำมีมนุษยสัมพันธ์และเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง 3) ผู้บริหารมีความเป็นประชาธิปไตย มาตรฐานที่ 21 ครูมีวิญญานความเป็นครูมีคุณธรรมจริยธรรม ตัวบ่งชี้ 1) ครูมีความเอื้ออาทรเข้าใจและเอาใจใส่ผู้เรียนทุกคนอย่างสม่ำเสมอและเท่าเทียมกัน 2) ครูมีมนุษยสัมพันธ์ควบคุมอารมณ์ได้และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 3) ครูมีความรับผิดชอบซื่อสัตย์ตรงต่อเวลาอุทิศตนให้กับการพัฒนาผู้เรียน 4) ครูวางตนเหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องความประพฤติบุคลิกภาพ 5) ครูมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครู มาตรฐานที่ 22 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตัวบ่งชี้ 1) ครูรู้เป้าหมายของหลักสูตรและเป้าหมายการจัดการศึกษา 2) ครูมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรจัดทำแผนและกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง 3) ครูมีความรู้ความสามารถในการประเมินผลการเรียนการสอนและการนำผลการประเมินใช้พัฒนาคุณภาพ มาตรฐานที่ 23 ครูมีความสามารถในการแสวงหาความรู้คิดวิเคราะห์และสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ตัวบ่งชี้ 1) ครูมีนิสัยรักการแสวงหาความรู้และข่าวสารข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เพื่อนำมาพัฒนาการเรียนการสอน 2) ครูมีความสามารถในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอน 3) ครูมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ไขสถานการณ์ได้ มาตรฐานที่ 24 ครูมีคุณวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบและมีครูเพียงพอ ตัวบ่งชี้ 1) ครูมีความถนัด/ความเชี่ยวชาญตรงกับงานที่ปฏิบัติ 2) มีจำนวนครูตามเกณฑ์ มาตรฐานที่ 25 สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่นมีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ตัวบ่งชี้ 1) มีหลักสูตรและเนื้อหาสาระของหลักสูตรที่เหมาะสมสอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น 2) มีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ มาตรฐานที่ 26 สถานศึกษามีอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกตามเกณฑ์ ตัวบ่งชี้ 1) มีอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกตามเกณฑ์ และมาตรฐานที่ 27 ชุมชน/ผู้ปกครองมีศักยภาพในการสนับสนุนการจัดและ

การพัฒนาการศึกษา ตัวบ่งชี้ 1) ผู้ปกครองมีความรักความเข้าใจเอาใจใส่ในการอบรมสั่งสอน บุตรหลานและเป็นแบบอย่างดี และ 2) ชุมชน/ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการศึกษา และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของสถานศึกษา

สรุปได้ว่า มาตรฐานการศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐานในรอบแรกกระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ 14 มาตรฐาน 53 ตัวบ่งชี้คือ

1. ด้านผู้เรียน ได้แก่ มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม ที่พึงประสงค์ มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการวิเคราะห์สังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะ ที่จำเป็นตามหลักสูตร มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มาตรฐานที่ 9 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีสุขนิสัยสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี และ มาตรฐานที่ 12 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยด้านศิลปะดนตรีและกีฬา

2. ด้านกระบวนการ ได้แก่ มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้างและการบริหารงานอย่างเป็นระบบครบวงจรให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนา การศึกษาและมาตรฐานที่ 18 สถานศึกษาจัดกิจกรรมและการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ

3. ด้านปัจจัย ได้แก่ มาตรฐานที่ 20 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถ ในการบริหารจัดการ มาตรฐานที่ 22 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมี ประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มาตรฐานที่ 24 ครูมีคุณวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรง กับงานที่รับผิดชอบและมีครูเพียงพอ และ มาตรฐานที่ 25 สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสม กับผู้เรียน และท้องถิ่นมีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

1. แนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา

“การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม และประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง” เป็นความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และได้กำหนดหลักการสำคัญข้อหนึ่งคือ ให้มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา โดยที่ กำหนดให้ “มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา” เป็นภารกิจสำคัญหมวดหนึ่งที่สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการ อีกทั้งต้องเป็นไปตามระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการที่กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำหนดด้วย ดังนั้นในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาให้เข้มแข็ง มีประสิทธิภาพและดำเนินการอย่างยั่งยืนนั้น ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในสถานศึกษาต้องมีการทำงานที่มุ่งประโยชน์ที่จะเกิดแก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีความตระหนัก รับรู้ และเห็นคุณค่าของการทำงานเป็นระบบ มีคุณภาพ ผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีการกำหนดเป้าหมาย และดำเนินกิจกรรม/โครงการที่ใช้ผลการประเมินตนเอง ผลการประเมินคุณภาพจากองค์กรภายนอก หรือผลการวิจัยที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาเอง ตลอดจนใช้ผลการวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นฐานในการกำหนดเป้าหมายคุณภาพผู้เรียน การติดตามตรวจสอบและปรับปรุงงานเป็นระยะ จะช่วยให้งานบรรลุผลได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ ผลที่เกิดกับผู้เรียนก็จะเป็นที่พึงพอใจกับผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรหรือสถานประกอบการที่รับช่วงต่อจากสถานศึกษา ด้วยการดำเนินงานที่ทุกคนต้องมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบร่วมกัน เช่นนี้ ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาก็จะเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษาที่แท้จริง

2. วิวัฒนาการของระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ปี พ.ศ. 2544 สืบเนื่องจากการที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้การประกันคุณภาพการศึกษาต้องมีระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการ เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ดังนั้นในช่วงเวลาที่ยังไม่มีกฎกระทรวงจึงได้มีการออกประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและปฐมวัย ให้สถานศึกษาถือปฏิบัติไปพลางก่อนปี พ.ศ. 2546 กระทรวงศึกษาธิการได้ออกกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546 ซึ่งได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานพัฒนาสถานศึกษาโดยเน้นความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ตามภารกิจ 8 ประการ ดังนี้ 1) การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ 2) การพัฒนามาตรฐานการศึกษา 3) การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 4) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 5) การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา 6) การประเมินคุณภาพการศึกษา 7) การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี และ 8) การผูกงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้กำหนดแนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ซึ่งการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามกฎกระทรวงฉบับนี้มีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อให้มีการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการดำเนินการประเมินตนเอง พัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และจัดทำรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี เพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก แนวคิดการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตั้งอยู่บนพื้นฐานของการป้องกัน เพื่อให้การดำเนินการจัดการศึกษา ได้ผลิตผลที่มีคุณภาพ ปี พ.ศ. 2553 ด้วยเหตุที่มาตรา 47 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ บัญญัติให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งการประกันคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพภายนอก เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับและต้องเป็นไปตามที่กฎกระทรวงกำหนด ดังนั้นจึงได้มีการยกเลิกกฎกระทรวงที่ออกไปแล้ว และให้ใช้กฎกระทรวงที่ปรับใหม่ คือ กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 แทน โดยที่หลอมรวมการประกันคุณภาพภายในของการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การอาชีวศึกษา

การอุดมศึกษา และการประกันคุณภาพภายนอกไว้ในฉบับเดียวกัน กฎกระทรวงฉบับนี้ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาทั้งภายใน และภายนอกที่ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการประกันคุณภาพภายในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ที่มีผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในด้านการจัดการศึกษา การบริหาร สถานศึกษา หรือการประเมินการจัดการศึกษา จำนวนไม่เกิน 9 คน แต่งตั้งโดยรัฐมนตรี เพื่อช่วยในการขับเคลื่อนการพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด รวมทั้งสามารถแข่งขันกับนานาชาติอารยประเทศและผู้เรียนมีคุณภาพอยู่ในระดับต้น ๆ เมื่อเข้าร่วมแข่งขันในเวทีโลก หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติของการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 8 ประการ ดังนี้คือ 1) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของ สถานศึกษา 2) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐาน การศึกษาของสถานศึกษา 3) จัดระบบบริหารและสารสนเทศ 4) ดำเนินงานตามแผนพัฒนา การจัดการศึกษาของสถานศึกษา 5) จัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 6) จัดให้ มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 7) จัดทำรายงาน ประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน และ 8) จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษา อย่างต่อเนื่องดังนั้นจะเห็นได้ว่า ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาในส่วนของ การศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ยังคงกำหนดหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติไว้เช่นเดิม กล่าวคือ ให้สถานศึกษามีการกำหนดเป้าหมาย ซึ่งได้แก่ มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีการพัฒนาและประเมินตนเองอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ใช้กระบวนการบริหารที่ดี สร้าง การมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในการบริหารและจัดการศึกษา มุ่งให้การประกันคุณภาพภายใน ของสถานศึกษาเป็น “การประกันคุณภาพการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงผลอันเกิดกับผู้เรียน เป็นสำคัญที่สุด” (สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553 : 4 – 6)

นอกจากนี้จากการประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ผ่านมา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะวิสัยทัศน์เกี่ยวกับคนไทยยุคใหม่ ในยุคของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561) ที่ต้องการเห็นคนไทย ได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และมีนิสัย ใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่ม สร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม สามารถทำงาน เป็นกลุ่ม ตลอดจนมีศีลธรรมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึกและความภาคภูมิใจ

ในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รังเกียดการทุจริต และต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง และสามารถก้าวทันโลก เมื่อสรุปรวมโดยย่อ คือ คนไทยยุคใหม่ได้เรียนรู้ตลอดชีวิต มีสติรู้ทัน มีปัญญา รู้คิด มีสมรรถนะและมีคุณธรรม รับผิดชอบต่อครอบครัว ประเทศชาติ และเป็นพลเมืองดีของโลก โดยมุ่งปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ใน 3 ประเด็นหลัก คือ

1) การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย 2) การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และ 3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม โดยเพิ่มบทบาทของผู้ที่อยู่ภายนอกระบบการศึกษาร่วมบริหารและจัดการศึกษาด้วย หลักการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองนี้ยังคงสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (2545 :15) โดยเฉพาะในหมวด 47 – 51 ที่ว่าด้วยการประกันคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้รัฐบาลชุดปัจจุบันยังได้กำหนดกรอบแนวทางการปรับปรุงการศึกษาไว้ 4 ประการ ดังนี้คือ

1. การพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ 2. การพัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ 3. การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ และ 4. การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ โดยได้กำหนดเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และตัวบ่งชี้ความสำเร็จดังนี้ 1) การศึกษาไทยมีคุณภาพ และได้มาตรฐานระดับสากล 2) คนไทยใฝ่รู้ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง 3) คนไทยใฝ่ดี มีคุณธรรม มีจิตสำนึกและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีจิตสาธารณะ มีวัฒนธรรมประชาธิปไตย และ 4) คนไทยคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ มีทักษะในการคิด และปฏิบัติ มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553 : 6 – 8)

จากความเคลื่อนไหวของการจัดการศึกษาในปัจจุบัน นอกจากสถานศึกษาจะมุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคมในท้องถิ่นของตนแล้ว สถานศึกษาจะต้องผนวกสิ่งที่ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนา และมีคุณภาพตามวิสัยทัศน์ที่สังคมในอนาคตควรจะเป็นด้วย เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3. ความหมายของระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 วรรค 7 กำหนดว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา หมายถึง การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเองหรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้นเป็นการประเมินตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 9) สอดคล้องกับสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2544 : 9 – 10) ให้ความหมายของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาไว้ว่า หมายถึง กลไกขับเคลื่อนให้สถานศึกษาพัฒนาไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง บนหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน และการพัฒนาภาระความรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบต่อเนื่องอันนำไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้สังคมมั่นใจว่า ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ความสามารถบุคคลิกลักษณะและคุณสมบัติตามหลักสูตรอย่างแท้จริง และ รุ่ง แก้วแดง (2544 : 104) ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพภายในว่า หมายถึง การประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษา หรือ โดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น นอกจากนี้ ชงชัย บุญเรือง (2547 : 8) ยังได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาว่าหมายถึง ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและปฐมวัย เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาเอกสารดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการประเมินคุณภาพภายใน การติดตามตรวจสอบคุณภาพและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้น ๆ หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับ ดูแลสถานศึกษานั้น ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. หลักการสำคัญของระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา (Internal Quality Assurance) เป็นระบบที่สถานศึกษาสร้างความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ ทั้งผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ตลอดจนองค์กรหรือสถานประกอบการที่รับผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหรือทำงานว่า สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้ตามมาตรฐานที่สถานศึกษากำหนด ผู้สำเร็จการศึกษา มีความรู้ความสามารถ ทักษะ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดและสังคมคาดหวัง สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัวและชุมชนตามความเหมาะสม ด้วยการบริหารจัดการที่มีคุณภาพทั้งองค์กร โดยใช้หลักการมีส่วนร่วม บุคลากรในสถานศึกษาโดยเฉพาะครูและผู้บริหารตระหนักถึงเป้าหมาย คือผลประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียนเป็นอันดับแรก ดังนั้นการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาจึงมีผู้ให้หลักการสำคัญไว้ดังนี้คือ ภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์ (2542 : 34-35) และ อาริรัตน์ วัฒนสิน (2543 : 8-12) ได้ให้หลักการและแนวคิดในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาสอดคล้องกัน คือ 1) การกระจายอำนาจทางการศึกษา 2) การมีส่วนร่วมในการศึกษา 3) การจัดการและการบริหาร และ 4) การยกเว้นกฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็นการบังคับรัฐให้ดำเนินการและสนับสนุนการดำเนินการบริหารและจัดการศึกษา โดยใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่ง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 11) ได้ให้หลักการในการประกันคุณภาพไว้ดังนี้ 1) จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายในคือการที่สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาไม่ใช่การจับผิดหรือทำให้บุคลากรเสียหาย โดยเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพให้เกิดกับผู้เรียน 2) การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาไม่ใช่เป็นกระบวนการที่แยกส่วนจากการดำเนินงานตามปกติของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาต้องวางแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่มีเป้าหมายชัดเจนทำตามแผนตรวจสอบประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเป็นระบบมีความโปร่งใสและมีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพของการทำงาน และ 3) การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาโดยร่วมกันกำหนดเป้าหมายวางแผนติดตามประเมินผลพัฒนาปรับปรุงช่วยกันคิดช่วยกันทำช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพเป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครองสังคมและประชาชาติ

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550 : 6 - 7) จึงได้กำหนดว่า การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา ต้องยึดหลักการและแนวคิด 3 ประการ คือ 1) การกระจายอำนาจ (Decentralization) สถานศึกษามีอิสระและมีความคล่องตัวในการบริหาร และตัดสินใจดำเนินงาน ทั้งด้านการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และทรัพยากร การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก และผู้สอน ทำบทบาทหน้าที่ในการสอน จัดกิจกรรมและพัฒนาสื่อเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้บรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตรได้อย่างเต็มที่ สามารถจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ความต้องการของชุมชน และสังคมได้มากที่สุด 2) การเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการทำงาน (Participation) หน่วยงานทั้งภาครัฐภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ทั้งในฐานะเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา หรือคณะทำงานในส่วนอื่น ๆ ของสถานศึกษา โดยมีการร่วมกันคิด ตัดสินใจ สนับสนุน ส่งเสริม และติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน ตลอดจนร่วมภาคภูมิใจในความสำเร็จของสถานศึกษา และ 3) การแสดงภาระรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability) มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเป็นเป้าหมาย (Goals) ที่ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ต้องได้รับรู้เพื่อการพัฒนาร่วมกัน และเพื่อการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษาว่า สามารถนำพาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานที่ได้กำหนดร่วมกันไว้หรือไม่ จากเป้าหมายและจุดเน้นการพัฒนาดังกล่าว สถานศึกษาต้องสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา (School Improvement Plan) เลือกกลวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมและสามารถทำให้เกิดผลได้ อย่างเป็นรูปธรรม มีการประชาสัมพันธ์เป้าหมายและจุดเน้นที่ต้องการพัฒนาให้ทุกฝ่ายได้รับรู้เพื่อเป็นสัญญาประชาคมและเพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีทิศทางการทำงานที่ชัดเจน สู่เป้าหมายเดียวกัน

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า หลักการสำคัญของระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา เป็นระบบการทำงานปกติเป็นหน้าที่ของทุกคนทุกฝ่ายที่ต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา คือ 1) การกระจายอำนาจ 2) การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการทำงาน และแสดง ความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้ และ 3) เป็นกลไกสำคัญที่สามารถขับเคลื่อน การพัฒนาการศึกษาในการดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

5. สภาพการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ปัจจุบันหน่วยงานต่างๆเริ่มมีความเข้าใจและมีความตื่นตัวที่จะดำเนินการประกันคุณภาพภายในมากขึ้นหน่วยงานในส่วนกลางหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่กำกับดูแลในพื้นที่หลายแห่งได้ดำเนินการพัฒนาระบบงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เช่น จัดทำโครงการการพัฒนาระบบงานการประกันคุณภาพการศึกษาจัดทำคู่มือพัฒนาบุคลากรทุกระดับให้มีความรู้และพัฒนาให้สถานศึกษามีกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นต้น นอกจากนี้ได้มีการประชุมปฏิบัติการเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในค่อนข้างมากทั้งที่จัดโดยหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยปฏิบัติ ทั้งที่เป็นการจัดประชุมภายในแต่ละสถานศึกษาและการประชุมร่วมกันระหว่างสถานศึกษาต่าง ๆ ในแต่ละสาขาเขตแต่ละกลุ่มแต่ละจังหวัดและแต่ละเขตการศึกษาเพื่อพัฒนาและยกระดับการจัดการศึกษาหมวด 6 มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่า การประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอกสาระบัญญัติดังกล่าวเป็นสิ่งที่สถานศึกษาทุกแห่งจะต้องนำไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาซึ่งจะเป็นการสร้างความมั่นใจแก่พ่อแม่และประชาชนว่าลูกหลานจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ การประกันคุณภาพภายในจะทำให้สถานศึกษามีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีการทำงานที่เป้าหมายและแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน โดยในการดำเนินการตามแผนเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายนั้นก็จะต้องมีการประเมินคุณภาพภายในหรือการประเมินตนเอง เพื่อตรวจสอบและพัฒนาปรับปรุงให้เป็นไปตามเป้าหมายอยู่ตลอดเวลาการประเมินตนเองเหมือนกับการส่องกระจกดูตนเอง การที่สถานศึกษาใช้กระจกส่องคนส่องงานและส่องศิษย์แล้ววินิจฉัยวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งที่เกิดกับตนกับงานและกับศิษย์จะช่วยทำให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น ทำให้เด็กและเยาวชนไทยเป็นคนดีมีความสามารถและมีความสุข

ดังนั้นสภาพปัจจุบันในการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาจึงพบปัญหาและความต้องการของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่มีผู้ได้ทำการศึกษาไว้หลายท่าน เช่น พรสุข กลีบส่ง (2548 : 120 - 125) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาหลังรับการประเมินภายนอก

รอบแรกของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษากระบี่ พบว่า ด้านที่มีปัญหาสูงสุด คือ ด้านการผดุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่ การวิเคราะห์ วิจัย และเผยแพร่นวัตกรรมเกี่ยวกับรูปแบบและเทคนิควิธีการประกันคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ นิกร ศรีสุพัฒน์ (2550 : 60-71) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 3 พบว่า สภาพปัญหาการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับ “มาก” เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าสูง 3 อันดับ คือ การดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี และการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิทธิศักดิ์ คำใบ (2552 : 75) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษาหนองคาย เขต 1 พบว่า สถานศึกษา มีปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน อยู่ในระดับมาก 7 ด้าน และระดับปานกลาง 1 ด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการจัดระบบบริหารและสารสนเทศ การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา และการพัฒนามาตรฐานการศึกษา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ สามารถ โสภานเวทย์ (2550 : 142 – 165) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา พบว่า ข้อเสนอแนะในการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาดังนี้ หน่วยงานต้นสังกัด ควรสนับสนุนงบประมาณ เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาระบบสารสนเทศให้มีประสิทธิภาพ กำหนดแนวทางในการพัฒนามาตรฐานการศึกษาอย่างชัดเจน มีการประเมินคุณภาพการศึกษาด้วยวิธีการที่หลากหลาย และมีการนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนา ปรับปรุงงานประกันคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมนึก อินหวัน (2551 : 60-71) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในเขตอำเภอแม่เมาะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 พบว่า ข้อเสนอแนะคือ ควรมีการสร้างความตระหนักแก่บุคลากรทุกฝ่าย โดยการประชุม การจัดอบรม มีการวางแผน โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ผู้บริหารต้องส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนได้ทำงานอย่างเต็มความสามารถและทำงานอย่างมีความสุข รวมทั้งต้องจัดสิ่งอำนวยความสะดวก สนับสนุนทรัพยากรในการปฏิบัติงาน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ กำกับ ติดตาม เพื่อกระตุ้นส่งเสริมให้มีการดำเนินงานตามแผน อีกทั้งต้องทำหน้าที่ในการนิเทศติดตามอย่างสม่ำเสมอ

6. กระบวนการและขั้นตอนดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

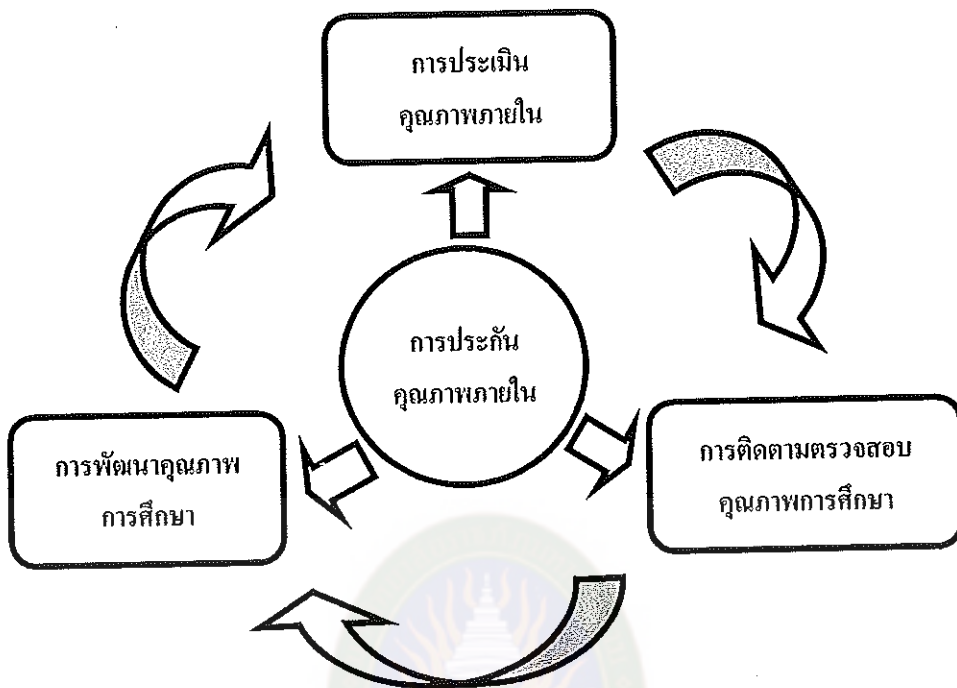
การพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา

ยึดหลักการ 3 ประการ คือ 1) การกระจายอำนาจ (Decentralization) สถานศึกษามีอิสระ และมีความคล่องตัวในการบริหาร และตัดสินใจดำเนินงาน ทั้งด้านการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และทรัพยากร การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก และผู้สอนทำบทบาทหน้าที่ในการสอน จัดกิจกรรมและพัฒนาสื่อเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้บรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตรได้อย่างเต็มที่ สามารถจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ที่ความต้องการของชุมชน และสังคมได้มากที่สุด 2) การเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมใน การทำงาน (Participation) หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียน ทั้งในฐานะเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา หรือคณะทำงานในส่วนอื่น ๆ ของ สถานศึกษาโดยมีการร่วมกันคิด ตัดสินใจ สนับสนุน ส่งเสริม และติดตามตรวจสอบ การดำเนินงาน ตลอดจนร่วมภาคภูมิใจในความสำเร็จของสถานศึกษา 3) การแสดงภาระ รับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability) มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเป็นเป้าหมาย (Goals) ที่ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ต้องได้รับรู้เพื่อการพัฒนาาร่วมกัน และเพื่อการติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษาว่าสามารถนำผู้เรียน ไปสู่มาตรฐานที่ได้กำหนด ร่วมกันไว้หรือไม่ จากเป้าหมายและจุดเน้นการพัฒนาดังกล่าว สถานศึกษาต้องสร้างการมี ส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา (School Improvement Plan) เลือกกลวิธี การพัฒนาที่เหมาะสมและสามารถทำให้เกิดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม มีการประชาสัมพันธ์ เป้าหมายและจุดเน้นที่ต้องการพัฒนาให้ทุกฝ่ายได้รับรู้เพื่อเป็นสัญญาประชาคม และเพื่อให้ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีทิศทางการทำงานที่ชัดเจนสู่เป้าหมายเดียวกัน

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาจึงมี กระบวนการดำเนินการที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกัน 3 ขั้นตอนคือ 1) การประเมินคุณภาพภายใน เป็นการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา การติดตาม และการตรวจสอบคุณภาพและ มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา กระทำโดยบุคลากรของสถานศึกษา หรือโดยสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษา ทั้งนี้เพื่อนำ ผลจากการประเมิน ไปใช้ในการวางแผนพัฒนา กิจกรรม/โครงการพัฒนาที่จัดทำขึ้น จึงตั้งอยู่ บนฐานความเป็นจริง มีความเป็นไปได้และสำเร็จผลในเวลาอันเหมาะสม 2) การติดตาม ตรวจสอบคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าของการปฏิบัติ

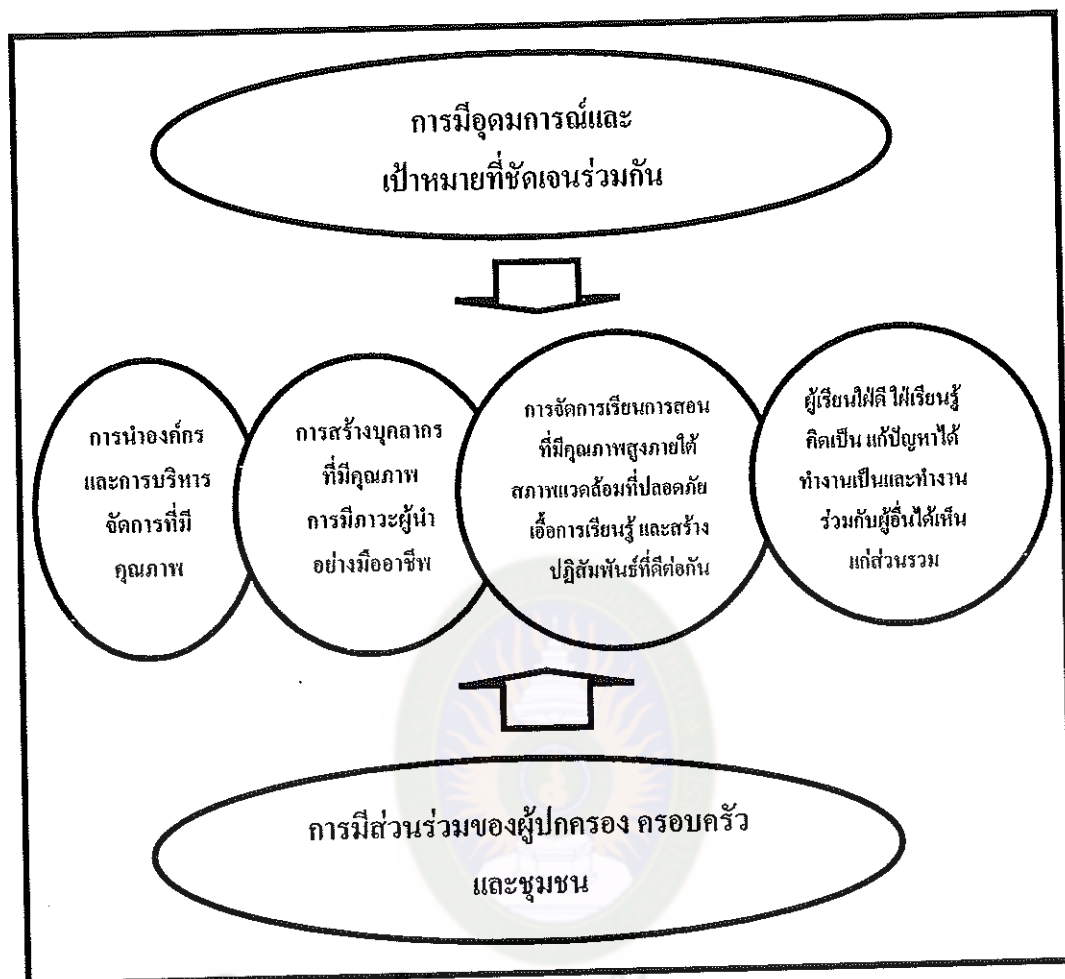
ตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา และจัดทำรายงานการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา พร้อมทั้งเสนอแนะมาตรการเร่งรัดการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เมื่อจะตรวจสอบความก้าวหน้า สถานศึกษาจะต้องมีข้อมูลสารสนเทศที่แสดงแนวโน้มผล การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการบริหารจัดการของสถานศึกษา จึงจำเป็นต้องมี การวางระบบการเก็บรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียนและการปฏิบัติงาน เป็นประจำทุกปี มีวิธีการเก็บข้อมูลที่ไม่ยุ่งยากและเกิดจากการปฏิบัติจริง ข้อมูลสารสนเทศ ที่แสดงแนวโน้มผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการบริหารจัดการของ สถานศึกษาได้ไม่ควรจะน้อยกว่า 3 ปีการศึกษา ดังนั้นครูทุกคนต้องสามารถแสดงข้อมูล ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนได้เป็นรายบุคคล รายห้องเรียน รายชั้น รายกลุ่มสาระ จนเป็นข้อมูล รวมระดับสถานศึกษาได้ หรือโครงการอื่นๆ ที่สถานศึกษาดำเนินการก็จะต้องสามารถตอบ ได้ว่า เหตุใดจึงเพิ่มกิจกรรมใหม่ขึ้น หรือปรับลดกิจกรรมบางอย่างลง ข้อมูลสารสนเทศ เหล่านี้ จะถูกนำไปสรุปรายงานให้คณะกรรมการสถานศึกษาทราบเพื่อร่วมกันหาแนวทาง พัฒนาต่อไปและ 3) การพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการพัฒนาการศึกษาเข้าสู่ คุณภาพที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ โดยมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา การจัดระบบและโครงสร้าง การวางแผน และการดำเนินงานตามแผน รวมทั้ง “สร้าง จิตสำนึก” ให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเป็น “ความรับผิดชอบร่วมกัน” ของทุกคนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นคำที่มีความหมาย กว้างมาก แต่ในระดับสถานศึกษานั้นแท้จริงแล้วคือหน้าที่หลักของสถานศึกษาในการจัด การเรียนการสอน โดยมีคุณภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นเป้าหมาย ซึ่งในปัจจุบัน กำหนดในรูปของมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ฉะนั้นในการคิดกิจกรรม/โครงการ หรือพัฒนานวัตกรรมใดต้องสะท้อนผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้ อย่างไรก็ตามการดำเนินงาน จะบรรลุผลสำเร็จได้ต้องเกิดจากผู้ปฏิบัติงานทุกคนทำงานอย่างเป็นระบบ ทำงานร่วมกันได้ดี รับฟังและยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน เลือกแนวทางที่ดีที่สุด ยอมรับผลที่เกิดขึ้น ร่วมกัน และพร้อมที่จะแก้ไขให้ดีขึ้น

กระบวนการดำเนินงานทั้ง 3 ส่วน มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันเป็น วงจรการพัฒนาที่ไม่หยุดนิ่งโดยมีมาตรฐานเป็นหลักหรือเป้าหมาย รวมทั้งเป็นเครื่องมือ ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยรวม ดังแผนภาพที่ 9

แผนภาพที่ 9 กระบวนการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : 12-13)

จะเห็นได้จาก ประเทศนิวซีแลนด์ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา
ที่ทั่วโลกยอมรับใช้แนวคิด “ห่วงโซ่คุณภาพ” (Chain of Quality) ในการขับเคลื่อนระบบ
การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาให้มีความเข้มแข็ง โดยคำนึงถึงองค์ประกอบ
ที่สำคัญ 5 ส่วน ที่เชื่อมโยงกัน ดังแสดงแผนภาพที่ 9 คือ 1) การมีอุดมการณ์และเป้าหมาย
ที่ชัดเจนร่วมกัน 2) การนำองค์กรและการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ 3) การสร้างบุคลากร
ที่มีคุณภาพและมีความเป็นผู้นำการสอนอย่างมืออาชีพ 4) การจัดการเรียนการสอนที่มี
คุณภาพสูงภายใต้สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย เอื้อการเรียนรู้ และสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
และ 5) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ครอบครัว และชุมชน

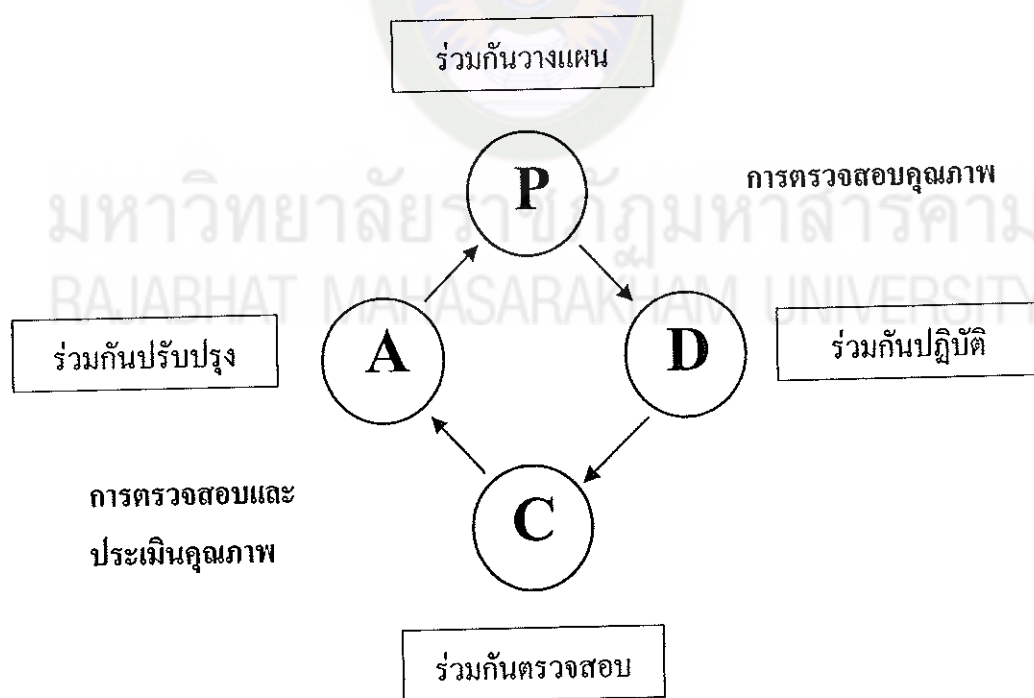

แผนภาพที่ 10 ห่วงโซ่คุณภาพของการจัดการศึกษา

ที่มา : Evaluation Indicators for Education Reviews in Early Childhood Services. 2004

สถานศึกษาที่มีระบบบริหารจัดการด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA) นำโดยผู้บริหารที่เป็นผู้นำทางวิชาการสูง ย่อมมีการพัฒนาคณะครูอาจารย์ให้เป็นบุคลากรที่มีความสามารถทางวิชาการ มีภาวะผู้นำเช่นเดียวกัน ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนย่อมมีประสิทธิภาพ ชอบที่จะกำหนดเป้าหมายที่ท้าทาย แสวงหาวิธีการหรือนวัตกรรมใหม่ที่จะทำให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ จัดการเรียนรู้ที่สนุก กระตุ้นให้คิดและทดลองทำ ความสนุกในการเรียนรู้ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันและกัน การจัดการศึกษาได้รับความร่วมมืออย่างดีจากผู้ปกครอง ครอบครัว และชุมชน อันเนื่องมาจากการที่ทุกคนทุกฝ่ายมีอุดมการณ์และเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกัน จากความเชื่อมโยงของการปฏิบัติงานดังกล่าว มั่นใจได้ว่าผู้เรียนต้องมีคุณภาพได้มาตรฐานตามที่สถานศึกษากำหนดอย่างแน่นอน

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 7) ได้กล่าวถึงกระบวนการประกันคุณภาพภายใน ตามแนวคิดของการประกันคุณภาพ มี 3 ขั้นตอน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของหลักการบริหารที่เป็นกระบวนการครบวงจร (PDCA) คือ 1) การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน 2) การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด 3) การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดในระดับเขตพื้นที่การศึกษา และคักกระทรวง ส่วนกระบวนการประกันคุณภาพภายในตามแนวคิดของหลักการบริหารที่เป็นกระบวนการครบวงจร (PDCA) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ 1) การร่วมกันวางแผน (Planing) 2) การร่วมกันปฏิบัติตามแผน (Doing) 3) การร่วมกันตรวจสอบ (Checking) และ 4) การร่วมกันปรับปรุง (Action) เมื่อพิจารณากระบวนการประกันคุณภาพภายในตามแนวคิดของการประเมินคุณภาพ และแนวคิดของการบริหารแบบครบวงจร จะเห็นว่ามีผลสอดคล้องกัน ดังแผนภาพที่ 11

แผนภาพที่ 11 ความสัมพันธ์ของแนวคิดของการประเมินคุณภาพและการบริหาร PDCA

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 10)

จากแผนภาพที่ 11 การควบคุมคุณภาพและการตรวจสอบคุณภาพ ก็คือ กระบวนการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพตามหลักการบริหารนึ่งเอง โดยการควบคุมคุณภาพคือ การที่สถานศึกษาต้องร่วมกันวางแผน และร่วมดำเนินการตามแผน เพื่อพัฒนาสถานศึกษา ให้มีคุณภาพตามเป้าหมายและมาตรฐานการศึกษา ส่วนการตรวจสอบคุณภาพ คือการที่ สถานศึกษาต้องร่วมกันตรวจสอบเพื่อพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นที่ไปตามเป้าหมาย และมาตรฐานการศึกษา ส่วนการตรวจสอบคุณภาพคือ การที่สถานศึกษาต้องร่วมกัน ตรวจสอบเพื่อพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นที่ไปตามเป้าหมายและมาตรฐานการศึกษา เมื่อสถานศึกษามีการตรวจสอบตนเองแล้ว หน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษาและต้นสังกัด ก็เข้ามาช่วยติดตามและประเมินคุณภาพเพื่อให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาปรับปรุง สถานศึกษา ซึ่งจะทำให้สถานศึกษามีความมุ่งมั่นและเกิดความตื่นตัวในการพัฒนา คุณภาพอยู่เสมอ

จากการศึกษากระบวนการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการที่บุคลากรทุกฝ่ายใน สถานศึกษาร่วมกันวางแผน กำหนดเป้าหมายและวิธีการ ลงมือทำตามแผนในทุกขั้นตอน มีการบันทึกข้อมูลเพื่อร่วมกันตรวจสอบผลงาน หาจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงแล้วร่วมกัน ปรับปรุงแผนงานนั้น ๆ โดยมุ่งหวังให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษาที่เน้น คุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวคิดการทำงานที่เป็นระบบเช่นนี้ จะช่วยสร้างความเป็น น้าหนึ่งใจเดียวกันภายในสถานศึกษา เกิดความรู้สึกว่าเป็นงานปกติ เป็นการมองตน และประเมินตนเอง ซึ่งจะทำให้สถานศึกษามีฐานข้อมูลที่มั่นคงเป็นจริง พร้อมเสมอต่อ การตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอก ถ้าพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับระบบระบบการประกัน คุณภาพที่ประกอบด้วย การควบคุมและการตรวจสอบคุณภาพกับหลักการบริหารที่เป็น ระบบครบวงจร (PDCA) ซึ่งประกอบด้วย การร่วมกันวางแผน (P) ร่วมกันปฏิบัติตามแผน (D) ร่วมกันตรวจสอบ (C) และร่วมกันปรับปรุง (A) จะเห็นว่ามีความสอดคล้องกัน ซึ่งสามารถสรุปเป็นขั้นตอนการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายใน ดังแผนภาพที่ 12

แผนภาพที่ 12 ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 13)

จากแผนภาพที่ 12 ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา คือ กระบวนการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพตามหลักการบริหารนั่นเอง โดยมีรายละเอียดแต่ละขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นการเตรียมการ มีการเตรียมการที่สำคัญคือ

1.1 การเตรียมความพร้อมของบุคลากร โดยต้องสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของการประกันคุณภาพภายในและการทำงานเป็นทีม ซึ่งจะจัดทำภารกิจที่จริงจังทำความเข้าใจโดยใช้บุคลากรภายในสถานศึกษาหรือวิทยากรมืออาชีพจากภายนอก โดยบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมรับทราบพร้อมกัน และต้องพัฒนาความรู้ทักษะเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในให้บุคลากรทุกคนเกิดความมั่นใจในการดำเนินงานประกันคุณภาพด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการในแต่ละปี ต่อมาเน้นเนื้อหาการกำหนดกรอบและแผนการประเมิน การสร้างเครื่องมือประเมินและการรวบรวมข้อมูล ในช่วงท้ายเน้นเรื่องเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอผลการประเมินและการเขียนรายงานผลการประเมินตนเอง (Self Study Report)

1.2 การแต่งตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบในการประสานงาน กำกับดูแลช่วยเหลือสนับสนุนให้ทุกฝ่ายทำงานร่วมกันและเชื่อมโยงเป็นทีม โดยการตั้งคณะกรรมการควรพิจารณาตามแผนภูมิโครงสร้างการบริหาร ซึ่งฝ่ายที่รับผิดชอบงานใดควรเป็นกรรมการรับผิดชอบการพัฒนาและประเมินคุณภาพงานนั้น

2. ขั้นตอนการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน ประกอบด้วย ขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 การวางแผน จะต้องมีการกำหนดเป้าหมาย แนวทางการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบ ระยะเวลาและทรัพยากรที่ต้องใช้ สำหรับแผนต่าง ๆ ที่ควรจัดทำคือ แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี แผนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษา แผนการประเมินคุณภาพ และแผนงบประมาณ เป็นต้น

2.2 การปฏิบัติตามแผน ซึ่งในขณะดำเนินการต้องมีการเรียนรู้เพิ่มเติมตลอดเวลาและผู้บริหารควรให้การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนทำงานอย่างมีความสุข จัดตั้งอำนาจความสะดวก สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการปฏิบัติ กำกับ ติดตามการทำงานทั้งระดับบุคลากร ราชกลุ่ม ราชหมวด และให้การนิเทศ

2.3 การตรวจสอบประเมินผล ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับที่แสดงว่าการดำเนินงานที่ผ่านมามีบรรลุเป้าหมายเพียงใด โดยการประเมินต้องวางกรอบการประเมิน จัดหาหรือจัดทำเครื่องมือ จัดเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล แปลความข้อมูล และการตรวจสอบ ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน

2.4 การนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน เมื่อแต่ละฝ่ายประเมินผลเสร็จแล้วจะส่งผลให้คณะกรรมการรับผิดชอบนำไปวิเคราะห์ สังเคราะห์และแปลผลแล้วนำเสนอผลต่อผู้เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้บริหารและบุคลากร นำไปวางแผนในระยะต่อไป และจัดทำเป็นข้อมูลสารสนเทศหรือการเขียนรายงานประเมินตนเอง

3. ขั้นการจัดทำรายงานประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี เมื่อสถานศึกษาดำเนินการประเมินผลภายในเสร็จแล้วจะจัดทำรายงาน โดยเริ่มจากรวบรวมผลการดำเนินงานและผลการประเมินมาวิเคราะห์จำแนกตามมาตรฐานการศึกษาและเขียนรายงาน

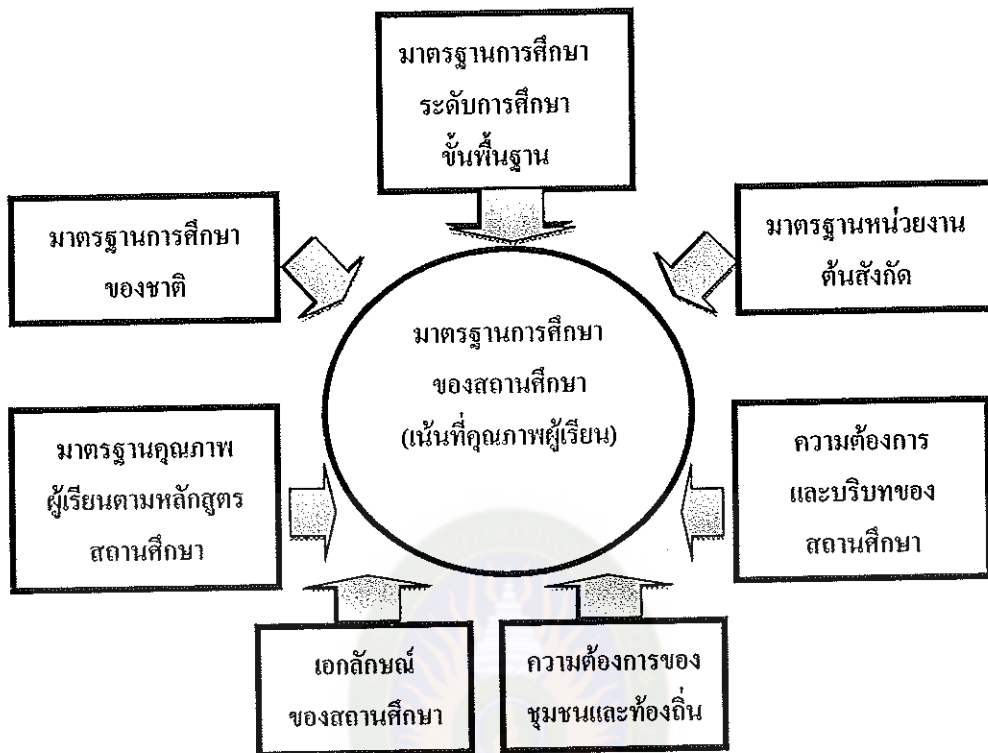
7. ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553

ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา (Internal Quality Assurance) เป็นระบบที่สถานศึกษาสร้างความมั่นใจ (Assure) แก่ผู้รับบริการ ทั้งผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ตลอดจนองค์กรหรือสถานประกอบการที่รับผู้เรียนเข้าศึกษาต่อหรือทำงานว่า สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้ตามมาตรฐานที่สถานศึกษากำหนด ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ความสามารถ ทักษะ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดและสังคมคาดหวัง สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัวและชุมชนตามความเหมาะสม ด้วยการบริหารจัดการที่มีคุณภาพทั้งองค์กร โดยใช้หลักการมีส่วนร่วม บุคลากรในสถานศึกษาโดยเฉพาะครูและผู้บริหารตระหนักถึงเป้าหมายคือ ผลประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียนเป็นอันดับแรก ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา จึงเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ที่ผู้เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้ และถูกกำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ให้สถานศึกษาดำเนินการดังต่อไปนี้

7.1 การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

“มาตรฐานการศึกษา” เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ควรทำให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริม และกำกับดูแลการตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา มาตรฐานการศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันมีหลายระดับ เช่น มาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานการศึกษาปฐมวัย มาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษามาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา อีกทั้งยังมีการกำหนดมาตรฐานขึ้นหลายประเภท เช่น มาตรฐานการแนะแนว มาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มาตรฐานลูกเสือและเนตรนารี มาตรฐานการบริหารและการจัดการศึกษาโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เป็นต้น แต่หากพิจารณาอย่างถี่ถ้วน จะเห็นว่า มาตรฐานทั้งหลายนี้มีวัตถุประสงค์เฉพาะ และมีเป้าหมาย คือ คุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญทั้งสิ้น (กรมิวิชาการ. 2545 : 64 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553 : 1–25 และ คชายุทธ์ มิตรสูงเนิน. 2542 : 126)

ตามกฎกระทรวงได้กำหนดไว้ว่า การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษานั้นต้องกำหนดให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ เอกลักษณะของสถานศึกษา และมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด และต้องครอบคลุมสาระการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งคำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่นด้วย ดังนั้นสถานศึกษาจึงต้องวิเคราะห์มาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานรวมทั้งระดับปฐมวัย มาตรฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มาตรฐานคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรของสถานศึกษา นโยบายของหน่วยงานส่วนกลาง คุณลักษณะพิเศษของผู้เรียนที่สถานศึกษา ท้องถิ่น และชุมชนคาดหวัง เช่น ความมีสำนึกรักบ้านเกิด การเป็นพลเมืองดี การอนุรักษ์อาชีพท้องถิ่น/พื้นบ้าน การมีทักษะในอาชีพ (อาชีพใดอาชีพหนึ่ง) ความสามารถเฉพาะทางด้านใดด้านหนึ่ง เป็นต้น นำมาสังเคราะห์หลอมรวมกำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา อย่างไรก็ตามสถานศึกษาต้องพึงตระหนักเสมอว่า มาตรฐานที่เกี่ยวกับคุณภาพผู้เรียนเป็นเป้าหมายสูงสุดในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

แผนภาพที่ 13 ตัวแปรที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงสู่มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

มาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนดขึ้นนั้นสมควรมีการระบุดำเนินชีวิตที่เป็นองค์ประกอบของมาตรฐานนั้น ๆ ให้ชัดเจนเพื่อให้เกิดความสะดวกและความเข้าใจตรงกันในการวัดและประเมินและการสื่อสารกับผู้เกี่ยวข้องในการกำหนดมาตรฐานนั้น ควรประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแห่งนั้น ๆ บุคคลที่มีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และคณาจารย์ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน นักปราชญ์/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัย/แหล่งความรู้ใกล้เคียง เจ้าของกิจการ/สถานประกอบการ ในชุมชน บุคคลที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ ควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดคุณภาพผู้เรียน เมื่อทุกคนที่เกี่ยวข้องเห็นพ้องต้องกัน ในคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานที่ร่วมกันกำหนด จึงมีความเต็มใจและยินดีที่จะผลักดัน สนับสนุน และทำงานร่วมกับสถานศึกษาให้พัฒนาไปสู่เป้าหมายได้ในเวลาอันรวดเร็วและยั่งยืน (Bugg. 2000 : 325 ; Floit. 2000 : 198 ; Atria. 1999 : 126 ; Berrett.2001 : 3002 – A ; Fuinlong. 2001 : 4691-A ; ชนม์ชกรณ์ วรอินทร์.

2549 : 236 – 244 ; เหนียว คีลาวงศ์. 2551 : 192 – 198 ; สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2547 : 15 – 16 ; ทงงค์ บุญช่วย. 2548 : 21-27 ; ชีวิน ทองศรี. 2551 : 148 – 159 ; ธงชัย บุญเรือง. 2547 : 8 – 9 ; ธนวรรณ บัวขุนเณร. 2550 : 25 – 26 ; มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2545 : 32 – 33 ; ประไพพรรณ ยศกลาง. 2551 : 11 – 12 และ ประสิทธิ์ พ็องเสียง. 2553 : 21-22)

ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 (2553 : 13) จึงได้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานในทุกระดับ ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ดีขึ้น โดยกำหนดให้มีระบบประกันคุณภาพภายใน และประเมินผลคุณภาพทางการศึกษาจากหน่วยงานภายนอก โดยปี 2553 จะเน้นพัฒนาคุณภาพโรงเรียน สมรรถนะของครู และการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เข้าสู่มาตรฐานการศึกษาที่หลักสูตรกำหนด

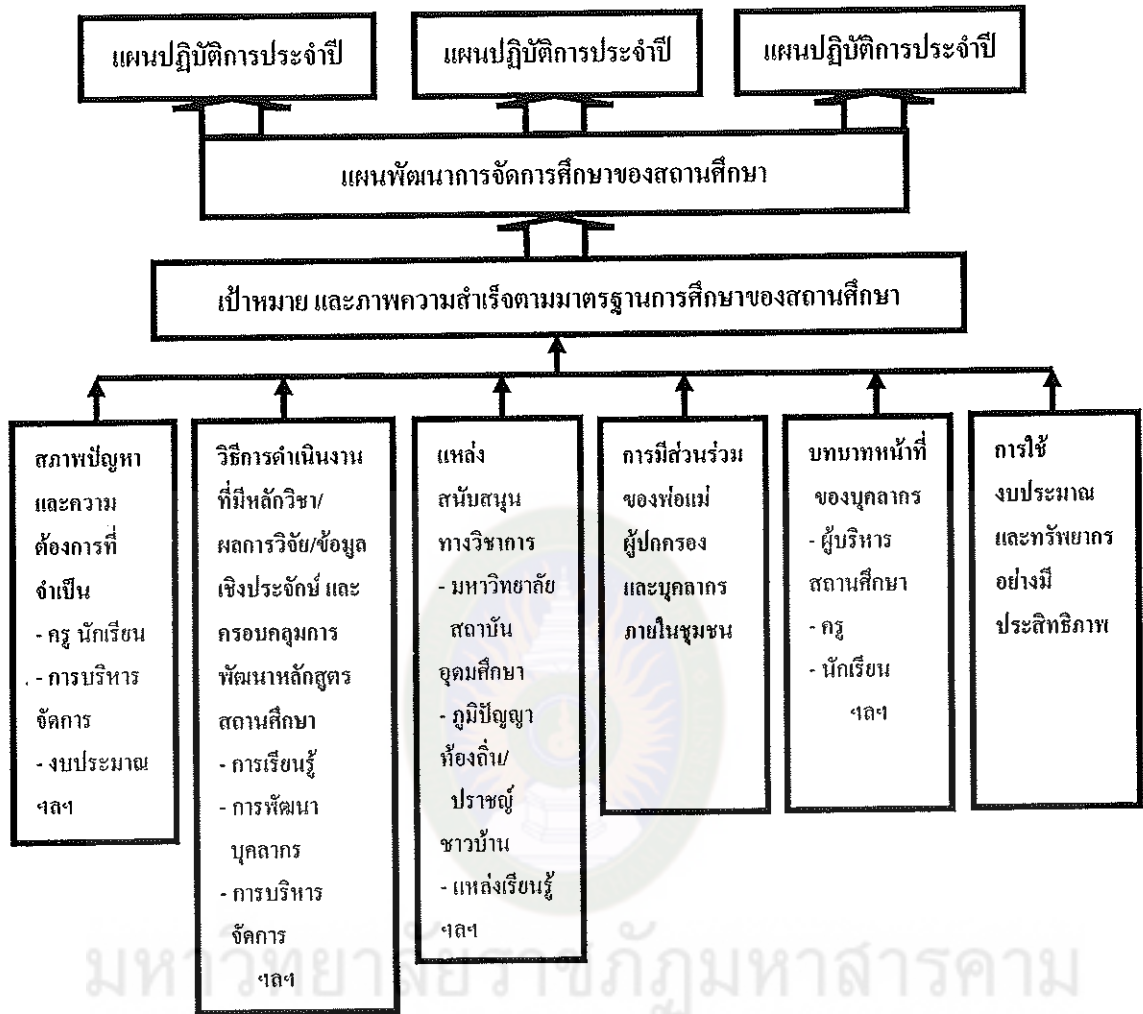
สรุปได้ว่า การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผลและการประกันคุณภาพทางการศึกษามาตรฐานการศึกษา ของชาติ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานเขตพื้นที่การศึกษา และมาตรฐานสถานศึกษา มีการกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดความสะดวกและความเข้าใจตรงกัน ในการวัดและประเมินผลและการสื่อสารกับผู้เกี่ยวข้องในการกำหนดมาตรฐาน

7.2 การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

แผน (Plan) เป็นเอกสารที่แสดงโครงการ กิจกรรม วิธีการที่ได้ผ่านการคิดมาแล้วล่วงหน้า โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างละเอียดรอบคอบ สำหรับเป็นเครื่องชี้้นำ การดำเนินการใด ๆ ที่สอดคล้องกับเป้าหมาย วิสัยทัศน์ พันธกิจขององค์กร การวางแผน มักมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกรอบเวลาของการดำเนินการตามแผนอย่างชัดเจนในสถานศึกษาต้องมีการจัดทำแผน 2 ประเภท คือ 1) แผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งเป็นแผนที่มียุทธศาสตร์ระยะยาวการพัฒนาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา อาจเป็นแผน 3 ปี แผน 4 ปี หรือแผน 5 ปี แล้วแต่ความเหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษา แผนประเภทนี้จะสะท้อนกระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่จะใช้ใน

การพัฒนาหรือปรับปรุงเพื่อนำไปสู่เป้าหมายได้คุณภาพตามมาตรฐานที่วางไว้ (Strategic Plan / Improvement Plan) 2) แผนปฏิบัติการประจำปี (Action Plan / Operation Plan) ซึ่งแตกออกมาจากแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อดำเนินงานเป็นรายปี แผนปฏิบัติการประจำปีแต่ละปีควรมีจุดเน้นที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม นอกจากความชัดเจนในการดำเนินกิจกรรมตามกรอบเวลา สถานที่ งบประมาณ ผู้รับผิดชอบแล้ว สถานศึกษาต้องกำหนดกิจกรรมการติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน ความก้าวหน้าของการดำเนินงาน การปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ราบรื่น คล่องตัว มีการประเมินตนเอง อันนำไปสู่การได้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อนำไปเขียนรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาต่อไป

การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ต้องผ่านการคิดและวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์มาแล้วอย่างรอบด้านและรอบคอบ โดยอาจใช้วิธี SWOT Analysis, Balanced Scorecard หรือวิธีการอื่น ๆ ที่สถานศึกษาเห็นว่าเหมาะสม สำหรับเป็นเข็มทิศชี้ทางการดำเนินงานตามกลยุทธ์เพื่อนำไปสู่การบรรลุตามวิสัยทัศน์ และมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษาวางเป้าหมายไว้ ส่วนการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีจะมีการระบุวัตถุประสงค์ เป้าหมาย การจัดสรรทรัพยากร และกรอบเวลาของการดำเนินงานตามแผนอย่างชัดเจนในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สถานศึกษาสามารถตรวจสอบตนเองได้ว่าเป็นแผนพัฒนาที่มีคุณภาพหรือไม่ โดยพิจารณาจากประเด็นที่กฎกระทรวงกำหนดให้ต้องดำเนินการ ดังนี้ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการที่จำเป็นของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ 2) กำหนดวิสัยทัศน์พันธกิจ เป้าหมาย และความสำเร็จของการพัฒนาไว้อย่างชัดเจน และเป็นรูปธรรม 3) กำหนดวิธีดำเนินงานที่มีหลักวิชา ผลการวิจัย หรือข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อ้างอิงได้ ให้ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษาด้านการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนานุเคราะห์ และการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ 4) กำหนดแหล่งวิทยากรภายนอกที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการ 5) กำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรของสถานศึกษาและผู้เรียนรับผิดชอบและดำเนินงานตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ 6) กำหนดบทบาทหน้าที่และแนวทางการมีส่วนร่วมของบิดา มารดา ผู้ปกครอง และองค์กรชุมชน 7) กำหนดการใช้งบประมาณและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และ 8) จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี

แผนภาพที่ 14 การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

ที่มา : กรมวิชาการ. 2545 : 64

ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในทศวรรษหน้านั้น สถานศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องเข้าใจบริบทและความต้องการของสถานศึกษาเอง โดยการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นภายใต้สถานการณ์ที่เป็นอยู่ มีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อ้างอิงได้ทั้งผลการประเมินตนเอง ผลการประเมินภายนอก ผลการประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา ผลการทดสอบระดับชาติ รวมทั้งผลการวิจัยจากการทำวิจัยชั้นเรียนของครูแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผน โครงการ/กิจกรรมหรือนวัตกรรมที่นำมาใช้สอดคล้องกับการแก้ปัญหาและความต้องการ ใช้แหล่งวิทยาการที่อยู่

ใกล้เคียงให้เป็นประโยชน์ และที่สำคัญมากที่สุดประการหนึ่งคือบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ต้องมีจิตสำนึกร่วมในการจัดการศึกษาให้ถึงเป้าหมายที่หวังไว้ร่วมกัน (กรมวิชาการ. 2545 : 64 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553 : 13-15 ; สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2547 : 15 – 16)

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2545 : 26) ให้ใช้แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษา เป็นกรอบงานเพื่อการปรับปรุงแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยสถานศึกษา ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันทำ และ สุวิมล กาญจนะโกมล (2551 : เว็บไซต์) กล่าวถึงการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ การศึกษาว่า เป็นแผนที่ใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความจำเป็นและมี แผนปฏิบัติการประจำปีรองรับ กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายของการพัฒนาอย่าง ต่อเนื่องชัดเจน ครอบคลุมการพัฒนาผ่านการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของบุคคลหลายฝ่าย(Bugg. 2000 : 325 ; Floit. 2000 : 198; Atria. 1999 : 126 ; Berrett. 2001 : 3002 – A ; Fuinlong. 2001 : 4691-A ; ชนม์ชกรณ์ วรอินทร์. 2549 : 236 – 244 ; เหนียว สีลาวงศ์. 2551 : 192 – 198 ; กรมวิชาการ. 2544 : 30 – 46 ; ทนงค์ บุญช่วย. 2548 : 21-27 ; ชีวิน ทองศรี. 2551 : 148 – 159 ; ธงชัย บุญเรือง. 2547 : 8 – 9 ; ธนวรรณ บัวขุนเณร. 2550 : 25 – 26 ; กรมวิชาการ. 2545 : 64 ; สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553 : 13 – 14 ; คทายุทธ์ มิตรสูงเนิน. 2542 : 126 ; มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2545 : 32 – 33) ; ประไพพรรณ ยศกลาง. 2551 : 11 – 12 และประสิทธิ์ พ้องเสียง. 2553 : 21-22)

ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 (2553 : 13-15) ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย การยกระดับสัมฤทธิ์ของนักเรียน พัฒนาคุณภาพของ โรงเรียนให้เข้าสู่มาตรฐาน การพัฒนา ประสิทธิภาพและคุณภาพมัธยมศึกษาตอนปลาย และยกเครื่องระบบพัฒนาบุคลากรด้วย การจัดทำแผนอย่างเป็นระบบพื้นฐานของข้อมูลสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และแนวปฏิบัติที่ชัดเจน สมบูรณ์ครอบคลุมการพัฒนาทุกกิจกรรมที่เป็น ส่วนประกอบหลักของการจัดการศึกษา และเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดอย่างสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ และมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สรุปได้ว่า การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา หมายถึง การที่สถานศึกษามีแผนพัฒนาสถานศึกษาที่มุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ เป็นพื้นฐานของข้อมูลสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และแนวปฏิบัติที่ชัดเจน สมบูรณ์ ครอบคลุมการพัฒนาทุกกิจกรรมที่เป็นส่วนประกอบหลักของการจัดการศึกษาและเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายแต่ละกิจกรรมที่กำหนดอย่างสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

7.3 การจักระบบบริหารและสารสนเทศ

การพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุตามมาตรฐานที่สถานศึกษากำหนดไว้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจักระบบการบริหารสถานศึกษาและระบบสารสนเทศเพื่อการดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้ 1) การจักระบบบริหารสถานศึกษา สถานศึกษาสามารถจักระบบบริหาร โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎี หรือผลงานวิจัยที่มีความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ใช้เทคนิคการบริหารและการจัดการให้สามารถดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย เช่น การใช้วงจรพัฒนาคุณภาพ (PDCA) ของเดมิง (Deming Cycle) การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (TQM) เป็นต้น โดยการจักระบบโครงสร้างการบริหารสถานศึกษา ควรจัดให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด ที่มีการแบ่งงานเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ทั้งนี้ การบริหารงานตามโครงสร้างของสถานศึกษา สถานศึกษาที่มีขนาดใหญ่หรือใหญ่พิเศษจำเป็นต้องมีคณะกรรมการหลายระดับ หลายฝ่าย นับตั้งแต่ระดับบริหาร/อำนวยการ ระดับกลุ่มสาระการเรียนรู้ ระดับชั้น หรือมีการตั้งคณะทำงานเฉพาะขึ้นเพื่อรับผิดชอบงานเป็นคราว ๆ ไป สถานศึกษานขนาดกลางซึ่งจะมีความคล่องตัวมากที่สุดก็จำเป็นต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ กำหนดผู้รับผิดชอบงานที่เหมาะสม เน้นการทำงานร่วมกันเป็นทีมให้มากที่สุด สำหรับสถานศึกษานขนาดเล็กควรเน้นลักษณะการทำงานแบบบูรณาการ เช่น รวมงานวิชาการและงานงบประมาณไว้ด้วยกันเพราะทุกงานต้องเกี่ยวข้องกับการใช้เงิน หรือรวมงานวิชาการกับงานบุคลากรเพราะการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนต้องเกี่ยวข้องกับครู ครูทุกคนต้องทำงานบริหารทั่วไปได้ เป็นต้น ดังนั้นการทำงานในรูปแบบคณะกรรมการอาจมีความจำเป็น

น้อยมากสำหรับสถานศึกษาขนาดเล็กเพราะบุคลากรมีอยู่เพียงไม่กี่คน ซึ่งทุกคนจึงต้องมีแผนการทำงานของตนเองควบคู่กับแผนการสอนด้วย เพื่อเป็นการตรวจสอบการทำงานเป็นระยะตามวงจรคุณภาพ มีการปรับปรุงงานทันทีที่ไม่ทำให้งานค้างคั่ง จึงมีเวลาให้กับการพัฒนาการเรียนการสอนได้เต็มที่และ 2) การจัดระบบสารสนเทศสถานศึกษาควรมีการจัดระบบสารสนเทศให้เป็นหมวดหมู่ ครอบคลุมและเพียงพอต่อการนำไปใช้ในการวางแผนการจัดการศึกษา สืบค้นได้ง่ายและรวดเร็ว ผู้รับผิดชอบดูแลสารสนเทศของสถานศึกษาต้องทำงานอย่างมีระบบ โดยมีการกำหนดกรอบการเก็บข้อมูลเฉพาะที่จำเป็น วางแผนการเก็บข้อมูล ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่าย สร้างความเข้าใจให้ทุกฝ่ายความตระหนักถึงความจำเป็นในการเก็บข้อมูลและสารสนเทศเพื่อให้เกิดความร่วมมือ และให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ข้อมูลและสารสนเทศทั้งหลายล้วนต้องได้จากครูและบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาทั้งสิ้น เมื่อมีความเข้าใจที่ถูกต้อง การได้มาซึ่งข้อมูลก็จะมีคุณภาพถูกต้องและได้ข้อมูลที่จำเป็นปัจจุบัน ข้อมูลและสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษามีหลายด้านเช่น ข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียน วิธีการ/รูปแบบ/นวัตกรรมจัดการเรียนการสอนของครู วิธีการ/รูปแบบการบริหารจัดการของสถานศึกษา การมีส่วนร่วมพัฒนาการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา สถิติและผลการใช้แหล่งเรียนรู้ในและนอกสถานศึกษา วิธีการ/จำนวนครั้ง/จำนวนโครงการที่สถานศึกษา และชุมชนร่วมกันพัฒนาเพื่อสร้างให้เกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น ดังนั้น ข้อมูลและสารสนเทศที่นับว่ามีความสำคัญและจำเป็นที่สุดคือ ข้อมูลและสารสนเทศที่เกี่ยวกับผู้เรียน สถานศึกษาจะต้องจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล และต้องทำให้เป็นปัจจุบันในทุกภาคเรียน เพื่อการวางแผนและปรับปรุงการดำเนินงานได้ทันเหตุการณ์ การมีระบบข้อมูลและสารสนเทศจึงจะนับว่าได้ประโยชน์อย่างแท้จริง การจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศ สามารถจัดเก็บในรูปแบบของแฟ้มเอกสาร หรือจัดเก็บโดยใช้ระบบต่างๆ จากคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เรียนและบุคลากรของสถานศึกษา ปัจจุบันสถานศึกษาใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการบันทึกข้อมูล ประมวลผลแล้วสรุปเป็นสารสนเทศเพื่อการใช้งานได้ทันที ซึ่งการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ช่วยลดภาระในเรื่องนี้ได้อย่างมาก (กรมวิชาการ. 2545 : 64 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : 13 – 15 และ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2547 : 15 – 16)

นอกจากนี้แนวทางการจัดระบบบริหารและสารสนเทศในสถานศึกษา ประกอบด้วย การเตรียมการและดำเนินการจัดทำระบบสารสนเทศที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา 5 ด้าน คือ สารสนเทศพื้นฐาน สารสนเทศที่เกี่ยวกับผู้เรียน สารสนเทศเพื่อบริหารวิชาการ สารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ และสารสนเทศเพื่อการรายงานดังนี้ (กรมวิชาการ. 2544 : 30-46)

1. ระบบสารสนเทศสถานศึกษาและสารสนเทศภายในสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ซึ่งมุ่งสร้างความมั่นใจแก่ผู้เรียน ได้รับคุณภาพ และจะพัฒนาให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์และภารกิจที่ชัดเจนและ จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในการจัดทำวิสัยทัศน์และภารกิจเพื่อจัดทำแผนดังกล่าว ต้องใช้ข้อมูลและสารสนเทศพื้นฐานที่จำเป็นเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของท้องถิ่น เช่น ที่ตั้งของ สถานศึกษา ความต้องการของชุมชน สภาพผู้เรียน จุดเด่นจุดด้อยในด้านต่างๆ ภาพรวมจุดแข็ง ของสถานศึกษาเพื่อนำมาประกอบการจัดทำแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้บรรลุตามมาตรฐาน หลักสูตร และเมื่อสถานศึกษาดำเนินงานตามแผนแล้วจะต้องมีการตรวจสอบและทบทวน คุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องมีข้อมูลและสารสนเทศเกี่ยวกับ กระบวนการดำเนินงานและผลของการดำเนินงานที่มุ่งเป้าหมายไปยังคุณลักษณะของผู้เรียน สารสนเทศจากผลของการตรวจสอบและทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา จะนำไปสู่การวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาต่อไปเป็นวงจร เพื่อพัฒนา คุณภาพอย่างต่อเนื่อง

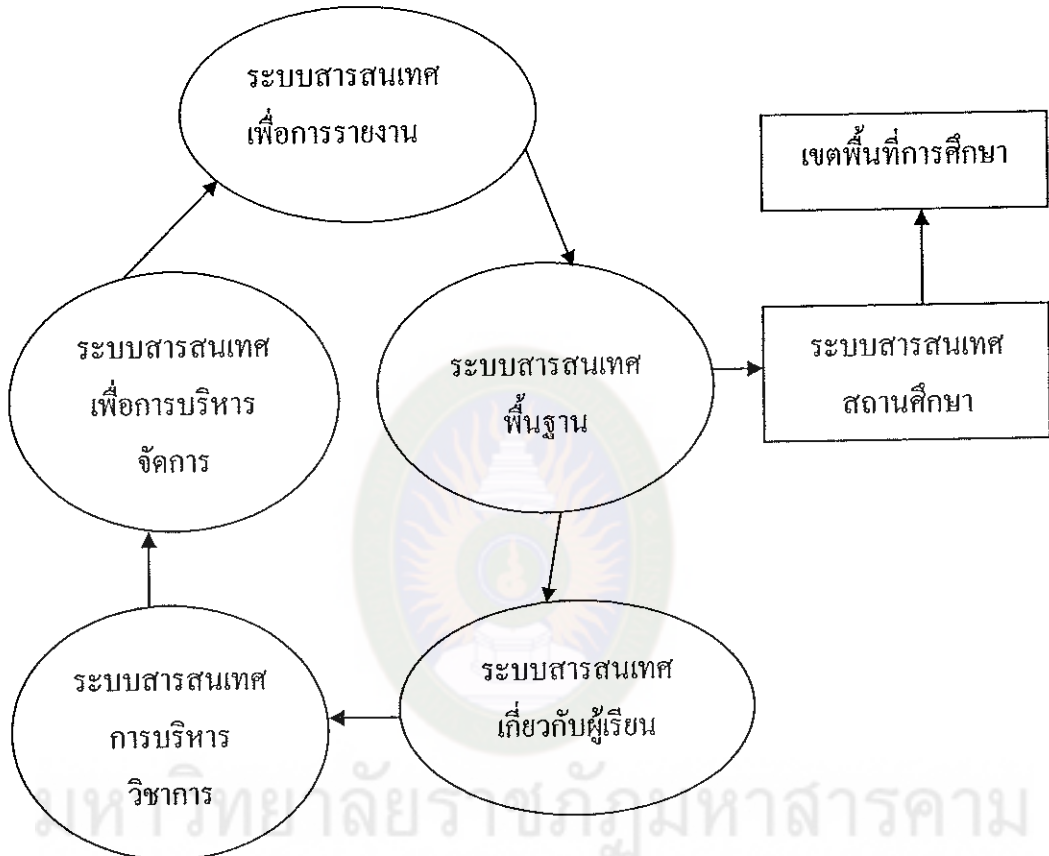
2. ความสำคัญของระบบสารสนเทศ สถานศึกษาที่มีระบบสารสนเทศ ที่สมบูรณ์ครบถ้วนเป็นปัจจุบัน เรียกใช้ได้สะดวกและตรงตามความต้องการ จะช่วยให้ สถานศึกษาสามารถดำเนินงานพัฒนาคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการสร้างความมั่นใจที่ตั้งอยู่บนรากฐานของหลักวิชาการ หลักข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้ มีขบวนการวิเคราะห์และประเมินผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ หลักตรรกะและความสมเหตุสมผล เพราะสารสนเทศทั้งหลายนั้นนอกจากจะใช้ในการวางแผนการดำเนินงานและประกอบการ ตัดสินใจแล้วยังนำไปสู่การพัฒนาแนวความคิดและสร้างทางเลือกใหม่ ๆ ในการดำเนินการ ต่าง ๆ

3. ระบบข้อมูลสารสนเทศที่มีคุณภาพ เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเครื่องชี้้นำในการบริหารและดำเนินงานทางการศึกษาได้นั้น จะต้องมีความภาพทั้งในด้านความถูกต้อง เชื่อถือได้มีความเป็นปัจจุบันสามารถตอบสนองผู้ใช้ได้ทันเหตุการณ์ การสร้างระบบข้อมูลและสารสนเทศให้มีคุณภาพจึงควรคำนึงถึงปัจจัยต่อไปนี้ 3.1) มีการตรวจสอบความถูกต้อง (Verifiability) 3.2) มีความถูกต้องแม่นยำ (Accuracy) 3.3) มีความสมบูรณ์และครอบคลุม (Comprehensiveness) 3.4) มีความชัดเจน (Clarity) 3.5) มีความเกี่ยวข้องตรงต่อความต้องการของผู้ใช้ (Relevance) 3.6) มีความยืดหยุ่น (Flexibility) 3.7) ใช้ง่าย รวดเร็ว (Accessibility) และ 3.8) สามารถจัดระบบตั้งแต่การเตรียมข้อมูล การประมวลผล รายงาน ในเวลาที่ทันต่อเหตุการณ์ (Timeliness) การสร้างข้อมูลสารสนเทศที่มีคุณภาพดังกล่าวข้างต้น จะนำไปสู่การมีสารสนเทศที่มีคุณภาพทั้งในด้านของความถูกต้องสมบูรณ์ ตรงกับความต้องการใช้ และทันต่อการใช้งาน

4. การจัดระบบสารสนเทศสามารถจำแนกตามวิธีการดำเนินการออกเป็น 3 ระบบ ซึ่งแต่ละระบบมีจุดเด่นและจุดด้อยสรุปได้ดังนี้ 4.1) ระบบทำด้วยมือ (Manual System) เป็นระบบที่เก็บโดยการใช้เอกสารในรูปแบบต่าง ๆ ระบบนี้มีข้อดีคือ ค่าใช้จ่ายน้อย ส่วนข้อเสียคือ การเรียกใช้ไม่สะดวกและไม่ทันการหากจัดระบบเพิ่มเอกสารไม่เหมาะสมเท่าที่ควร 4.2) ระบบกึ่งอัตโนมัติ (Semi-Automation) ระบบนี้ใช้มือทำส่วนหนึ่ง และใช้เครื่องกลส่วนหนึ่ง กล่าวคือ ส่วนที่เป็นเอกสารต่างๆทำด้วยมือ และส่วนที่สร้างด้วยสารสนเทศใช้คอมพิวเตอร์เข้ามาช่วย ระบบนี้มีข้อดีคือ ค่าใช้จ่ายไม่สูง การฝึกอบรมบุคลากรไม่มากนัก แต่มีข้อเสียคือถ้ารูปแบบเอกสารไม่เหมาะสมการปฏิบัติงานไม่เหมาะสม การดำเนินงานล่าช้าหากข้อมูลออกจากเอกสารผิดพลาด ระบบนี้ทำได้ดีก็ต่อเมื่อส่วนที่ทำด้วยมือสมบูรณ์แบบ ได้แก่ การกรอกข้อมูลครบ ถูกต้องตรวจสอบอย่างดี และ 4.3) ระบบอัตโนมัติ (Full-Automation) เป็นระบบที่ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ดำเนินงานระบบนี้ ต้องมีการออกแบบให้เข้ากับลักษณะงาน เนื่องจากเครื่องคอมพิวเตอร์ที่สร้างมาจะมีลักษณะและขนาดของเครื่องแตกต่างกัน

การจัดทำสารสนเทศในสถานศึกษาจึงมีความสำคัญ และเป็นประโยชน์สำหรับบุคลากรทุกคนในองค์กร มีข้อมูลประกอบพัฒนางาน สร้างทางเลือกใหม่ ๆ ในการดำเนินงานมีความจำเป็นที่ต้องใช้ข้อมูลและสารสนเทศในการวางแผนตัดสินใจ กำหนดนโยบาย และทิศทางการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาสารสนเทศที่แสดงถึงผล

การปฏิบัติงาน ย่อมทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถตรวจสอบการทำงานของตนเอง ตลอดจนข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นสามารถนำมาวิเคราะห์ปัญหาและนำมาปรับปรุงงานของตนให้ดียิ่งขึ้น ระบบสารสนเทศของสถานศึกษา ดังแผนภาพที่ 15

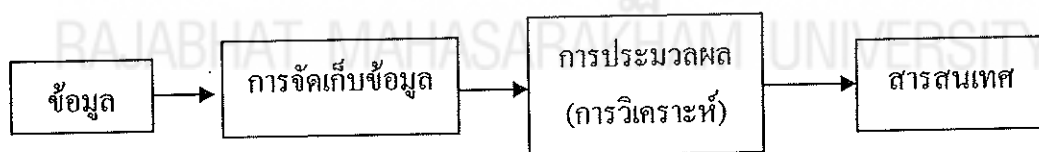
แผนภาพที่ 15 การจัดระบบสารสนเทศของสถานศึกษา

จากแผนภาพที่ 15 สรุปได้ว่า ระบบสารสนเทศพื้นฐานของสถานศึกษา ประกอบด้วยข้อมูลและสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับภาพรวมของสถานศึกษา สภาพเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ความต้องการของชุมชน สภาพการบริหารและการจัดการตามโครงสร้าง และภารกิจระบบสารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียน เป็นระบบสารสนเทศรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนทั้งหมดสารสนเทศส่วนนี้เกิดจากผู้สอนหรือผู้ปฏิบัติงานระบบสารสนเทศการบริหาร วิชาการ เป็นการจัดระบบสารสนเทศเกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนการสอน การวัดและ การประเมินผล การพัฒนากิจกรรมแนะแนวและการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนระบบ สารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการสารสนเทศประเภทนี้ต้องมีการประเมินผลรวม

มีการเปรียบเทียบข้อมูลอย่างถูกต้องและทันสมัย จึงมีความหมายต่อการจัดการและการบริหารงานอย่างเต็มประสิทธิภาพระบบสารสนเทศเพื่อการรายงาน สืบเนื่องจากการที่สถานศึกษาทุกแห่งจะต้องรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี เพื่อรายงานต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่รับผิดชอบหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงรายงานผู้ปกครองชุมชนและสาธารณชนได้รับทราบสารสนเทศส่วนนี้จึงเป็นการนำข้อมูลและสารสนเทศ ทั้ง 4 ส่วนที่กล่าวข้างต้นมาสรุปเป็นภาพรวมที่เข้าใจง่ายกะทัดรัด ระบุผลสำเร็จตามสภาพและผลการพัฒนาที่เกิดขึ้น ได้แก่คุณภาพด้านผู้เรียน คุณภาพด้านการจัดการเรียนการสอนคุณภาพด้านการบริหารจัดการด้านความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

การนำสารสนเทศไปใช้ต้องประกอบด้วยข้อมูลและสารสนเทศพื้นฐาน สารสนเทศด้านการบริหารจัดการ และด้านวิชาการ แต่จะต้องมีการสรุปผลและเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งอื่นทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา หลักสำคัญในการใช้ข้อมูลและสารสนเทศนั้น ไม่ว่าจะเพื่อการใดก็ตามย่อมต้องประกอบด้วยการตัดสินใจทุกครั้ง ซึ่งหมายถึงว่า การใช้ข้อมูลและสารสนเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาต้องคำนึงอยู่เสมอว่า สารสนเทศจะต้องเที่ยงตรงเชื่อถือได้ โดยเฉพาะผู้บริหารที่จะใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจวางแผนเพื่อพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา หรือเพื่อการตัดสินใจในระดับนโยบาย

5. องค์ประกอบของระบบสารสนเทศมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน ดังแผนภาพที่ 16

แผนภาพที่ 16 องค์ประกอบของระบบสารสนเทศ

จากแผนภาพที่ 16 สรุปได้ว่า ข้อมูลเป็นข้อเท็จจริงของสถานศึกษา และบริบทของสถานศึกษาแต่ละแห่ง เป็นปัจจัยนำเข้าของระบบสารสนเทศ การจัดเก็บข้อมูลเป็นการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศที่มีอยู่ หรือที่ได้มาอย่างมีระบบ สะดวกต่อการนำมาประมวลผลหรือนำมาใช้ประโยชน์ และสามารถแก้ไขปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันได้ง่าย การประมวลผลหรือการวิเคราะห์ เป็นการกำหนดความสัมพันธ์ของข้อมูล จัดกระทำ

ข้อมูลเพื่อให้เหมาะสมต่อการนำไปใช้ ซึ่งวิธีการประมวลผลข้อมูลเพื่อให้ได้สารสนเทศที่มีอยู่ ดังนั้นสารสนเทศเป็นข้อมูลที่ผ่านการประมวลผลหรือการวิเคราะห์แล้วเป็นผลผลิตของระบบที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ปัจจุบันในการจัดเก็บข้อมูลและการประมวลผลหรือการวิเคราะห์ข้อมูลมักมีการใช้เทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือที่จะทำให้การดำเนินการดังกล่าวสามารถกระทำได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง ทั้งนี้การประมวลผลอาจจัดกระทำในลักษณะข้อมูลเชิงคุณภาพตามกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพก็ได้

6. การเตรียมการจัดทำระบบสารสนเทศในสถานศึกษาควรมีการเตรียมโครงการกำหนดผู้รับผิดชอบตลอดจนรายการหรือแหล่งข้อมูลที่จะต้องให้มีแนวทางดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 6.1) แต่งตั้งคณะทำงาน ประกอบด้วยบุคลากรทุกฝ่ายของสถานศึกษาทำหน้าที่รวบรวมข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล ประมวลผลข้อมูล ตลอดจนจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศให้สะดวกต่อการนำไปใช้ และ 6.2) กำหนดวัตถุประสงค์ในการใช้สารสนเทศ

7. การดำเนินการจัดระบบสารสนเทศในกระบวนการจัดระบบสารสนเทศ โดยทั่วไปมีขั้นตอนดำเนินงานหลัก ๆ 5 ขั้นตอนดังนี้ 7.1) การรวบรวมข้อมูลมีการจำแนกข้อมูลเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ตามวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ 7.1.1) แหล่งปฐมภูมิ (Primary sources) ข้อมูลที่ได้จากแหล่งนี้ได้จากแหล่งที่เกิดของข้อมูลโดยตรง เช่น การแสดงออกของนักเรียน พฤติกรรมของครู เป็นต้น 7.1.2) แหล่งทุติยภูมิ (Secondary sources) ข้อมูลที่ได้จากแหล่งนี้ได้จากการที่ผู้อื่นหรือหน่วยงานอื่นเก็บรวบรวมไว้ก่อนแล้วส่วนใหญ่อยู่ในรูปสิ่งพิมพ์ เอกสารรายงาน หรือหลักฐานต่างๆ การใช้ข้อมูลประเภทนี้จะต้องระมัดระวัง เพราะอาจได้ข้อมูลที่ไม่เป็นปัจจุบัน ส่วนก็คือประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ นั้น จะต้องกำหนดรายการข้อมูลที่ต้องการ กำหนดวิธีการจัดเก็บ สร้างเครื่องมือในการจัดเก็บให้สอดคล้องกับลักษณะของข้อมูล และแหล่งข้อมูล เช่น แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบบันทึก เป็นต้น 7.2) การตรวจสอบข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ ก่อนที่จะนำไปประมวลผลควรมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อน เนื่องจากในการจัดเก็บและการบันทึกข้อมูลอาจจะมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นได้เสมอ การตรวจสอบข้อมูลโดยทั่วไปกระทำใน 3 ลักษณะ คือ ความถูกต้องของข้อมูล ความสมบูรณ์ของข้อมูล และความเป็นปัจจุบันของข้อมูล 7.3) การประมวลผลของข้อมูลเป็นการนำข้อมูลมาประมวลผลให้เป็นสารสนเทศหรือเป็นการเปลี่ยนแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบที่นำไปใช้ประโยชน์ ข้อมูลใดที่เป็นสารสนเทศอยู่แล้วก็นำมาจัดกลุ่มตาม

ลักษณะและประเภทของสารสนเทศซึ่งการประมวลผลนั้นอาจเป็นการจัดหมวดหมู่ การเรียงลำดับ การแจกแจง รวมถึงการใช้สูตรทางคณิตศาสตร์ การดำเนินการอาจใช้ ตั้งแต่วิธีการง่าย ๆ ที่เรียกว่า ทำด้วยเครื่องมือเล็กๆมาช่วยจนถึงการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ คือ คอมพิวเตอร์ก็ได้ (7.4) การนำเสนอข้อมูลและสารสนเทศ ข้อมูลที่ผ่านการประมวลผล หรือจัดทำจนเป็นสารสนเทศที่มีความหมายชัดเจน มีความกะทัดรัด ตรงต่อความต้องการ และสะดวกต่อการนำไปใช้ อาจนำเสนอผู้ใช้ในรูปของตาราง แผนภาพ กราฟ หรือ การบรรยายก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของการนำไปใช้และลักษณะของสารสนเทศ นั้น ๆ และ (7.5) การจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศ เป็นการจัดเก็บทั้งส่วนที่เป็นข้อมูลและ ส่วนที่เป็นสารสนเทศไว้ในสื่อต่าง ๆ อย่างเป็นระบบสะดวกต่อการค้นหาเพื่อนำมาใช้ ประโยชน์ การจัดเก็บอาจเป็นแฟ้มเอกสารหรือแฟ้มอิเล็กทรอนิกส์ตามศักยภาพของ สถานศึกษา แต่ต้องคำนึงถึงระบบของการค้นหาให้สะดวกต่อการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน การนำข้อมูลไปประมวลผลใหม่รวมทั้งการนำสารสนเทศไปใช้ ประโยชน์ในงานต่างๆ (Bugg. 2000 : 325 ; Floit. 2000 : 198; Atria. 1999 : 126 ; Berrett. 2001 : 3002 – A ; Fuinlong. 2001 : 4691-A ; ชนม์ชกรณั วรรณินทร์. 2549 : 236 – 244 ; เหนียว คีลาวงศ์. 2551 : 192 – 198 ; ทนงค์ บุญช่วย. 2548 : 21-27 ; ชีวิน ทองศรี. 2551 : 148 – 159 ; ธงชัย บุญเรือง. 2547 : 8 – 9 ; ธนวรรณ บัวขุนเณร. 2550 : 25 – 26 ; คชายุทธ์ มิตรสูงเนิน. 2542 : 126 ; อุทุมพร จามรมาน. 2543 : 60 – 61 ; มหาวิทยาลัย มหาสารคาม. 2545 : 32 – 33) ; ประไพพรรณ ยศกลาง. 2551 : 11 – 12 และ ประสิทธิ์ พ้องเสียง. 2553 : 21-22)

ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 (2553 : 20)

การจัดระบบบริหารและสารสนเทศด้วยการจัดทำโครงสร้างการบริหารจัดการให้เอื้อต่อ การดำเนินงานทุกคนมีส่วนร่วมและมีการประชาสัมพันธ์กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง จากสถาบันการศึกษาและหน่วยงานอื่น โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อกำหนดแนวทาง ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ และแต่งตั้งคณะบุคคลทำการตรวจสอบ ทบทวนและรายงาน คุณภาพการศึกษาและจัดให้มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อนำมากำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและแผนพัฒนา

สรุปได้ว่า การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ หมายถึง การจัดทำ

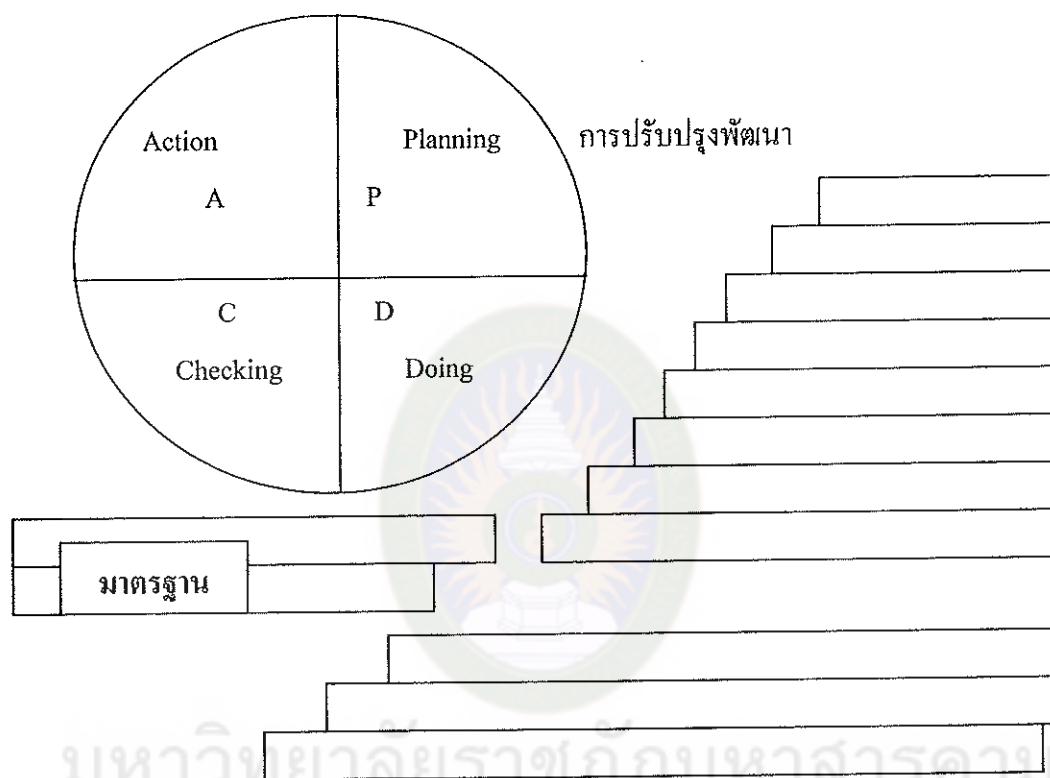
โครงสร้างการบริหารจัดการให้เอื้อต่อการดำเนินงานทุกคนมีส่วนร่วมและมีการ ประชาสัมพันธ์กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อกำหนดความต้องการร่วมกัน

ระหว่างบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแนวทางให้ความเห็นและข้อเสนอแนะและแต่งตั้ง คณะบุคคลทำการตรวจสอบทบทวนและรายงานคุณภาพการศึกษาและจัดให้มีข้อมูล ที่เพียงพอในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อนำมากำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ และ แผนพัฒนาวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยระบุข้อมูลลักษณะของวิธีการและเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูล และแหล่งข้อมูล รวมทั้งจัดหาและหรือสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล โดยคำนึงถึงความถูกต้องเป็นปัจจุบันของข้อมูล อีกทั้งวิเคราะห์ข้อมูลและเก็บรักษาให้เป็น หมวดยุติใช้ได้สะดวก และนำไปใช้ประโยชน์ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ ตลอดจนปรับปรุง และพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศอย่างต่อเนื่อง

7.4 การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

แผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น เปรียบเสมือนเข็มทิศ ชี้ทางการทำงานเพื่อให้ทุกคนทุกฝ่ายมีเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานที่ไม่ขัดแย้งกัน แต่แผนจะ ไม่มีความหมายถ้าการดำเนินงานของบุคลากรในสถานศึกษาไม่ดำเนินงานตาม แผน ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการควบคู่กับการบริหารจัดการด้วยระบบ คุณภาพและระบบคุณธรรม ย่อมสร้างคนที่มีคุณภาพให้เกิดขึ้น ได้ไม่ยากนัก ผู้บริหารจะ ทำหน้าที่จัดสิ่งอำนวยความสะดวก สนับสนุนทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ดูแล กำกับ ติดตาม และนิเทศงานของบุคลากร ทุกคน/ทุกฝ่าย เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้ปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดไว้ ให้ความสำคัญ การดำเนินงานและปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่องจนเป็นปกติวิสัย ครูต้องทำหน้าที่จัดการเรียน การสอนอย่างเต็มศักยภาพ และเต็มเวลา แบ่งเวลาหรือบริหารเวลาในการปฏิบัติงานตาม แผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีได้อย่างเหมาะสม และบรรลุผลสำเร็จตามแผน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานตาม แผนงาน/โครงการ/กิจกรรมเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน ซึ่งทุกคนที่เกี่ยวข้องจะปฏิบัติตาม หน้าที่และบทบาทของตนเองอย่างดีที่สุดและภาคภูมิใจในความสำเร็จร่วมกัน ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาสถานศึกษา ผู้บริหารจึงควรเป็นผู้นำ ในการปฏิบัติงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ที่กำหนดไว้ รวมทั้งมีการส่งเสริม สนับสนุน กำกับ ติดตาม และให้ความช่วยเหลือแก่บุคลากรทุกคน/ทุกฝ่าย ให้สามารถ ปฏิบัติงานได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ (กรมวิชาการ. 2545 : 64 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553 : เว็บไซต์)

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2545 : 20) กล่าวถึงวงจรเดมมิ่งว่า เป็นกระบวนการหนึ่ง ซึ่งนิยมนำมาใช้ในการบริหารจัดการในการดำเนินงานที่แสดงถึง การทำงานที่สมบูรณ์ เป็นระบบดังแผนภาพที่ 17

แผนภาพที่ 17 วงจรการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

จากแผนภาพที่ 17 กำหนดให้ P = แผน D = ดำเนินงาน C = ตรวจสอบผล และ A = ปฏิบัติการวางแผนใหม่ ในการดำเนินการโดยใช้วงจร PDCA (Plan – Do – Check – Action) เริ่มจากการกำหนดเป้าหมาย หรือมาตรฐานของสถานศึกษาแล้วดำเนินการตามแผน (D) ในขณะที่ดำเนินการก็ดำเนินการตรวจสอบ (C) ว่าการดำเนินการไปแล้วนั้นนำไปสู่เป้าหมายหรือไม่เพียงใด แล้วนำผลการตรวจสอบนั้น มาใช้แก้ไขปรับปรุง (A) แล้ววางแผนให้การดำเนินงานในข้อต่อไปดีขึ้น และการดำเนินการดังกล่าวจะต้องให้เป็นวงจรตลอดเวลา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : 1 - 15) กล่าวถึง การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาว่า โดยปกติสถานศึกษา มีแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติงานประจำปีอยู่แล้วควรได้ร่วมมือกับทุกฝ่าย วิเคราะห์ข้อมูลจากสารสนเทศของสถานศึกษาและศักยภาพของสถานศึกษาในทุก ๆ ด้าน ใช้บทเรียนจากจุดเด่นจุดด้อยที่ผ่านมา กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมาย การจัดการ ศึกษาของสถานศึกษาให้ชัดเจน โดยพยายามใช้ศักยภาพของสถานศึกษาอย่างคุ้มค่า ประหยัด และมีประสิทธิภาพแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษานี้เป็นหัวใจของการพัฒนา คุณภาพการศึกษาและนำไปสู่การประกันคุณภาพภายในและรองรับการประกันคุณภาพ ภายนอกต้องเริ่มประเมินจากแผนว่าเป็นแผนที่ดี ใช้ข้อมูลศักยภาพสถานศึกษาอย่างเต็มที่แล้ว และประเมินผลสำเร็จของงานตามแผน แผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา จึงต้องเป็นแผนที่ ทุกฝ่ายทุกคนควรมีส่วนร่วมต้องทำความเข้าใจร่วมกันให้ชัดเจน จัดทำไว้ให้ทุกคนเปิดอ่าน ได้บ่อย ๆ และทุกฝ่ายทุกหมวดวิชาหรือทุกหน่วยงานตาม โครงสร้างบริหารจัดการสามารถ นำไปจัดทำเป็นแผนปฏิบัติงานประจำปีของแต่ละหน่วยงานต่อไปได้อย่างสอดคล้องกัน (Bugg. 2000 : 325 ; Floit. 2000 : 198 ; Atria. 1999 : 126 ; Berrett. 2001 : 3002 - A ; Fuinlong. 2001 : 4691-A ; สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2547 : 15 - 16 ; ชนม์ขจรณ์ วรอินทร์. 2549 : 236 - 244 ; เหนียว สีลาวงศ์. 2551 : 192 - 198 ; กรมวิชาการ. 2544 : 30 - 46 ; ทนงค์ บุญช่วย. 2548 : 21-27 ; ชีวิน ทองศรี. 2551 : 148 - 159 ; ธงชัย บุญเรือง. 2547 : 8 - 9 ; ธนวรรณ บัวขุนเณร. 2550 : 25 - 26 ; กรมวิชาการ. 2545 : 64 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553 : 13 - 14 ; ประไพพรรณ ยศกลาง. 2551 : 11 - 12 และประสิทธิ์ พ้องเสียง. 2553 : 21-22)

ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จึงได้ดำเนินงาน ตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการกำกับ ติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องให้บรรลุเป้าหมายตามแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา ที่กำหนดไว้ โดยจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีที่ชัดเจนครอบคลุมงาน/โครงการของ สถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 (2553 : 18-19)

สรุปได้ว่า การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินงานที่ครอบคลุมการพัฒนาด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้ กระบวนการ เรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาบุคลากร และการบริหาร จัดการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ มีการกำกับ ติดตามการดำเนินงานตามบทบาท

หน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายอย่างต่อเนื่องให้บรรลุเป้าหมายตามแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาที่กำหนดไว้โดยจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีที่ชัดเจนครอบคลุม กลุ่มงาน/งาน/โครงการ กิจกรรมของสถานศึกษา

7.5 การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานตามแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา รวมถึงการจัดทำรายงานการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา พร้อมทั้งเสนอแนะมาตรการเร่งรัดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในการติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาคุณภาพศึกษานั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่ต่อเนื่อง เพื่อให้เห็นแนวโน้มการปฏิบัติงานว่าดีขึ้นหรือกำลังถดถอยลง และควรมีการปรับปรุงแก้ไขหรือเร่งพัฒนาในเรื่องใดบ้าง การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาจึงควรกระทำทุกปี ถือเป็นภาระประเมินตนเองของสถานศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การดำเนินงานทำได้ทั้งระหว่างและหลังการดำเนินงาน โดยความร่วมมือของบุคลากรในสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับคุณภาพผู้เรียนเป็นอันดับแรก และเชื่อมโยงถึงมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาในด้านอื่นๆ รวมถึงเอกลักษณ์ของสถานศึกษาด้วย ผลการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาในแต่ละครั้งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ให้กับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาบุคลากร และการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ นอกจากนี้กฎกระทรวงยังกำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษามีหน้าที่ในการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาอีกทางหนึ่งด้วย โดยให้ดำเนินการติดตามตรวจสอบอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกสามปี ทั้งนี้ในส่วน of สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรจัดทำแผนการติดตามตรวจสอบคุณภาพสถานศึกษาภายในเขตการศึกษาเพื่อให้สถานศึกษาทุกแห่งได้รับการตรวจสอบคุณภาพและได้รับประโยชน์จากการติดตามตรวจสอบครบถ้วน กรณีที่เขตพื้นที่การศึกษาใดมีสถานศึกษาในความดูแลรับผิดชอบจำนวนไม่มาก ควรมีการติดตามตรวจสอบเป็นประจำทุกปี ส่วนเขตพื้นที่การศึกษาที่มีสถานศึกษาอยู่ในความดูแลรับผิดชอบจำนวนมาก

ไม่สามารถตรวจสอบให้ครบได้ภายใน 3ปี ก็ควรมีการประสานงานโดยอาศัยบุคลากร/
ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถมาร่วมปฏิบัติการได้ ควรมีการแต่งตั้งคณะทำงาน
ในการออกติดตามตรวจสอบ มีการกำหนดกรอบการตรวจสอบที่ชัดเจน ซึ่งประเด็น
การตรวจสอบต้องสอดคล้องกับระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาและ
มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา มีการแจ้งผลการตรวจสอบให้สถานศึกษาทราบ
เปิดเผยผลการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาต่อสาธารณชนทราบด้วย ประโยชน์จาก
การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยเขตพื้นที่การศึกษาอย่างสม่ำเสมอ
จะทำให้ผู้ปกครอง ชุมชน หรือแม้แต่ผู้เรียนเองรับรู้ถึงปัญหา อุปสรรคการดำเนินงานพัฒนา
สถานศึกษา และหาทางปรับปรุงและพัฒนาาร่วมกัน รวมทั้งนำผลการตรวจสอบคุณภาพ
ไปปรับแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา หรือแผนปฏิบัติการประจำปี และใช้เป็น
ข้อมูลเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอกด้วย (กรมวิชาการ. 2545 : 64 ;
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553 : 1 – 15)

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2545 : 9-10) กล่าวว่า การตรวจสอบ
และทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เป็นกระบวนการประเมินตนเองของ
สถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยความร่วมมือของบุคลากรผู้ปกครอง
ชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นเป้าหมาย จุดเน้น และทิศทางการพัฒนาสถานศึกษา โดยมี
วัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อให้สถานศึกษาสามารถติดตาม รวบรวมข้อมูลความก้าวหน้า
ของการดำเนินงานและปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง 2) เพื่อรวบรวมการจัดระบบสารสนเทศ
และนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด
3) เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาและเป็นที่
ยอมรับ เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง 4) เพื่อเตรียมความพร้อมในการตรวจสอบ
จากภายนอกในการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เป็นการ
ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ โดยกำหนดสาระสำคัญของการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพ
การศึกษาไว้ดังนี้ 4.1) วิสัยทัศน์และภารกิจของสถานศึกษา วิสัยทัศน์และสภาพที่พึง
ปรารถนาในอนาคตที่อยู่บนพื้นฐานของความจริง บ่งบอกภารกิจของสถานศึกษา วิสัยทัศน์
ที่ดีต้องมีความชัดเจนสอดคล้องกับนโยบายของสถานศึกษา เกิดจากการมีส่วนร่วมของ
บุคลากรทุกฝ่ายเป็นความต้องการของท้องถิ่น 4.2) แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นแผน
ที่บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องได้ร่วมกันจัดทำอย่างมีระบบ มีความชัดเจนถูกต้องสอดคล้องกับ

มาตรฐานของสถานศึกษามีแนวทางกำกับติดตามและประเมินผลอย่างชัดเจน การตรวจสอบ และทบทวนแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มีอยู่แล้ว เสนอแนวทางเพื่อนำแผนไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพอย่างแท้จริงรวมทั้งจัดทำเอกสารเผยแพร่ให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องทราบ และนำไปปฏิบัติ 4.3) การเรียนการสอน เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นคุณภาพการเรียนรู้ตามมาตรฐานผู้เรียนของหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานครูออกแบบการเรียนรู้ตามสภาพจริง ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ เรียนรู้ จากการปฏิบัติด้วยตนเอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพัฒนาหลักสูตรสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์และวิธีการสอน กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและการตอบสนองของผู้เรียนได้ อย่างเหมาะสม 4.4) การเรียนรู้ ความก้าวหน้าและผลการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นผลของ กระบวนการที่เกิดจากการดำเนินงานตรวจสอบ และทบทวนภายในสถานศึกษา มีการวัดผล ที่สอดคล้องกับมาตรฐาน ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรผลงานของผู้เรียน ระบบ การประเมินผล และการสนับสนุนการเรียนรู้ 4.5) การบริหารและการจัดการ เป็นการนำ ทรัพยากรและวิธีการมาดำเนินการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีโครงสร้างชัดเจน มีระบบ มีมาตรฐานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดมุ่งเน้นที่ผลผลิตด้วยการสร้างคุณค่าเกี่ยวกับการ เรียนรู้เป็นศูนย์กลางของระบบการศึกษาให้กับผู้เรียน ผู้ปกครอง บุคลากร ชุมชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา ตลอดจนสถานศึกษาและสังคมโดยส่วนรวม ในการตรวจสอบ และทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาที่จะเกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษา อย่างแท้จริง มีกระบวนการดำเนินการดังนี้ 4.5.1) การวางแผนการดำเนินงานตรวจสอบ และทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เป็นการชี้แจงแนวทางการดำเนินการ วิธีการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพภายในให้บุคลากรทุกคนรู้และเข้าใจ ชี้แจง วัตถุประสงค์และขอบข่าย สาระสำคัญของการตรวจสอบและทบทวนร่วมกัน วางแผน กำหนดการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในของทุกคนและภาพรวม 4.5.2) วิธีดำเนินงานครูทุกคนดำเนินการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพภายในตามภาระงาน และกิจกรรมของตนเอง ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเสนอคณะทำงานเพื่อสรุปเป็นข้อมูลเสนอ ผู้บริหารต่อไป 4.5.3) การสรุปผลการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นการสรุปการดำเนินงานเทียบกับสิ่งที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการและแผนพัฒนาคุณภาพ การศึกษา เสนอแนะว่าควรปรับปรุงและพัฒนาอย่างไร 4.5.4) การรายงานข้อมูล ระยะเวลา และวันที่ทำการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาในหัวข้อ ขอบเขตและวัตถุประสงค์ วิธีการ/มาตรฐานที่ใช้ตรวจสอบ สิ่งที่ทำสำเร็จน่าพอใจ และสิ่งที่ไม่เป็นไปตาม

สภาพที่คาดหวัง รวมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาและเรื่องที่ต้องแก้ไข 4.5.5) การปฏิบัติ เพื่อการพัฒนา และการแก้ไขปรับปรุง เป็นการระบุสิ่งที่กระทำได้สำเร็จน่าพอใจ และสิ่งที่ไม่เป็นไปตามสภาพที่คาดหวัง มีการจัดทำบันทึกข้อเสนอแนะ เพื่อพัฒนาสิ่งที่ดีให้ดียิ่งขึ้น และแก้ไขในสิ่งที่ไม่เป็นไปตามสภาพที่คาดหวังมีการกำหนดเวลาในการปรับปรุง เมื่อแล้วเสร็จ เสนอผู้บริหารอีกครั้ง

การตรวจสอบทบทวนคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

เป็นกระบวนการประเมินภายในของสถานศึกษาเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้เกิดคุณภาพอย่างต่อเนื่อง การประเมินภายในต้องเริ่มต้นจากครูและบุคลากรทุกคนของสถานศึกษา ต้องประเมินตนเองตามแผนปฏิบัติงานของตนเอง โดยการบันทึกภาพความสำเร็จของงาน ปัญหาและการแก้ไขไว้เป็นระยะ ๆ แต่ละหมวดวิชา หรือกลุ่ม ฝ่าย เป็นระยะๆ เช่นเดียวกัน โดยกำหนดภาพความสำเร็จที่ต้องการไว้ให้ชัดเจน ประเมินจากผลการประเมินของทุกคน บันทึกไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อนำไปสู่การประเมินคุณภาพโดยรวมของสถานศึกษาได้ และคณะทำงานด้านการประกันคุณภาพควรได้ประเมินภาพความสำเร็จของการจัดการศึกษา ทั้งระบบของสถานศึกษาเป็นระยะ ๆ เช่นกัน โดยใช้ผลการประเมินจากหมวด กลุ่ม ฝ่าย และการสัมภาษณ์ พิจารณาผลงานที่มีหลักฐานร่องรอยปรากฏจากการปฏิบัติงานของทุกคน ทุกหมวด ทุกกลุ่มและทุกฝ่าย สรุปเป็นภาพรวมของคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งควรทำเป็นประจำอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง นำไปสู่การตรวจสอบทบทวน จากหน่วยงานต้นสังกัด และเขตพื้นที่การศึกษา และเพื่อรองรับการประเมินภายนอกต่อไป (Bugg, 2000 : 325 ; Floit, 2000 : 198 ; Atria, 1999 : 126 ; Berrett, 2001 : 3002 – A ; Fuinlong, 2001 : 4691-A ; สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2547 : 15 – 16 ; ชนม์ชกรณั วรอินทร์, 2549 : 236 – 244 ; เหนียว สีลาวงศ์, 2551 : 192 – 198 ; กรมวิชาการ, 2544 : 30 – 46 ; ทนงศ์ บุญช่วย, 2548 : 21-27 ; ชีวิน ทองศรี, 2551 : 148 – 159 ; ธงชัย บุญเรือง, 2547 : 8 – 9 ; ธนวรรณ บัวขุนเณร, 2550 : 25 – 26 ; กรมวิชาการ, 2545 : 64 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553 : 13 – 14 ; ประไพพรรณ ยศกลาง, 2551 : 11 – 12 และประสิทธิ์ พ็องเสียง, 2553 : 21-22)

ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษา เขต 26 (2553 : 60)

ได้มีการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย การตรวจสอบและทบทวน ภายในโดยบุคลากรในสถานศึกษาดำเนินการตรวจสอบและทบทวนจากหน่วยงานต้นสังกัด (เขตพื้นที่การศึกษา) คือ มีการนิเทศ ติดตามภาระงานที่มอบหมายให้ครูไปปฏิบัติในโรงเรียน

เป็น 2 ระยะคือระหว่างปฏิบัติงานตามภาระงานที่ได้รับมอบหมายและหลังจากเสร็จสิ้น การดำเนินการ โดยคณะศึกษานิเทศก์ รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ที่รับผิดชอบเขตปฏิบัติราชการ

สรุปได้ว่า การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา หมายถึง การดำเนินการตรวจสอบและทบทวนภายใน โดยบุคลากรในสถานศึกษาดำเนินการเอง และการตรวจสอบและทบทวนจากหน่วยงานต้นสังกัด

7.6 การประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

การประเมินคุณภาพภายในเป็นกระบวนการประเมินผลการดำเนินงาน ของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาที่กระทำโดยบุคลากรภายในหรือ ผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง การประเมินคุณภาพภายในถือเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการ เพื่อที่จะได้ทราบขีดความสามารถในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาว่าบรรลุตาม เป้าหมายหรือมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาหรือไม่ นำผลการประเมินไปแก้ไข ข้อบกพร่องได้ทันที เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) การประเมินภายในถือเป็นกระบวนการตรวจสอบการทำงานของสถานศึกษาหรือ การประเมินตนเอง (Self-evaluation) การประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาควรยึด มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตามควรสะท้อนภาพความสำเร็จ ที่ชัดเจนอย่างน้อย 2 ด้าน ดังนี้ 1) คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรของสถานศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ ผู้เรียนในทุกระดับชั้น พฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียน โดยระบุได้ถึงกลุ่มผู้เรียนที่มี ความสามารถพิเศษ กลุ่มผู้เรียนที่มีความเสี่ยง กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนกลุ่มผู้เรียนที่มีคุณลักษณะยังไม่เป็นไปตามที่พึงประสงค์ เพราะข้อมูลจาก การประเมินเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษาประสบผลสำเร็จ ตามที่กำหนดไว้หรือไม่อันไปสู่การปรับปรุงการบริหารจัดการต่อไป 2) คุณภาพการศึกษา ด้านการบริหารจัดการของสถานศึกษาสถานศึกษาสามารถดำเนินการประเมินคุณภาพ การศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนดไว้แล้วในทุกมาตรฐาน ด้วยวิธีการ ที่หลากหลายและเหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการประเมิน เช่น ใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบจากเอกสารหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน, 2551 : 7 ; สุวิมล กาญจนะ โภมถ. 2551 : เว็บบไซต์)

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551 : 7) ได้แบ่งการประเมินคุณภาพออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การประเมินคุณภาพภายใน ซึ่งเป็น การประเมินโดยสถานศึกษาเองและการดำเนินโดยหน่วยงานต้นสังกัด และ 2) การประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกสถานศึกษาโดยองค์กรมหาชน ซึ่งได้แก่ สำนักงานรับรอง มาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) (สมศ.) มีหน้าที่ประเมิน สถานศึกษาทุกแห่งและให้การรับรองตามมาตรฐานที่ได้ประกาศให้ทราบก่อนแล้ว โดยที่ สถานศึกษาทุกแห่งจะต้องได้รับการประเมินจากองค์กรภายนอก (สมศ.) 1 ครั้งในทุก 5 ปี และการประเมินมาตรฐานการศึกษา เป็นเรื่องที่สถานศึกษาต้องร่วมมือกับเขตพื้นที่หรือ ต้นสังกัด จัดให้นักเรียนทุกคนในระดับชั้น ป.6 ม.3 และ ม.6 ได้รับการประเมินด้วย เครื่องมือมาตรฐาน เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือในการพัฒนาคุณภาพ และเป็นเกณฑ์เทียบเคียง กับมาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนด ซึ่งสอดคล้องกับ สุวิมล กาญจนะโกมล (2551 : เว็บไซต์) ที่กล่าวถึงการประเมินว่าเป็นการประเมินผู้เรียนทุกคน ทุกระดับช่วงชั้นที่หลักสูตร กำหนดด้วยวิธีการที่หลากหลาย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ การอ่านกวีวิเคราะห์และ การเขียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาระดับ สถานศึกษา (Bugg. 2000 : 325 ; Floit. 2000 : 198 ; Atria. 1999 : 126 ; Berett. 2001 : 3002 – A ; Fuinlong. 2001 : 4691-A ; สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การศึกษา. 2547 : 15 – 16 ; ชนม์ชกรณ์ วรอินทร์. 2549 : 236 – 244 ; เหนียว สีลาวงศ์. 2551 : 192 – 198 ; กรมวิชาการ. 2544 : 30 – 46 ; ทนงต์ บุญช่วย. 2548 : 21-27 ; ชีวิน ทองศรี. 2551 : 148 – 159 ; ธงชัย บุญเรือง. 2547 : 8 – 9 ; ธนวรรณ บัวขุนแผน. 2550 : 25 – 26 ; ประไพพรรณ ชกกลาง. 2551 : 11 – 12 และประสิทธิ์ พ้องเสียง. 2553 : 21-22)

ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌมศึกษา เขต 26 (2553 : 2) กล่าวถึง การประเมินคุณภาพการศึกษา โดยมุ่งเน้นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในระดับชั้นที่ เป็นตัวประโยค ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในวิชาแกนร่วมโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐานจากหน่วยงาน ส่วนกลางร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัดดำเนินการ

สรุปได้ว่า การประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของ สถานศึกษา หมายถึง การที่สถานศึกษาจัดให้มีการประเมินคุณภาพการศึกษาที่มุ่งเน้น การประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนทุกคนที่ศึกษาอยู่ในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 เข้ารับการประเมินคุณภาพ

การศึกษาครบทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยใช้แบบทดสอบมาตรฐาน จากหน่วยงาน ส่วนกลางร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัดดำเนินการรวมทั้งดำเนินการประเมินผลการปฏิบัติงาน ตามมาตรฐานการศึกษาแล้วนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไข

7.7 การจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน

จากการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา สถานศึกษาสามารถ สรุปและจัดทำรายงานผลการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา และถือว่เป็นรายงาน ประจำปีของสถานศึกษาได้ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้สถานศึกษาต้องมีการจัดทำรายงาน หลายเล่ม การจัดทำรายงานประจำปีถือเป็นเรื่องปกติที่สถานศึกษาต้องจัดทำหลังการจัด การศึกษาผ่านไปแต่ละปี ทั้งนี้นอกจากเพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงาน ต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว สถานศึกษาต้องเปิดเผยรายงานนั้นต่อสาธารณชนด้วย ซึ่งรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษานี้ จะนำไปเป็น ฐานข้อมูลและหลักฐานยืนยันการพัฒนาสถานศึกษาสำหรับรองรับการประเมินคุณภาพ ภายในอีกด้วยสถานศึกษาสามารถกำหนดรูปแบบของรายงานประจำปีได้ตามความ เหมาะสม โดยใช้ภาษาที่อ่านเข้าใจง่าย นำเสนอทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สาระสำคัญอาจแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับสถานศึกษา นักเรียน บุคลากร ทรัพยากร ชุมชน เกียรติยศชื่อเสียงและจุดเด่นของสถานศึกษา เป็นต้น 2) แผนการพัฒนาการจัดการศึกษา สถานศึกษา เช่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์/วิธีการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย เป็นต้น 4) ผลการพัฒนาตามมาตรฐาน การศึกษา และ 5) สรุปผลการพัฒนาและการนำไปใช้ (กรมวิชาการ. 2545 : 42 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553 : 13-15 และ สำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา. 2547 : 15 – 16)

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2545 : 42-45) กล่าวถึงการรายงานผล การดำเนินงานของโรงเรียนเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการดำเนินการตามระบบการประกัน คุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นการรายงานประจำปีหรือรายงานประเมินตนเอง ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 48 กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะรายงานคือ ผู้เรียน ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้องหรือ หน่วยงานต้นสังกัด โดย 1) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดทำรายงานคุณภาพการศึกษา ประจำปีของสถานศึกษา ดังนี้ 1.1) เพื่อแสดงภาวะความรับผิดชอบในการจัดการศึกษา

ของสถานศึกษาต่อหน่วยงานต้นสังกัด และสาธารณชนทราบเมื่อสิ้นปีการศึกษา 1.2) เพื่อให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาในปีต่อไป 1.3) เพื่อให้สถานศึกษามีข้อมูลดำเนินการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาเตรียมความพร้อมที่จะรับการประเมินจากองค์กรภายนอกต่อไป 2) การกำหนดรูปแบบของรายงานผลการประเมินภายในสถานศึกษา เป็นการรายงานให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจถึงสภาพ และผลการดำเนินงานตามภารกิจของสถานศึกษา จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของการสื่อสาร รูปแบบของการรายงาน ดังนี้ 2.1) รูปแบบการรายงานผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาให้พิจารณาตามที่โรงเรียนเห็นว่าเหมาะสม ไม่มีรูปแบบตายตัว แต่โรงเรียนควรออกแบบให้สอดคล้องกับรายงานผลการประเมินตนเองที่โรงเรียนจัดทำเพื่อเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดในแต่ละปี 2.2) รายงานการประเมินตนเอง ควรมีเนื้อหาโดยสังเขป อ่านเข้าใจง่าย กระชับ สามารถนำข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพประกอบหรือนำเสนอรูป แผนภูมิ กราฟ ตาราง ตามที่เห็นว่าเหมาะสม 2.3) การขอรับการประเมินจากคณะกรรมการประเมินภายนอก ควรมีการจัดทำบทสรุปผลการดำเนินงานของโรงเรียนในช่วง 5 ปีด้วย 2.4) สำหรับเอกสารอ้างอิง ซึ่งจะเป็นข้อมูลประกอบการรายงานผลการประเมินตนเอง สถานศึกษาควรดำเนินการดังนี้ 2.4.1) ข้อมูลที่มีความสำคัญ และจำเป็นให้บรรจุในรายงานผลการประเมินตนเอง (ฉบับสมบูรณ์) 2.4.2) หลักฐานอ้างอิงที่คิดว่าสำคัญ แต่ไม่สามารถจะบรรจุในรายงานประเมินตนเองได้ สถานศึกษาอาจจัดทำเป็นเอกสารประกอบรายงานการประเมินตนเองได้ 2.5) รายงานผลการประเมินตนเองที่ใช้ในโรงเรียน สามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสม แต่สำหรับการจัดทำบทสรุปผลการดำเนินงานเพื่อเสนอคณะกรรมการประเมินภายนอก ควรมีความยาวไม่เกิน 20 – 30 หน้า

3) สาระสำคัญของรายงานคุณภาพการศึกษาเนื่องจากรายงานการประเมินผลการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นเอกสารที่บ่งบอกถึงสถานศึกษา และผลการดำเนินงานของโรงเรียน ดังนั้นจึงต้องมีสาระสำคัญของรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีของสถานศึกษา ดังนี้ 3.1) ข้อมูลทั่วไปของสถานศึกษา ได้แก่ ชื่อสถานศึกษา สถานที่ตั้ง ระดับ/ประเภทที่เปิดสอน โครงสร้างการบริหารองค์กร จำนวนครู/จำนวนผู้เรียนปัจจุบันวิสัยทัศน์ และภารกิจภาพรวมของสถานศึกษา 3.2) สรุปผลการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในรอบปีการศึกษา ดังนี้ 3.2.1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามเป้าหมายที่กำหนด 3.2.2) ผลการดำเนินงานตามที่กำหนดในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา 3.2.3) ความก้าวหน้า

และความสำเร็จของการดำเนินงานกิจกรรมสำคัญของสถานศึกษาที่จัดให้ผู้เรียนและชุมชน
 ในด้านต่าง ๆ 3.2.4) ความสำเร็จและความภาคภูมิใจของสถานศึกษาที่สร้างความพึงพอใจ
 และความเชื่อมั่นในคุณภาพของสถานศึกษา 3.2.5) โครงการพิเศษที่จัดให้ผลดีเด่น

3.3) สภาพและผลการพัฒนาสถานศึกษา ตามเป้าหมาย ยุทธศาสตร์/แนวทางของแผนพัฒนา
 คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เช่นคุณภาพผู้เรียน คุณภาพการเรียนการสอนคุณภาพ
 การเรียนรู้ ความก้าวหน้า และผลการเรียนรู้ของผู้เรียนการบริหารจัดการสถานศึกษา
 การพัฒนาบุคลากรความสัมพันธ์กับชุมชนทรัพยากร งบประมาณ 3.4) แนวทาง
 การพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในปีต่อไป 3.4.1) สรุปผลการดำเนินงานตาม
 เป้าหมายและยุทธศาสตร์ตามที่แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษากำหนด
 ในรอบปี 3.4.2) สรุปประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา 3.4.3) แนวทางพัฒนาในปีต่อไป
 3.4.5) การกำกับติดตาม ประเมิน และผลจระบบการประกันคุณภาพซึ่งสอดคล้องกับ
 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 : เว็บไซต์) ยังได้กำหนดการรายงาน
 คุณภาพการศึกษาประจำปีว่าเป็นผลจากการประเมินภายในสถานศึกษาที่ได้พัฒนางานตาม
 แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ทุกคนมีส่วนร่วมและดำเนินงานมาตลอดปีการศึกษา จัดทำ
 เป็นรายงานต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อให้ทราบผลการดำเนินงาน
 การจัดการศึกษาทั้งในด้านความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคที่ต้องการความร่วมมือ
 ในการแก้ไข หรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม (Bugg. 2000 : 325 ; Floit. 2000 : 198; Atria. 1999 :
 126 ; Berrett. 2001 : 3002 – A ; Fuinlong. 2001 : 4691-A ; ชมม์ชกรณั วรรณทร์. 2549 :
 236 – 244 ; เหนียว ศิลาวงศ์. 2551 : 192 – 198 ; กรมวิชาการ. 2544 : 30 – 46 ;
 ทนงค์ บุญช่วย. 2548 : 21-27 ; จีวิน ทองศรี. 2551 : 148 – 159 ; ธงชัย บุญเรือง. 2547 :
 8 – 9 ; ธนวรรณ บัวขุนเณร. 2550 : 25 – 26 ; กรมวิชาการ. 2545 : 64 ; สุวิมล ว่องวานิช.
 2544 : 145 ; ประไพพรรณ ยศกลาง. 2551 : 11 – 12 และ ประสิทธิ์ พ็องเสียง. 2553 :
 21-22)

ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 (2553 : 2)
 ได้กำหนดให้การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี เป็นการนำข้อมูลผลการประเมิน
 มาตรฐานคุณภาพ การตรวจสอบ ทบทวนภายในและภายนอกมาประมวลรายงานผล
 การพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปีการศึกษาซึ่งจะนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผน
 พัฒนาคุณภาพต่อไป

สรุปได้ว่า การจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน หมายถึง การนำข้อมูลผลการประเมิน มาตรฐานคุณภาพ การตรวจสอบและทบทวนภายใน และภายนอก มาประมวลรายงานความก้าวหน้าผลการพัฒนาคุณภาพประจำปีการศึกษา ของสถานศึกษาต่อหน่วยงานต้นสังกัด สาธารณชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ ซึ่งจะนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนพัฒนาคุณภาพต่อไป โดยการแต่งตั้งคณะทำงาน มีรูปแบบการรายงานที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่จะรายงานเพื่อเตรียมพร้อมรับ การประเมินจากภายนอก

7.8 การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง หมายถึง ความยั่งยืน ของการดำเนิน โครงการ/กิจกรรมตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มี การปรับเปลี่ยนในทางที่ดีขึ้นอย่างสม่ำเสมอ มีการใช้ผลการประเมินคุณภาพภายใน ผลการตรวจสอบคุณภาพผลประเมินอื่นๆที่เกี่ยวข้องมาเป็นฐานวางแผนพัฒนาทุกระยะ หรือทศรอบการพัฒนากระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้น สถานศึกษาต้องยึดคุณภาพ ที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเอง จัดระบบและ โครงสร้างที่เหมาะสม วางแผนและดำเนินงานตามแผน ด้วยจิตสำนึกที่ว่า “การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นภาระ งานปกติที่ทุกคนจะต้องรับผิดชอบผลที่เกิดขึ้นร่วมกัน การดำเนินงานมีความก้าวหน้าอย่าง ต่อเนื่องส่งผลถึงคุณภาพผู้เรียนทั้งสถานศึกษา” การทำให้คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา พัฒนาอย่างต่อเนื่องนั้น สถานศึกษาควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ 1) สร้างจิตสำนึกการพัฒนา ให้เกิดขึ้นกับครูและบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา โดยถือว่าการพัฒนาระบบประกัน คุณภาพในสถานศึกษาเป็นวัฒนธรรมการทำงานปกติของสถานศึกษา 2) กำหนดมาตรฐาน การศึกษาที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของสถานศึกษาอย่างเด่นชัดเพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันของ สถานศึกษาร่วมกัน จัดระบบและ โครงสร้างที่เหมาะสม วางแผนและดำเนินงานตามแผน โดยเน้นระบบคุณภาพ มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามรอบระยะเวลาที่ เหมาะสม และปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง 3) นำผลประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาจาก การประเมินตนเองหรือจากหน่วยงานต้นสังกัดไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพ การศึกษาโดยมีการใช้ข้อมูลและสารสนเทศอย่างชาญฉลาด 4) พัฒนาสถานศึกษาให้เป็น องค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) โดยครูและบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา

ต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ กล่าวคือ รู้จักพัฒนาตนเอง ใฝ่เรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และแบ่งปันความรู้ตลอดเวลา เกิดทีมผู้เชี่ยวชาญในเรื่องต่าง ๆ อย่างหลากหลาย จนได้รับการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนความรู้กับองค์กรอื่น ๆ มีนวัตกรรมใหม่ๆ ที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น อุทุมพร จามรมาน (2543 : 60-61) ได้กล่าวถึง หลักการของการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ดังนี้ 1) การสร้างความมั่นใจและความพึงพอใจ ในคุณภาพการศึกษา 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการศึกษาของทุกฝ่ายทั้งผู้ให้และผู้รับบริการ 3) ความร่วมมือทางวิชาการขององค์กรบุคลากรในพื้นที่ 4) การดำเนินงานเน้นคุณภาพในการปฏิบัติงานทุกระดับทุกชั้นตอน 5) การดำเนินงานสามารถติดตามตรวจสอบได้ และ 6) การรายงานสู่สาธารณชนและผู้เกี่ยวข้อง (กรมวิชาการ. 2545 : 42 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553 : 1 – 15 และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2547 : 15 – 16)

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552 : เว็บไซต์) กล่าวถึง การผุดงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ว่างานพัฒนาคุณภาพเป็นกระบวนการต่อเนื่อง สถานศึกษาควรได้มีการศึกษาค้นคว้าเทคนิควิธีที่จะสนับสนุนให้ระบบการประกันคุณภาพมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและสร้างความรู้สึกของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้มุ่งมั่นพัฒนาสู่คุณภาพที่สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ สุวิมล กาญจนะ โภภิต (2551 : เว็บไซต์) ที่กล่าวว่า การตรวจสอบ ติดตาม ทบทวน ประเมินผลทำการปรับปรุงพัฒนาและนาระบบประกันคุณภาพการศึกษามาใช้ในการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (Bugg. 2000 : 325 ; Floit. 2000 : 198; Atria. 1999 : 126 ; Berrett. 2001 : 3002 – A ; Fuinlong. 2001 : 4691-A ; ชนม์ชกรณ์ วรอินทร์. 2549 : 236 – 244 ; เหนียว สีลาวงศ์. 2551 : 192 – 198 ; กรมวิชาการ. 2544 : 30 – 46 ; ทนงค์ บุญช่วย. 2548 : 21-27 ; ชีวีน ทองศรี. 2551 : 148 – 159 ; ธงชัย บุญเรือง. 2547 : 8 – 9 ; ธนวรรณ บัวขุนเณร. 2550 : 25 – 26 ; คชาบุษย์ มิตรสูงเนิน. 2542 : 126 ; สุวิมล ว่องวานิช. 2544 : 145 ; มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2545 : 32 – 33 ; ประไพพรรณ ยศกลาง. 2551 : 11 – 12 และประสิทธิ์ พ้องเสียง. 2553 : 21-22)

ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌมศึกษา เขต 26 (2553 : 8) ได้กำหนดให้การพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกลไกส่วนหนึ่งของระบบประกันคุณภาพภายในเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับในการส่งเสริม พัฒนาและประเมิน ประสิทธิภาพการดำเนินงานของระบบประกันคุณภาพการประกันคุณภาพการศึกษาเกี่ยวข้องกับ การดำเนินการที่สำคัญ 2 เรื่องดังนี้ 1) การกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาซึ่งหลัก

ปฏิบัติทั่วไปจะกำหนดโดยองค์คณะบุคคล ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์ ในระบบ การศึกษาไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 31 กำหนดให้ กระทรวงมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริม และกำกับดูแลการศึกษาทุกระดับและทุก ประเภทกำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษาสนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา ส่งเสริมและประสานงาน การศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และการกีฬา เพื่อการศึกษา รวมทั้ง การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 : 25-26) มาตรา 34 กำหนดให้ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่เสนอ นโยบาย แผนพัฒนามาตรฐานและหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ การสนับสนุน ทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) กระบวนการ ตรวจสอบและประเมินการดำเนินการจัดการศึกษาว่า เป็นไปตามมาตรฐาน คุณภาพ การศึกษามากน้อยเพียงไรพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 48 ได้ กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร การศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงาน ต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับคุณภาพภายนอก มาตรา 49 ให้มีการประเมินคุณภาพ ภายนอก ของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุก 5 ปี โดยสำนักงานรับรอง มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาเป็นผู้ดำเนินการ

สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง หมายถึง กลไก ส่วนหนึ่งของการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน โดยการการจัดทำแผนการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อการส่งเสริม พัฒนา และประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานระบบการประกันคุณภาพ การศึกษา

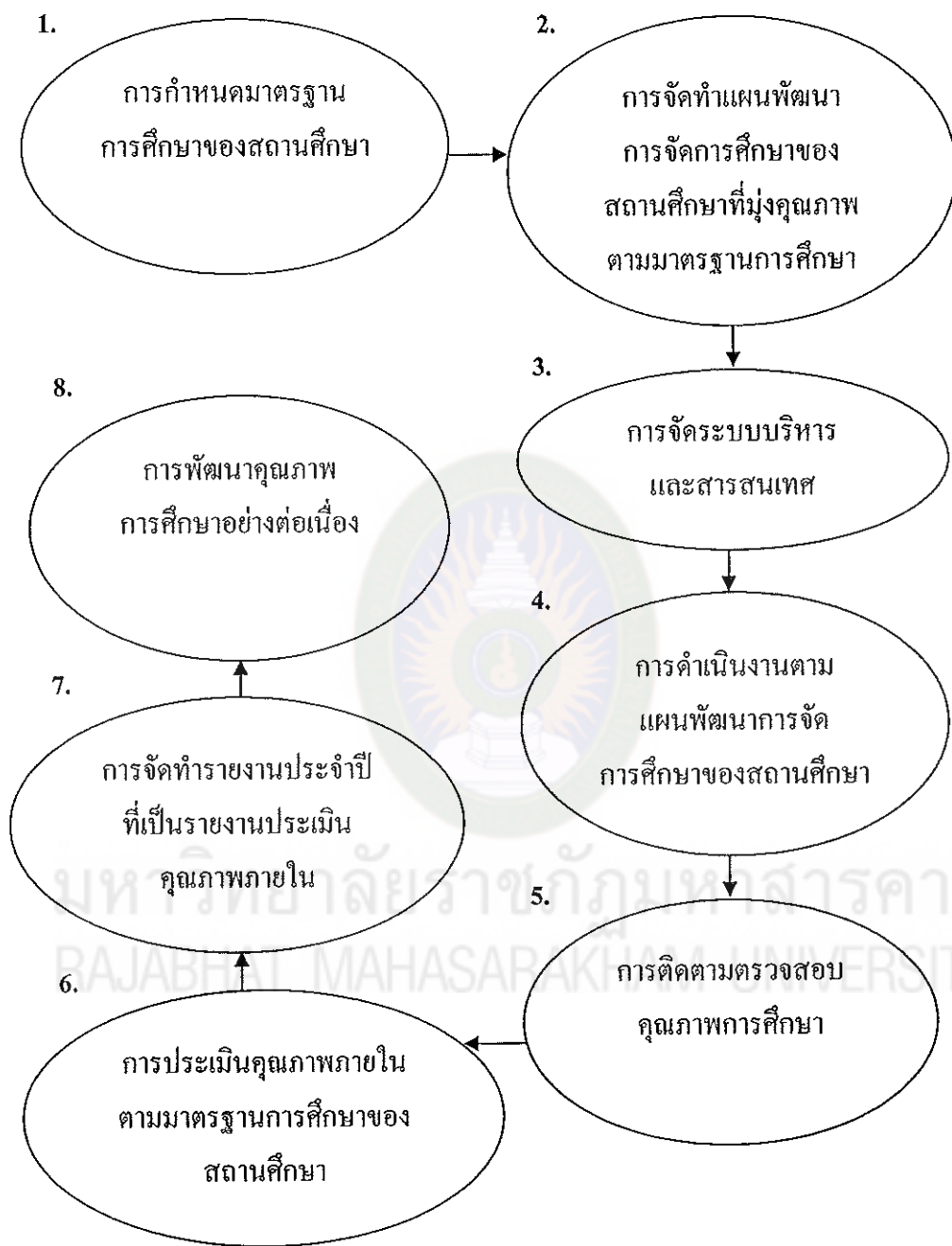
จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมี 8 ประการ ดังนี้คือ 1) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของ สถานศึกษา 2) การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพ ตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 3) การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ

- 4) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 5) การติดตามตรวจสอบ
คุณภาพการศึกษา 6) การประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
7) การจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน และ 8) การพัฒนา
คุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบระบบการประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษามีทั้งสิ้น 8 ตัวแปร มีผู้นำนามาศึกษามากที่สุดทั้ง 8 ตัวแปรคือ 1) การ กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 2) การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของ สถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 3) การจัดระบบบริหารและ สารสนเทศ 4) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 5) การติดตาม ตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 6) การประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของ สถานศึกษา 7) การจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน และ 8) การ พัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องและผู้ที่นำมาศึกษา ได้แก่ Bugg (2000 : 325) ; Floit (2000 : 198) ; Atria (1999 : 126) ; Berrett (2001 : 3002 – A) ; Fuinlong (2001 : 4691-A) ; สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2547 : 15 – 16) ; ชนม์ชกรณ์ วร อินทร์ (2549 : 236 – 244) ; เหนียว ศีลาวังศ์ (2551 : 192 – 198) ; กรมวิชาการ (2544 : 30 – 46) ; ทนงค์ บุญช่วย (2548 : 21-27) ; ชีวิน ทองศรี (2551 : 148 – 159) ; ธงชัย บุญเรือง (2547 : 8 – 9) ; ธนวรรณ บัวขุนเณร (2550 : 25 – 26) ; กรมวิชาการ (2545 : 64) ; สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : 13 – 14) ; ศทายุทธ์ มิตรสูงเนิน (2542 : 126) ; สำนักงานคณะกรรมการการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 44) ; สุวิมล กาญจนะ โกมล (2551 : เว็บไซต์) ; สุวิมล ว่องวานิช (2544 : 145) ; อุทุมพร จามรมาน (2543:60 – 61) ; มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (2545 : 32 – 33) ; ประไพพรรณ ยศกลาง (2551 : 11 – 12) และประสิทธิ์ พ็องเสียง (2553 : 21-22)

แผนภาพที่ 18 โมเดลองค์ประกอบของระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

รูปแบบการพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพภายใน

การพัฒนากระบวนการพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ได้มีผู้ทำการศึกษาหลายท่าน เช่น ชนม์ชกรณ์ วรอินทร์ (2549 : 36 – 43) กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ประกอบด้วย โครงสร้าง และองค์ประกอบของลักษณะ/วิธีการประกันคุณภาพที่มีความสัมพันธ์กับมิติอื่น คือ

- 1) การบริหารจัดการสารสนเทศและฐานข้อมูล
- 2) การกำหนดมาตรฐานสถานศึกษา
- 3) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพ
- 4) การตรวจสอบทบทวนและประเมินคุณภาพ
- 5) การรายงานผลและผลจากระบบประกันคุณภาพ องค์ประกอบยุทธวิธีใช้แนวคิดการประเมินที่เอื้อต่อการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนคือ

- 1) การรวบรวมข้อมูล (taking stock)
- 2) การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการบรรลุผล (setting goals)
- 3) การพัฒนากลยุทธ์เพื่อปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย (developing strategies)
- 4) การจัดหาหลักฐานที่แสดงถึงความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน (documenting progress)

องค์ประกอบคุณลักษณะหรือเกณฑ์มาตรฐานด้านกระบวนการที่ประเมินคือ มาตรฐานด้านกระบวนการ ดังนั้นรูปแบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาดังกล่าว จึงเป็นรูปแบบที่มีคุณลักษณะของการบริหารจัดการองค์กร ด้วยยุทธวิธีการพัฒนาบุคลากรตามแนวคิดการประเมินแบบเสริมพลังทั้งในและนอกบริบทองค์กร โดยสถานศึกษามีการกำหนดเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมิน ซึ่งปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา มีดังนี้

- 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา
- 2) ความพร้อมของบุคลากรภายในสถานศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
- 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน
- 4) การทำงานเป็นทีม
- 5) ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงาน

เงื่อนไขของความสำเร็จในการดำเนินการประกันคุณภาพคือ

- 1) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำในการสนับสนุนและส่งเสริมให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบคุณภาพของโรงเรียน
- 2) สถานศึกษาต้องจัดทำมาตรฐานและเกณฑ์ในการวัดความสำเร็จของงาน
- 3) สถานศึกษาต้องมีวัฒนธรรมวางแผนงานและการกำกับดูแลที่ดี
- 4) ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ต้องนำไปใช้กับงานของสถานศึกษาทุกด้านพร้อมกัน
- 5) ผู้บริหารและบุคลากรต้องมีความมุ่งมั่นในการปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาระบบประกันคุณภาพอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง
- 6) สถานศึกษาต้องประสานงานกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถาบันการศึกษาต่างๆ ในลักษณะของเครือข่ายการศึกษา นอกจากนี้ความยั่งยืนของการดำเนินการประกันคุณภาพ พบว่า

- 1) ต้องมีการดำเนินงานประกัน

คุณภาพภายในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยกระทำเป็นปกติกับงานในสถานศึกษา
 2) สถานศึกษาต้องมีการประสานงานกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความร่วมมือ
 และการพัฒนาในการดำเนินการบริหารจัดการศึกษา 3) รายงานการจัดการศึกษาประจำปี
 ต้องมีการรายงานต่อหน่วยงานต้นสังกัดและสาธารณชนทราบอย่างทั่วถึง 4) สถานศึกษา
 ต้องสร้างความตระหนักให้บุคลากรในสถานศึกษาและชุมชนมีความรู้ลึกในการเป็นเจ้าของ
 สถานศึกษาร่วมกัน

นอกจากนี้ ธงชัย บุญเรือง (2547 : 104 - 111) กล่าวว่า รูปแบบการพัฒนาระบบ
 การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 1) การจัดระบบบริหาร
 และสารสนเทศ ได้แก่ ให้ความรู้แก่บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องของการกระจายการมีส่วนร่วมทุกฝ่าย
 และกำหนดคณะทำงานด้านระบบสารสนเทศ 2) การพัฒนามาตรฐานการศึกษา ได้แก่
 ผู้เชี่ยวชาญให้ความรู้และเทคนิคการวิเคราะห์มาตรฐาน ประชุมเชิงปฏิบัติการ และจัดทำ
 เอกสารประกอบมาตรฐาน 3) การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้แก่ ระดมความคิด
 คณะกรรมการ ประเมินความต้องการจำเป็น กำหนดยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ และ
 ประชุมชี้แจงผู้เกี่ยวข้อง 4) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้แก่ จัดทำ
 แผนปฏิบัติการประจำปีมอบหมายงาน กระจายอำนาจ ทำงานเป็นทีม สนับสนุน อำนาจ
 ความสะดวก และนิเทศติดตาม 5) การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา ได้แก่
 อบรมให้ความรู้และทักษะโดยผู้เชี่ยวชาญ 6) การประเมินคุณภาพการศึกษา ได้แก่ ประชุม
 ชี้แจงทุกฝ่าย วางแผนการประเมินอย่างเป็นระบบ ติดตามการประเมินและพัฒนาคุณภาพ
 อย่างต่อเนื่อง 7) การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี ได้แก่ แต่งตั้งผู้รับผิดชอบที่
 เหมาะสม กำหนดข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูล รูปแบบรายงาน และระดมความคิดหาแนวทาง
 พัฒนา และ 8) การผดุงระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่ ประชุมชี้แจง ระดม
 ความคิด วิเคราะห์ผล หาทางพัฒนา และวางแผนการดำเนินงานต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ
 สมประสงค์ ยมนา (2553 : 161 – 169) ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินการประกัน
 คุณภาพการศึกษาประสบผลสำเร็จ มี 3 ปัจจัยคือ 1) ปัจจัยเชิงระบบ ประกอบด้วย
 การควบคุมคุณภาพการศึกษา ได้แก่ 1.1) การสร้างระบบและกลไกการควบคุมคุณภาพ
 1.2) การควบคุมคุณภาพ และ 1.3) การตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 2) ปัจจัยเชิง
 กระบวนการ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของ
 สถานศึกษาประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย 2.1) การวางแผน 2.2) การดำเนินการตามแผน
 2.3) การตรวจสอบการดำเนินการและแผนที่ปฏิบัติ และ 4) การพัฒนาแผนและแนวทาง

การปฏิบัติการปฏิบัติใหม่ ซึ่งโรงเรียนทุกโรงเรียนนำไปประกอบในการบริหารจัดการ
โครงการ กิจกรรมต่าง ๆ 3) ปัจจัยสนับสนุน เป็นปัจจัยที่มีอยู่จริงในโรงเรียนที่ประสบ
ผลสำเร็จ ซึ่งได้จากการสังเคราะห์เอกสารและความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูที่รับผิดชอบ
งานระบบประกันคุณภาพในโรงเรียน ประกอบด้วย 7 ปัจจัย คือ 3.1) ภาวะผู้นำ
3.2) ความตระหนักรู้ 3.3) การมีส่วนร่วม 3.4) สายชั้นกรรมการดำเนินงาน 3.5) ผู้บริหาร
สถานศึกษา 3.6) กัลยาณมิตร และ 3.7) การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังสอดคล้อง
กับงานวิจัยของ เสาร์ วันดี (2544 : 110 – 112) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบ
การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของวิทยาลัยเทคนิค เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
พบว่า รูปแบบเกี่ยวกับการดำเนินงานส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า ควรมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียม
ความพร้อมของบุคลากร วางแผนการปฏิบัติงาน ดำเนินงานตามแผน ตรวจสอบประเมินผล
นำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน และจัดทำรายงานการประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี
ส่วน สุณีย์ สอนตระกูล (2550 : 60 - 61) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาระบบประกันคุณภาพ
ภายในโรงเรียนรัตนวิเชียร์ พบว่า กระบวนการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน
ประกอบด้วย การเตรียมการ การดำเนินงานและการรายงาน ซึ่งจากการศึกษารูปแบบ
การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จะเห็นได้ว่า สถานศึกษาต้อง
ตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน
สถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทั้ง 8 ด้าน คือ 1) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
2) การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา
ของสถานศึกษา 3) การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ 4) การดำเนินงานตามแผนพัฒนา
การจัดการศึกษาของสถานศึกษา 5) การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 6) การประเมิน
คุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 7) การจัดทำรายงานประจำปีที่เป็น
รายงานประเมินคุณภาพภายใน และ 8) การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

จากกระบวนการต่อเนื่อง 8 ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า
สถานศึกษาจะต้องพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ
บริหารและการปฏิบัติงานปกติ โดยมีการดำเนินงานเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันไป
อย่างไม่หยุดนิ่งที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันต่อเนื่อง ตามแนวคิดของการประกันคุณภาพ
3 ขั้นตอน คือ 1) การประเมินคุณภาพ 2) การตรวจติดตามคุณภาพ และ 3) การพัฒนา
คุณภาพ

บริบทของเขตพื้นที่การศึกษา

1. ประวัติความเป็นมาของเขตพื้นที่การศึกษา

การจัดตั้งเขตพื้นที่การศึกษาในประเทศไทย เกิดขึ้นตามสารบบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 หมวด 6 มาตรา 47 ได้ระบุให้มีระบบประกันคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ และวิธีการประกันคุณภาพภายใน และมาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและโรงเรียนจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายใน โรงเรียน และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอกซึ่งโรงเรียนทุกแห่งต้องนำสาระที่กล่าวไว้ไปสู่การปฏิบัติเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีคุณภาพ หน่วยงานที่ดูแลการจัดการศึกษาของโรงเรียน คือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาโดยมีบทบาทและภารกิจในการส่งเสริมการประกันคุณภาพในโรงเรียนอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมาตรา 47 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อันเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการก้ำกับลีทิสและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับ มาตรา 43 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ออกกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา 2 เมษายน 2553 ข้อ 14 โดยระบุว่าให้โรงเรียนขั้นพื้นฐานจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วย 8 องค์ประกอบดังนี้ 1) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน 2) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน 3) จัดระบบบริหารและสารสนเทศ 4) ดำเนินงานติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 5) จัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 6) จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน 7) จัดทำรายงาน

ประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน และ 8) จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และข้อ 17 ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาวิเคราะห์ วิจัย และเผยแพร่ นวัตกรรมเกี่ยวกับรูปแบบและเทคนิควิธีการประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่อง รวมทั้ง ส่งเสริม สนับสนุน และร่วมพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียน พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 มาตรา 33 การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษาโดยคำนึงถึงระดับ ของการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน โรงเรียน จำนวนประชากร วัฒนธรรมและความเหมาะสม ด้านอื่นด้วย โดยกำหนดเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อการบริหารและการจัดการการศึกษาขั้น พื้นฐานแบ่งเป็นเขตพื้นที่การศึกษา ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การกำหนด และแก้ไขเปลี่ยนแปลงเขตพื้นที่การศึกษาเป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลงวันที่ 18 สิงหาคม 2553 จำนวน 183 เขต และประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การกำหนด เขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา ลงวันที่ 18 สิงหาคม 2553 จำนวน 42 เขต เพื่อการพัฒนา คุณภาพการศึกษาไปสู่เป้าหมายกำหนด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ซึ่งมีบทบาทใน การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้นักเรียนเป็นไปตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และตอบสนองกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพ การศึกษา พ.ศ. 2553 จึงได้จัดทำแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและพัฒนามาตรฐาน การศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้นเพื่อให้สถานศึกษาเป็นแนวทางในการนำไปสู่การพัฒนานักเรียน ให้เป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามเป้าหมายของหลักสูตรสถานศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. องค์คณะบุคคลและอำนาจหน้าที่ของเขตพื้นที่การศึกษา

มาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดว่า ในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ให้มีคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามีอำนาจ หน้าที่ในการกำกับดูแลจัดตั้ง ยุบรวม หรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษา ประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับ นโยบายและมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา

องค์ประกอบของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษานั้น ประกอบด้วย ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสมาคมประกอบวิชาชีพครู ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบวิชาชีพบริหารการศึกษา ผู้แทนสมาคมผู้ปกครองและครู ผู้นำทางศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ให้ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ จำนวนคณะกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่งให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ทั้งนี้ มาตรา 39 กำหนดว่า ให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง โดยให้มีหลักเกณฑ์ และวิธีการกระจายอำนาจดังกล่าว โดยกำหนดเป็นกฎกระทรวง

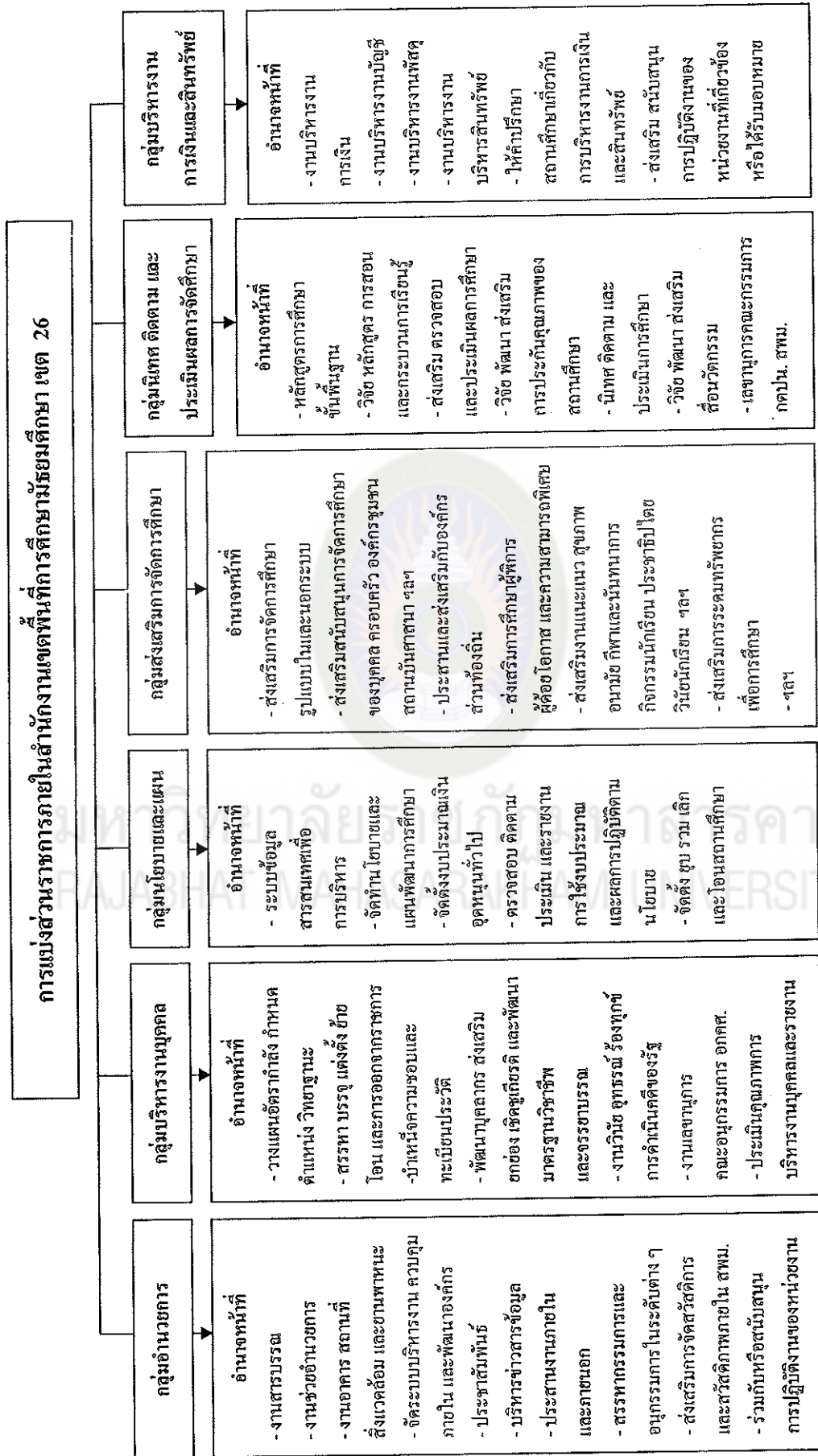
3. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

มาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ได้ระบุว่า การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษา โดยคำนึงถึงระดับของการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวนสถานศึกษา จำนวนประชากร วัฒนธรรมและความเหมาะสมด้านอื่นด้วย การกำหนดเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็นเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาและเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษา ในกรณีที่สถานศึกษาใดจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาการกำหนดให้สถานศึกษาแห่งนั้นอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาใด ให้ยึดระดับการศึกษาของสถานศึกษานั้นเป็นสำคัญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาตามมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 โดยมีหน้าที่ ดังนี้

- 1) จัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของท้องถิ่น
- 2) วิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของ

สถานศึกษาและหน่วยงาน ในเขตพื้นที่การศึกษา และจัดสรรงบประมาณที่ได้รับให้
 หน่วยงานข้างต้นรับทราบและกำกับตรวจสอบ ติดตามการใช้งบประมาณของหน่วยงาน

3) ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
 4) กำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษา 5) ศึกษา
 วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา 6) ประสาน
 การระดมทรัพยากรด้านต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการจัด
 และพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา 7) จัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษา
 และประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา 8) ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการ
 ศึกษาของสถานศึกษาของเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล องค์กรชุมชน
 องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดรูปแบบที่หลากหลาย
 ในเขตพื้นที่การศึกษา 9) ดำเนินการและประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา
 การศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา 10) ประสาน ส่งเสริมการดำเนินงานของคณะกรรมการ
 และคณะทำงานด้านการศึกษา 11) ประสานการปฏิบัติราชการทั่วไปขององค์กรหน่วยงาน
 ภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะสำนักงานผู้แทน
 กระทรวงศึกษาธิการในเขตพื้นที่การศึกษาและ 12) ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการภายใน
 เขตพื้นที่การศึกษาที่มีได้ระบุให้เป็นหน้าที่ของผู้ใด โดยเฉพาะหรือปฏิบัติงานอื่นตามที่
 มอบหมาย มาตรา 8 และมาตรา 34 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ
 กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 และโดยคำแนะนำของคณะกรรมการการศึกษา
 ในการประชุมครั้งที่ 8/2553 เมื่อวันที่ 7 กันยายน พ.ศ. 2553 กระทรวงศึกษาธิการได้ออก
 ประกาศเรื่อง การแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัชฌมศึกษา พ.ศ. 2553
 ลงวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2553 ข้อ 4 ให้แบ่งส่วนราชการสำนักงานเขต จัดโครงสร้าง
 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยกำหนดให้มี 6 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มอำนวยการ
 2) กลุ่มบริหารงานบุคคล 3) กลุ่มนโยบายและแผน 4) กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา
 5) กลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลจัดการศึกษา และ 6) กลุ่มบริหารงานการเงิน
 และสินทรัพย์ ซึ่งแสดงรายละเอียดผังแผนภาพที่ 19

แผนภาพที่ 19 การแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ลำดับ ที่	โรงเรียน	ด้านผู้เรียน														ด้านผู้บริหาร				ค่าเฉลี่ย รวม	ระดับ คุณภาพ
		มฐ.1	มฐ.2	มฐ.3	มฐ.4	มฐ.5	มฐ.6	มฐ.7	มฐ.8	มฐ.9	มฐ.10	มฐ.11	มฐ.12	มฐ.13	มฐ.14						
14	หนองม่วง วิทยาการ	3.06	3.27	3.08	2.96	2.43	2.97	3.20	3.27	2.92	3.27	3.43	3.16	3.05	3.14	3.09	ดี				
15	โนนราษฎร์วิทยา	3.48	3.81	3.81	2.85	3.22	2.18	3.53	3.69	2.17	3.95	3.25	3.03	3.05	3.44	3.25	ดี				
16	วชิรบำรุง	3.59	3.74	3.68	3.48	2.82	3.67	3.77	3.80	3.93	3.95	4	3.80	3.80	4	3.72	ดีมาก				
17	คงใหญ่วิทยาคม รัชมังคลาภิเษก	3.14	3.20	3.12	1.87	1.78	2.97	3.05	3.24	2.98	3.14	3.04	3.16	3.05	3.14	2.92	ดี				
18	ประชาพัฒนา	3.64	3.72	3.50	2.33	2.77	3.50	3.61	3.60	4	3.82	3.65	3.62	3.80	3.80	3.53	ดีมาก				
19	นาเชือกพิทย สรณ์	3.68	3.74	3.64	3.51	2.08	3.77	3.77	3.80	3.87	3.89	3.62	3.70	3.55	3.80	3.60	ดีมาก				
20	ปอพานพิทยาคม รัชมังคลาภิเษก	3.80	3.83	3.80	3.29	1.80	3.76	3.81	3.64	3.07	3.89	3.85	3.07	3.75	3.14	3.46	ดี				
21	นาภูพิทยาคม	3.22	3.29	3.27	3.05	1.68	3.14	3.27	3.33	2.94	3.32	3.33	3.30	3.30	3.30	3.12	ดี				
22	มิตรมายงดีสุราษฎร์	3.54	3.20	3.10	3.05	2.06	2.90	3.24	3.31	3.20	3.21	3.05	3.50	3.25	3.50	3.15	ดี				
23	พยุคนภูมิวิทยาคาร	3.76	3.81	3.74	3.64	3.02	3.73	3.71	3.78	3.88	4	4	4	3.80	3.80	3.76	ดีมาก				
24	นาอุดมประชาสรรค์	3.72	3.84	3.79	3.51	1.89	3.50	3.59	3.80	3.65	4	3.90	3.66	4	3.80	3.62	ดีมาก				
25	คงบังพิสัยนวมการ นุสรณ์	3.19	3.30	3.30	3.03	2.31	3.26	3.25	3.24	3.04	3.21	2.94	2.96	3.05	3.64	3.12	ดี				

ลำดับ ที่	โรงเรียน	ด้านผู้เรียน										ด้านผู้บริหาร					ค่าเฉลี่ย รวม	ระดับ คุณภาพ
		มฐ.1	มฐ.2	มฐ.3	มฐ.4	มฐ.5	มฐ.6	มฐ.7	มฐ.8	มฐ.9	มฐ.10	มฐ.11	มฐ.12	มฐ.13	มฐ.14			
26	โกศลมหาวิทยาลัยศรี	3.05	3.23	3.28	3.04	2.50	2.91	3.06	3.33	3.08	3.02	2.95	3.16	3.30	3.30	3.30	3.09	ดี
27	เขวาไร่ศึกษา	3.05	3.17	3.12	2.47	1.93	2.97	3.11	3.29	2.88	3.27	3.04	2.96	3.10	3.14	3.14	2.96	ดี
28	เขื่อนพิทยาสรรค์	3.12	3.19	3.08	2.39	2.26	1.84	3.03	2.95	2.88	3.21	2.95	2.96	3.05	3.14	3.14	2.86	ดี
29	โพนงามพิทยานุกูล	3.04	3.08	3.63	2.37	2.16	3.57	3.1	3.64	4	3.89	3.68	3.66	3.55	3.80	3.80	3.37	ดี
30	วังยาวศึกษาวิทย	3.68	3.63	3.60	3.52	2.00	3.54	3.68	3.68	3.61	3.59	3.55	3.55	3.55	3.44	3.44	2.89	ดี
31	ชื่นชมพิทยาคาร	3.04	3.16	3.04	1.86	1.91	2.94	2.98	3.27	2.94	3.14	2.97	3.05	3.05	3.14	3.14	2.89	ดี
32	เข็ญยืนพิทยาคม	3.68	3.78	3.77	3.59	2.80	3.71	3.87	3.89	3.02	3.95	3.93	3.80	3.75	3.80	3.80	3.67	ดีมาก
33	ปู่ทองพิทยาคม	3.14	3.20	3.08	2.88	2.26	1.83	3.00	3.13	2.89	3.09	2.95	2.96	3.05	3.1	3.1	2.90	ดี
34	กุฉีราษฎร์	3.03	3.06	2.99	1.78	1.13	1.84	3.00	3.00	1.82	3.02	2.97	1.82	3.05	2.97	2.97	2.53	ไม่มี
35	นาโพธิ์พิทยาสรรค์	3.24	3.84	3.63	3.56	2.15	3.56	3.58	3.80	3.73	3.32	3.25	3.16	3.75	3.30	3.30	3.41	ดี

จากผลสรุปการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกรอบสอง ระหว่างปี พ.ศ. 2548 – 2553 สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จำนวน 35 โรงเรียน พบว่า ผลการประเมินภาพรวมทั้ง 14 มาตรฐาน ได้ระดับดีมาก จำนวน 11 โรงเรียน ได้ระดับดี จำนวน 23 โรงเรียน และไม่ผ่านการรับรองมาตรฐาน จำนวน 1 โรงเรียน

การวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนา (The Research and Development) เป็นการวิจัยลักษณะหนึ่งที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนางาน พัฒนาวิชาชีพ หรือการพัฒนาวิถีชีวิตของมนุษย์ ซึ่งในปัจจุบัน องค์กรจำนวนมากได้พยายามส่งเสริมให้บุคลากรในสังกัดมีความรู้ความสามารถด้านการวิจัยและพัฒนา โดยเชื่อว่า การวิจัยและพัฒนาจะช่วยให้ได้ทางเลือกหรือวิธีการใหม่ๆ ที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

1. ความหมาย และลักษณะของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนา (The Research and Development) เป็นลักษณะหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่ใช้กระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ มุ่งพัฒนาทางเลือกหรือวิธีการใหม่ๆ เพื่อใช้ในการยกระดับคุณภาพงานหรือคุณภาพชีวิต ซึ่งการวิจัยและพัฒนา เป็นการวิจัยเชิงทดลอง โดยมีการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรม (หมายถึง สื่อ/สิ่งประดิษฐ์ หรือวิธีการ) แล้วมีการทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบคุณภาพในเชิงประจักษ์ ทั้งนี้ นวัตกรรมที่นำมาทดลอง คือ ปฏิบัติการ (Treatment) หรือตัวแปรต้น โดยมี “ดัชนีชี้คุณภาพ” ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นตัวแปรตาม

การวิจัยและพัฒนาจะให้ผลลัพธ์ที่สำคัญ 2 ลักษณะคือ 1) นวัตกรรมประเภท วัตถุที่เป็นชิ้นอัน ซึ่งอาจเป็นประเภท วัสดุ/อุปกรณ์/ชิ้นงาน เช่น รถยนต์ คอมพิวเตอร์ ชุดการสอน สื่อการสอน ชุดกิจกรรม เสริมความรู้ คู่มือประกอบการทำงาน เป็นต้น และ 2) นวัตกรรมประเภทที่เป็นรูปแบบ/วิธีการ/กระบวนการ/ระบบปฏิบัติการ อาทิ รูปแบบการสอน วิธีการสอน รูปแบบการบริหารจัดการ ระบบการทำงาน Quality Control (Q.C.) Total Quality Management (TQM) The Balanced Scorecard (BSC) ระบบ ISO เป็นต้น ดังนั้นผลงานทางวิชาการประเภทงานวิจัยและพัฒนา คุณค่าของงานจะอยู่ที่ “สิ่งประดิษฐ์/ผลงานเป็นชิ้นเป็นอันที่สร้างขึ้น” หรือ “วิธีการ/รูปแบบการทำงาน/รูปแบบการจัดการ”

ที่พัฒนาขึ้น ผลงานวิจัยและพัฒนาที่มีคุณค่ามาก คือ กรณีที่สามารถสร้างสิ่งประดิษฐ์ หรือวิธีการที่ “คู่มือ มีคุณค่า ใช้งานได้อย่างดี มีประสิทธิภาพ”

2. กระบวนการวิจัยและพัฒนา

กระบวนการวิจัยและพัฒนา อาจเริ่มด้วยระบบของการวิเคราะห์สภาพปัญหา ให้ชัดเจน แล้วเข้าสู่ระยะของการพัฒนาทางเลือก หรือวิธีการใหม่ๆ ซึ่งระยะของการพัฒนา ทางเลือกจะมีขั้นตอนคล้ายคลึงกับการวิจัยโดยทั่วไป แต่เป็นการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรม ให้ได้มาตรฐานก่อนที่จะทำการทดลองใช้ในสภาพจริง เพื่อตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรม ซึ่งโดยทั่วไปการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม จะมีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

ขั้นที่ 1 พัฒนาต้นแบบ (อาจเป็นการพัฒนาสื่อ อุปกรณ์ หรือรูปแบบ การบริหารจัดการ)

ขั้นที่ 2 ทดลองใช้นวัตกรรม

ขั้นที่ 3 สรุปผลการทดลอง / เขียนรายงาน

ในการสร้างต้นแบบนวัตกรรม นักวิจัยและพัฒนายจะต้องตรวจสอบ และปรับปรุงต้นแบบนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องในลักษณะของ R&D ดังนี้คือ 1) ต้องศึกษา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรม (Review literature) 2) สร้างต้นฉบับนวัตกรรม (D1 = Development ครั้งที่ 1) 3) ตรวจสอบประสิทธิภาพในกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก (R1 =Researchครั้งที่ 1) 4) ปรับปรุงต้นฉบับ (D2) 5) ทดลองใช้ในกลุ่มตัวอย่างที่มี ขนาดใหญ่ขึ้น (R2) และ 6) ดำเนินการจนได้ต้นแบบนวัตกรรมที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ ที่กำหนด

3. แนวการปฏิบัติในการออกแบบวิจัยและพัฒนา

ในการออกแบบวิจัย จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะของการวิจัย อย่างชัดเจน กำหนดตัวบ่งชี้ หรือประเด็นที่มุ่งศึกษา กำหนดแหล่งข้อมูล หรือผู้ใช้ข้อมูล ในการวิจัยหรือทดลองนวัตกรรม กำหนดแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ และกำหนดแนวทางการวิเคราะห์หรือตัดสินคุณภาพนวัตกรรม ซึ่งทุกรายการดังกล่าวนี้ ควรจะถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า และเป็นที่ยอมรับตรงกันระหว่างกลุ่มผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ รายละเอียด เป็นดังนี้

3.1 การออกแบบในเรื่องของประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยจะต้องกำหนดเป้าหมายประชากร หรือกลุ่มเป้าหมายในการใช้
นวัตกรรมการอย่างชัดเจน

3.2 การออกแบบในเรื่องการวัดตัวแปรหรือการเก็บรวบรวมข้อมูล

นักวิจัยจะต้องกำหนดประเด็น ตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัด พร้อมทั้งกำหนด
แหล่งข้อมูล หรือผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างครบถ้วน กำหนดประเภทเครื่องมือหรือวิธีการวัด
ช่วงเวลาในการวัด (เช่น วัดก่อน และเมื่อเสร็จสิ้นการทดลอง) พร้อมทั้งกำหนดแนวปฏิบัติ
ในการพัฒนาเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวัดแต่ละรายการ กล่าวโดยสรุป
จะต้องสรุปว่าตัวบ่งชี้ หรือประเด็นในการวัดในครั้งนั้น ๆ ประกอบด้วยอะไรบ้าง
แต่ละตัวบ่งชี้ หรือแต่ละประเด็น จะใช้เครื่องมือหรือวิธีการใดในการเก็บรวบรวมข้อมูล
จะพัฒนาเครื่องมือแต่ละชนิดอย่างไร และจะจัดเก็บรวบรวมข้อมูลเมื่อไรบ้าง นอกจากนี้
ในการเลือกใช้เครื่องมือวัด ซึ่งมีหลายชนิด อาทิ แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์
แบบสังเกต แบบประเมินคุณลักษณะต่างๆ เป็นต้น การตัดสินใจว่าจะเลือกใช้เครื่องมือวัด
ชนิดใด จะต้องคำนึงถึงธรรมชาติ หรือลักษณะของตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัด และข้อจำกัดต่าง ๆ
อาทิ ถ้าเป็นตัวบ่งชี้ประเภทความรู้ ก็ใช้แบบทดสอบ ถ้าเป็นพฤติกรรม ก็ใช้แบบประเมิน
พฤติกรรม ถ้าเป็นเจตคติ ก็ใช้แบบวัดเจตคติ เป็นต้น หรือในบางครั้ง นักประเมินได้เลือกใช้
เป็นแบบสอบถามที่ประกอบด้วยสาระหลายตอน แต่ละตอนมุ่งวัดตัวบ่งชี้ที่แตกต่างกัน

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการ
นักวิจัยจะต้องระลึกเสมอว่า จะต้องเน้นในเรื่องความรวดเร็ว คล่องตัว มีประสิทธิภาพ
สามารถรวบรวมข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ทันกับช่วงเวลาต่างๆ ในขณะที่ดำเนินการทดลอง
นวัตกรรมการ และกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องไม่เกิดผลกระทบเชิงลบต่อ
กระบวนการพัฒนา

3.3 การออกแบบในเรื่องสถิติ แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในงานวิจัยและพัฒนา สามารถเลือกใช้สถิติในลักษณะ
เดียวกับงานวิจัยทั่วไป ซึ่งจะมีทั้งสถิติ เชิงบรรยาย (Descriptive Statistics) และสถิติอ้างอิง
(Inferential Statistics) ซึ่งการเลือกใช้วิธีการทางสถิติที่เหมาะสม จะเพิ่มความน่าเชื่อถือ
ของผลงานวิจัยได้ รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการทางสถิติเหล่านี้ สามารถศึกษาได้จากเอกสาร
หรือตำราทั่วไป โดยผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนและออกแบบวิจัยและพัฒนาถือ
กรอบแนวทางการวิจัย หรือโครงการวิจัยที่มีรายละเอียดครบถ้วนสมบูรณ์

3.4 ตัวแปรต้น ตัวแปรตามในงานวิจัยและพัฒนา

ในงานวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา ตัวแปรต้น (Independent Variable) คือ ตัวนวัตกรรมหรือปฏิบัติการ (Treatment) ที่นักวิจัยให้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาจหมายถึง สื่อ/ ชุดสื่อ หรือวิธีการใหม่ๆ ในการจัดการศึกษา ส่วนตัวแปรตาม คือ ตัวแปรที่เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการใส่ปฏิบัติการ เช่น ความรู้ ความพอใจ เจตคติ ทักษะ หรือสภาพการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นต้น

3.5 เครื่องมือวิจัยในงานวิจัยและพัฒนา

เครื่องมือวิจัยในงานวิจัยและพัฒนาทางการศึกษา ประกอบด้วย 2 ส่วนที่สำคัญคือ เครื่องมือทดลอง หรือชุดนวัตกรรม หรือชุดปฏิบัติการ ซึ่งการวิจัยและพัฒนาจะมีคุณค่ามากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความสามารถของนักวิจัยในการแสวงหานวัตกรรมที่สร้างสรรค์ ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ (ลงทุน ไม่มาก สะดวกใช้ สะดวกปฏิบัติ ให้ประสิทธิผลตามที่คาดหวัง) ซึ่งการแสวงหานวัตกรรมที่สร้างสรรค์ นักวิจัยจะต้องทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หรือกรณีตัวอย่างนวัตกรรมที่หลากหลาย ก่อนที่จะสังเคราะห์เป็นนวัตกรรมที่จะนำมาทดลอง ทั้งนี้ นักวิจัยควรจะสามารถชี้บ่งหรือระบุลักษณะที่เห็นว่าเป็นจุดเด่น ความสร้างสรรค์ หรือความเหมาะสมของนวัตกรรมได้อย่างชัดเจนอีกทั้งจะต้องเป็นนวัตกรรมที่มีความถูกต้อง เหมาะสมตามหลักวิชา

3.6 เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลหรือเครื่องมือวัดตัวแปร

ในการออกแบบด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะต้องวิเคราะห์ที่ ทบทวนวัตถุประสงค์ของการวิจัย กำหนดหรือระบุตัวแปรหรือประเด็นที่มุ่งศึกษา กำหนด แหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความตรงหรือถูกต้อง กำหนดวิธีการหรือ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และกำหนดแนวทางการพัฒนาเครื่องมือเก็บรวบรวม ข้อมูลอย่างชัดเจน

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยและพัฒนา

การเลือกใช้วิธีการทางสถิติ เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัย และพัฒนาขึ้นอยู่กับชนิดของตัวแปร หรือตัวชี้วัดที่ทำการศึกษา ซึ่งโดยทั่วไปมักจะมีวิธีการ ทางสถิติดังต่อไปนี้

3.7.1 วิเคราะห์ความถี่ ร้อยละ สำหรับตัวแปรตัดตอนที่วัดโดย เครื่องมือประเภทแบบตรวจสอบรายการหรืออาจใช้การเปรียบเทียบสัดส่วนด้วยสถิติอ้างอิง โคอ สแควร์

3.7.2 วิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนทดสอบความรู้ หรือคะแนนจากมาตราส่วนประมาณค่า และใช้สถิติอ้างอิง การทดสอบค่าที (t-test) สำหรับการเปรียบเทียบคะแนนทดสอบก่อนเรียนกับหลังเรียนหรือเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย 2 กลุ่ม หรือการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อการตรวจสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยกรณีทดสอบหลายกลุ่ม เป็นต้น ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับข้อความประเภทปลายเปิด หรือใช้เขียนแสดงความคิดเห็น หรือบรรยายสภาพความเปลี่ยนแปลงหลังการใช้นวัตกรรม ดังนั้นการเลือกใช้วิธีการทางสถิติ ให้เน้นหลักการ “สามารถตอบคำถามวิจัยได้ ง่ายต่อการสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจ”

3.8 การเขียนรายงานการวิจัยและพัฒนา

การเขียนรายงานผลการวิจัยและพัฒนา มีจุดเน้นที่การบอกเล่ากระบวนการพัฒนาและผลการใช้นวัตกรรม พร้อมทั้งต้องแสดงผลงานที่ได้จากการพัฒนาคือ สื่อ/อุปกรณ์/ชิ้นงาน หรือรูปแบบทำงานอย่างชัดเจน

ในการนำเสนอผลงานวิจัยและพัฒนานวัตกรรม ลักษณะการนำเสนอโดยทั่วไป จะประกฏใน 2 ลักษณะคือ

3.8.1 ผลงานประเภทสิ่งประดิษฐ์ อาทิ พัฒนาสื่อ อุปกรณ์ ชิ้นงาน ฯลฯ การนำเสนอจะประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือ 1) ตัวสื่อ/นวัตกรรม/สิ่งประดิษฐ์ และ 2) รายงานการพัฒนาหรือรายงานผลการทดลองใช้ ผลงานวิจัยและพัฒนาในลักษณะนี้ จะมีคุณค่ามากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความน่าสนใจ ความสร้างสรรค์ของตัวผลงาน/สื่อ/อุปกรณ์/ชิ้นงาน เป็นสำคัญ

3.8.2 ผลงานประเภททดลองรูปแบบการบริหารจัดการ หรือรูปแบบการปฏิบัติงาน อาทิ ทดลองรูปแบบ การสอน รูปแบบการทำงานใหม่ๆ ฯลฯ ผลงานประเภทนี้มักนำเสนอเป็นเล่มเดี่ยว ในลักษณะของรายงานการทดลอง/รายงานการพัฒนา โดยจะต้องอธิบายให้เห็นรูปแบบของนวัตกรรมอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ดังนี้ บัก (Bugg, 2000 : 325); ฟลอยท์ (Floit, 2000 : 198); แอเรีย (Atria, 1999 : 126); เบอร์เรท (Berrett, 2001 : 3002 – A); ฟินลอง (Fuinlong, 2001 : 4691-A); สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2547 : 15 – 16); ชนม์ชกรณั้วรอินทร์ (2549 : 236 – 244); เหนียว ศีลาวงศ์ (2551 : 192 – 198); กรมวิชาการ (2544 : 30 – 46); ทนงค์ บุญช่วย (2548 : 21-27); ชีวิน ทองศรี (2551 : 148 – 159); ธงชัย บุญเรือง (2547 : 8 – 9); ธนวรรณ บัวขุนเณร (2550 : 25 – 26); กรมวิชาการ (2545 : 64); สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : 13 – 14); คทายุทธ์ มิตรสูงเนิน (2542 : 126); สำนักงานคณะกรรมการการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 44); สุวิมล กาญจนะโกมล (2551 : เว็บบไซต์); สุวิมล ว่องวานิช (2544 : 145); อุทุมพร จามรมาน (2543:60 – 61); มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (2545 : 32 – 33); ประไพพรรณ ยศกลาง (2551 : 11 – 12) และประสิทธิ์ พ็องเสียง (2553 : 21-22) ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้เป็น 8 ด้าน ดังนี้คือ

- 1) การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
- 2) การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
- 3) การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ
- 4) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
- 5) การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา
- 6) การประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
- 7) การจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน
- และ 8) การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

จากการสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 กำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังแผนภาพที่ 20

แผนภาพที่ 20 กรอบแนวคิดการวิจัย